

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kristýna Hanušová

Pomoc obětem trestných činů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. července 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 198.982 znaků včetně mezer.

Kristýna Hanušová

V Praze dne 30. července 2020

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Vladimíru Pelcovi za jeho milý, vstřícný a ochotný přístup a jeho cenné rady poskytnuté během vedení práce. Největší poděkování patří mé rodině za podporu během psaní této práce a celkovou dlouhodobou podporu během celého mého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1 Předmět pomoci - oběť	3
1.1 Definice oběti	3
1.1.1 Přímá oběť.....	3
1.1.2 Nepřímá oběť	6
1.1.3 Zvlášť zranitelná oběť	6
1.1.4 Zásady dle zákona o obětech trestných činů	9
1.2 Definice poškozeného.....	10
2 Práva obětí dle zákona o obětech trestných činů	13
2.1 Právo na poskytnutí odborné pomoci	13
2.2 Právo na informace	16
2.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím.....	23
2.4 Právo na ochranu soukromí	28
2.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou	31
2.6 Právo na peněžitou pomoc.....	38
3 Uplatňování práv obětí v praxi.....	44
3.1 Výchozí analýzy	44
3.2 Zjištěné poznatky.....	45
3.2.1 Neinformovanost.....	46
3.2.2 Nedostatečná spolupráce subjektů poskytujících pomoc	48
3.2.3 Nedostatečné proškolení a soft-skills příslušníků Policie ČR.....	50
3.2.4 Nedostupnost služeb.....	51
3.2.5 Nevyslyšení přání obětí	52
4 Inspirace v zahraničí – Kanada	54
4.1 Zákonná úprava	54
4.2 Pomoc obětem v praxi	60
5 Návrhy na vylepšení	65
5.1 Úprava de lege ferenda	65
5.2 Vylepšení nedostatků pomoci v praxi	68
Závěr.....	74
Seznam zkratk	77
Seznam použitých zdrojů	79
Název práce, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce	86
Název práce, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce.....	87

Úvod

V Evropské unii se odhadem stane ročně obětí trestného činu až 75 milionů lidí.¹ Česká republika lokálními odhady ani oficiálními statistikami nedisponuje, v rámci statistik kriminality Policie České republiky se zatím nedaří nastavit vhodnou metodu, jak oběti trestných činů evidovat.² Ač kriminalita klesá, jen za rok 2019 bylo Policií České republiky registrováno 199 221 trestných činů.³ V rámci počtu obětí je však třeba pamatovat i na tzv. latentní kriminalitu, která zůstává bez ohlášení a počet obětí výrazným způsobem navyšuje. Právě tato kriminalita je pak s ohledem na újmu a trauma obětí jedna z nejhorsích, neboť bez ohlášení se oběti dostane pomoci jen málokdy. Ať už jsou oficiální čísla jakákoliv, pravdou zůstává, že obětí trestného činu se může ve vteřině stát kdokoliv.

Téma pomoci obětem trestných činů je tak tématem ve společnosti stále aktuálním, ač v některých oblastech přehlíženým. O specifických oblastech jako je domácí či sexuální násilí se v posledních letech otevírá společenská debata, nicméně o obecné pomoci obětem všech skupin trestných činů bez rozdílu jejich typu se ve společnosti mnoho nediskutuje. Každý tak nějak očekává, že pokud se náhodou někdo obětí stane, pomůže si sám. Oznáší trestný čin na policii, vyhledá odbornou pomoc, podá svědectví, a to všechno bez jediného šrámu na těle, či duši. Viktimizační proces má však u každé osoby jiný průběh. Některé oběti jsou citlivější než jiné, a proto reagují na danou situaci jiným způsobem. Nelze tedy pomoc obětem trestných činů nějakým způsobem generalizovat, či dokonce bagatelizovat. Z toho důvodu by měla být pomoc obětem středem pozornosti společenských debat, neboť nikdo nikdy neví, kdy bude takovou pomoc šitou jemu na míru potřebovat.

Co se týče struktury, práce je zaměřena ve své první části na vysvětlení, kdo je dle současné právní úpravy obětí trestného činu a kdo tedy může těžit ze zákonem přiznaných práv. Ve své druhé části se práce snaží analyzovat zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, jakožto základní právní předpis. Tato část je zaměřena na popis jednotlivých práv a dále posouzení, zda

¹ *Statement by Vice-President Jourová and Commissioner Reynders ahead of the European Day for Victims of Crime* [online]. Evropská komise. Brusel. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_304

² DIBLÍKOVÁ, Simona, a kol.. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-179-0, str. 121

³ *Statistické přehledy kriminality za rok 2019*. Policie České republiky. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>

formulace těchto práv na papíře může vzbudit některé výkladové pochybnosti a případně jaké jsou nedostatky tohoto zákona obecně. Nelze však posuzovat pomoc obětem podle psaného zákona, je třeba zaměřit se i na aplikační praxi. Hodnocení aplikace zákona o obětech v praxi je tak hlavní náplní třetí části. Na druhou a třetí část posléze navazuje část čtvrtá, která hledá inspiraci v zahraničí. Za zemi s ideální předlohou, které bychom v České republice měli chtít dosáhnout, byla vybrána Kanada, místo, jež je jednou z prvních zemí, které se rozhodly pomoc obětem určitým způsobem deklarovat. Pátá část se pak snaží sumarizovat veškeré poznatky z části druhé, třetí a čtvrté a navrhnout možná vylepšení de lege ferenda i co se týče aplikační praxe.

Výzkumným cílem této práce tak je zhodnotit platnou právní úpravu a její uplatnění v rámci praxe a následně za pomoci inspirace ze zahraničí navrhnout možná vylepšení.

První výzkumnou otázkou je, zda je zákon o obětech zákonem kvalitním, který může nabídnout efektivní pomoc. S ohledem na jeho relativní mladý věk se dá očekávat, že zákon nebude obsahovat velké množství interpretačních chyb či nedostatků.

Druhá výzkumná otázka je zaměřena na kvalitu aplikace zákona vůči obětem. I zde se dá předpokládat, že s ohledem na určitou dobu, která od přijetí úpravy uplynula, bude zákon o obětech již v praxi aplikován bez větších problémů a pochybení.

1 Předmět pomoci - oběť

Úvodní kapitola této práce je zaměřena na definici úplného základu pomoci obětem, kterým je právě ona samotná osoba oběti. Aby bylo možné zákon správně vykládat, je třeba si nejprve definovat, kdo je osobou, které je pomoc dle zákona o obětech poskytována.

1.1 Definice oběti

Každý rok si 22. února připomínáme evropský den obětí trestných činů. Jedná se o den výročí přijetí Charty práv obětí ve Velké Británii v roce 1990. Ačkoliv by se dalo předpokládat, že počátek 90. let byl obdobím, kdy všechny země napříč Evropou měly zakotven zákon uznávající práva obětí, v případě České republiky je opak pravdou. Právní úprava České republiky poznala pojem oběť až v roce 1997, kdy byl přijat zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Tento zákon byl však pouze dílčí úpravou pomoci obětem, neboť zahrnoval pouze část z dnes přiznávaných práv – peněžitou pomoc. Jeho přísné podmínky pro poskytování peněžité pomoci společně s úzkou definicí oběti a nízkými částkami, které byly obětem přiznávány, z něj však nečinily zákon nijak atraktivní, a proto bylo zřejmé, že chce-li Česká republika být považována za zemi v tomto ohledu vyspělou, měla by přijmout ucelený zákon zaměřený na komplexní pomoc obětem.⁴ Tak se taky stalo v únoru 2013, kdy byl samostatný zákon o obětech vyhlášen ve sbírce zákonů pod číslem 45/2013. Zákon byl za dobu své účinnosti dvakrát novelizován, naposledy významnou novelou č. 56/2017 Sb., která reagovala na směrnici o minimálních právech obětí. Zákon o obětech ve své novelizované podobě je společně s trestním řádem základem, na kterém lze pomoc obětem stavět.

1.1.1 Přímá oběť

Obětí trestného činu se dle zákona o obětech „rozumí fyzická osoba, které bylo, nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“.⁵ Tento odstavec poskytuje definici tzv. přímé oběti.⁶

⁴ VÁLKOVÁ, Helena, GŘIVNA, Tomáš. *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi*. Trestněprávní revue. 2013, č. 4, str. 83-87

⁵ § 2 odst. 2 ZOTČ

⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2, str. 11 - 12

Pro správné pochopení pojmu „přímá oběť“ je nutné nejprve provést výklad pojmů, které se ve výše uvedeném odstavci nacházejí.

Prvně jde o pojem trestný čin, který je definován § 13 tr. zákoníku, ve znění pozdějších předpisů a musí splňovat následující podmínky: (i) protiprávnost činu, (ii) označení činu za trestný a (iii) vykazování znaků uvedených v zákoně. Dle § 2 odst. 1 ZOTČ se trestným činem pro účely tohoto zákona rozumí také čin jinak trestný. Zde nastává dle komentářové literatury⁷ již první výkladový problém, neboť není zcela jasné, co přesně zákonodárce myslel pojmem „čin jinak trestný“. Dle důvodové zprávy se má zákon o obětech vztahovat i na oběti činů, které vykazují všechny zákonné znaky skutkové podstaty, nicméně nejsou klasifikovány jako trestný čin, a to z důvodu nedostatku věku, či nepříčetnosti pachatele.⁸ Nauka i trestní zákoník však do pojmu čin jinak trestný zahrnují i činy spáchané za okolností vylučujících protiprávnost.⁹ S tímto problémem se však důvodová zpráva k zákonu o obětech vůbec nevypořádává a ač již byl zákon o obětech v minulosti dvakrát novelizován, k opravení tohoto gramatického nedostatku zatím nedošlo. Na druhou stranu je asi těžko představitelná situace, kdy bychom našli oběť při nutné obraně, neboť zde je obětí, která utrpěla újmu, de facto samotný útočník. U krajní nouze však k takové situaci dojít může, například v situaci, kdy oběti vznikne majetková újma při odvracení přímo hrozícího nebezpečí, které však s osobou oběti nemá žádnou souvislost. Zde je však s odkazem na názor Jelínka s Pelcem nutno podotknout, že výkladové problémy by mohla pomoci také vyřešit zásada uvedená v § 3 odst. 1 ZOTČ, zakotvující jednak presumpci statusu oběti a také zákaz zneužití postavení oběti ve spojení s obecnou trestněprávní zásadou, že nikdo nesmí mít prospěch ze svého vlastního protiprávního jednání.¹⁰ Bude-li to tedy jen trochu možné, budeme za oběť považovat i oběť činu jinak trestného spáchaného za okolností vylučujících protiprávnost, které však nejsou v rozporu se zásadami trestního práva.

Dalšími pojmy, které je třeba správně interpretovat, jsou pojmy „ublížení na zdraví“, „majetková nebo nemajetková újma“ a pojem „bezdůvodné obohacení“. Tyto pojmy zákon o obětech nijak blíže nedefinuje, a proto se pro jejich výklad užije definic uvedených v trestním zákoníku a občanském zákoníku.

⁷ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 27-28.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

⁹ Především jde o doslovné znění § 28 TZ, upravujícího krajní nouzi, § 29 TZ upravujícího nutnou obranu a § 30 TZ upravujícího svolení poškozeného.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. Praha, 2015, č. 11, str. 19-23. ISSN 1210-6348

Ublížení na zdraví tak v souladu s § 122 odst. 1 tr. zákoníku pro účely definice oběti trestného činu lze vyložit jako „*takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.*“¹¹ Zákon o obětech však pro případ ublížení na zdraví obsahuje vlastní definici, která je uvedena v § 24, který upravuje právo na peněžitou pomoc a okruh oprávněných žadatelů. Definice obsažená v § 24 odst. 2 ZOTČ je totožná s definicí výše uvedenou, nicméně s tím rozdílem, kdy namísto termínu „znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu“, je uvedena doba 3 týdnů. Nedostatkem tohoto ustanovení je zejména chybný termín „pro účely tohoto zákona“, kdy drtivá většina autorů v oboru trestněprávní nauky¹² zastává názor, že požadavek na znesnadnění obvyklého způsobu života po dobu nejméně 3 týdnů, tak jak je uveden v § 24 odst. 2 ZOTČ se vztahuje jen na posuzování okruhu žadatelů o poskytnutí peněžité pomoci. Zde by bylo opět na místě do budoucna uvažovat nad technickou novelou, která by tento problém vyjasnila pomocí změny termínu „pro účely tohoto zákona“, na termín „pro účely peněžité pomoci“.¹³

Majetkovou i nemajetkovou újmu a bezdůvodné obohacení vykládáme v souladu s ustanoveními občanského zákoníku. V případě bezdůvodného obohacení může činit interpretační problém chybějící formulace „na jejíž úkor se pachatel trestným činem měl obohatit“. Vynechání možnosti stát se obětí u nedokonaných trestných činů, při kterých k bezdůvodného obohacení sice nedošlo, ale dojít mělo, by mohlo potenciálně odeprít status oběti fyzické osobě, která jinak splňuje všechny zákonem stanovené požadavky a jako oběť se také cítí. Nutno zmínit, že tohoto nedostatku si je ministerstvo patrně vědomo, neboť jeden z vládních návrhů novely¹⁴ zákona o obětech počítá s přidáním dovětku „nebo měl obohatit“ na samotný konec ustanovení § 2 odst. 2 ZOTČ.¹⁵

¹¹ § 122 odst. 1 trestního zákoníku

¹² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 122 – 123; GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, str. 171.

¹³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 122 – 123

¹⁴ Ke dni 23. července 2020 je novela po ukončeném připomínkovém řízení připravena pro jednání Legislativní rady vlády nebo vlády samotné.

¹⁵ *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony* [online]. Úřad vlády České republiky. 2020. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNBZDEKEA>

1.1.2 Nepřímá oběť

Zákon o obětech dále definuje v § 2 odst. 3 oběť nepřímou: „*Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“¹⁶ Toto ustanovení zákona již prošlo novelizací, a to zákonem č. 56/2017 Sb. Dle důvodové zprávy k novele bylo důvodem přijetí změny úpravy příliš široké vymezení nepřímé oběti. Zákonná úprava tak nebyla plně v souladu s čl. 2 odst. 1 písm. a) a b) směrnice o minimálních právech oběti, když přiznávala status nepřímé oběti osobě blízké oběti, které byla způsobena smrt, nehledě na to, zda nepřímé oběti smrtí přímé oběti vznikla jakákoliv újma, nebo ne. V tom smyslu pak mohla být přiznána práva oběti dle § 2 odst. 3 ZOTČ i např. sourozencům, kteří s usmrcenou obětí nebyli za posledních několik let vůbec v kontaktu.¹⁷ Další změnou v souladu s požadavky směrnice o minimálních právech oběti bylo přidání kategorie „osob závislých“, tedy osob, kterým usmrcená oběť „*ke dni své smrti poskytovala, nebo byla povinna poskytovat výživu*“.

Ustanovení § 2 odst. 3 ZOTČ uvádí tedy taxativní výčet osob, které se mohou stát nepřímou obětí. Patří mezi ně příbuzní v pokolením přímém, sourozenci, osvojenci, osvojitelé, manžel, registrovaný partner, druh a nebo výše zmíněná závislá osoba. Pro všechny tyto typy osob nalezneme definice buď v trestním zákoníku, nebo v občanském zákoníku. Zákon o obětech se samotnou definicí těchto osob nezabývá.

1.1.3 Zvlášť zranitelná oběť

Poslední kategorií obětí, kterou nalezneme v § 2 ZOTČ, je kategorie tzv. „zvlášť zranitelných obětí“. Ta je důležitá zejména proto, že přiznává určitým osobám větší rozsah práv, která pro ně ze zákona o obětech plynou. Jde typově například o právo na bezplatnou odbornou pomoc dle § 5 odst. 1 ZOTČ, právo na zamezení kontaktu zvlášť zranitelné oběti s osobou, která byla obětí označena za pachatele. Toto právo sice náleží všem obětem, nicméně v případě zvlášť zranitelných obětí jsou orgány činné v trestním řízení povinny žádosti zvlášť zranitelné oběti vyhovět, pokud

¹⁶ § 2 odst. 3 ZOTČ

¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony.

to nevylučuje povaha prováděného úkonu, v souladu s § 17 odst. 2 ZOTČ. Namátkou pak můžeme zmínit ještě speciální práva zvláště zranitelné oběti při podání vysvětlení a výslechu dle § 20 ZOTČ. Podrobné vysvětlení práv obětí bude předmětem kapitoly 2.

Za zvláště zranitelnou oběť dle zákona o obětech považujeme jednak dítě, kterým se v souladu s § 126 tr. zákoníku rozumí osoba mladší 18 let. Dále je zvláště zranitelnou obětí osoba vysokého věku. Tato kategorie byla do zákona o obětech zavedena novelou č. 56/2017 Sb. a z důvodové zprávy k tomuto zákonu vyplývá, že se dle trestní praxe jedná o osobu, které vznikl nárok na starobní důchod, nebo osobu starší 60 let, pokud ji ještě nárok na starobní důchod nevznikl.¹⁸ Je však nutno podotknout, že ze strany odborníků zaznívá názor, že tato věková hranice je zastaralá a měla by být pružně modifikována na současný stav, kdy důchodový věk již dávno není 60 let, ale spíše 65 let.¹⁹

Další kategorií jsou osoby stížené fyzickým, mentálním, nebo psychickým hendikepem, stejně jako smyslovým poškozením. To však jen pod podmínkou, že „*tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy*“.²⁰ Ať už se tedy jedná o seniora, nebo osobu stíženou silným zrakovým postižením, vždy bude ve vztahu k přiznání statutu zvláště zranitelné oběti třeba zkoumat, zda je kumulativně splněna i podmínka, že samotný vysoký věk, či fyzické postižení mohou postavit předmětnou oběť do nevýhody při společenském uplatnění ve vztahu k ostatním členům společnosti.

Ustanovení písm. c) přiznává vyšší ochranu obětem specifických trestných činů. Jde o trestný čin obchodování s lidmi dle § 168 tr. zákoníku a trestný čin teroristického útoku dle § 311 tr. zákoníku, který byl do zákona o obětech doplněn opět v souladu s výše zmíněnou novelou.

Konečně poslední skupinou osob, které pořadíme pod kategorií zvláště zranitelných obětí, jsou oběti taxativně vymezených druhů trestné činnosti, vyjmenované v § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ.

Typově půjde o:

- (i) trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, tedy ty, které jsou zařazeny v hlavě III trestního zákoníku (namátkou můžeme uvést trestný čin znásilnění,

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony.

¹⁹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 19 - 20

²⁰ § 2 odst. 4 písm. b) ZOTČ

- pohlavního zneužití, nebo sexuálního nátlaku, stejně tak jako trestný čin svádění k pohlavnímu styku, který, ač je řazen do hlavy IV, chrání podobné hodnoty²¹);
- (ii) trestné činy zahrnující nátlak (typicky trestná činnost v oblasti domácího násilí, tedy trestný čin nebezpečného pronásledování, nebo týrání osoby ve společném obydlí);
 - (iii) trestné činy zahrnující násilí, nebo pohrůžku násilím (těch je celá řada, jako příklad uvádíme trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti svobodě);
 - (iv) trestné činy spáchané pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob (tzv. hate crimes)²²; a
 - (v) trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny (jak je definována ve smyslu § 107 odst. 1 tr. zákoníku).

Tento taxativní výčet musí být kumulativně doplněn o zvýšené riziko vzniku sekundární viktimizace, způsobené z několika zákonem vyjmenovaných faktorů: *věk, pohlaví, rasa, národnost, sexuální orientace, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumová vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situace, v níž se osoba nachází, nebo vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní*.²³ Zde je na místě upozornit, že se jedná o výčet toliko demonstrativní²⁴ a v potaz mohou být vzaty i další specifické skutečnosti, které způsobují v danou chvíli vyšší zranitelnost oběti. Druhotnou újmu pak definuje § 2 odst. 5 ZOTČ jako *újmu, která nebyla oběti způsobena samotným trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků*.²⁵ Výčet subjektů je zákonem o obětech podstatně zúžen, protože nepočítá s možností sekundární viktimizace ze strany osob oběti blízkých, jako je rodina, přátelé a ostatní osoby,

²¹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 37-38

²² Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony.

²³ § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ

²⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 22

²⁵ § 2 odst. 5 ZOTČ

s nimiž přichází po trestném činu oběť do styku. Je tak činěno zejména z důvodu, že záměrem zákona rozhodně nemá být jakékoliv ovlivňování ryze soukromých vztahů oběti.²⁶

1.1.4 Zásady dle zákona o obětech trestných činů

V souvislosti s celou kapitolou 1 je třeba zmínit ještě základní zásady, dle kterých má být celý zákon o obětech a samotný proces pomoci obětem aplikován.

Prvotní, a z pohledu autorky nejdůležitější zásadou, je presumpce statusu oběti zakotvená v § 3 odst. 1 ZOTČ. Ta stanovuje, že za oběť spáchaného trestného činu je třeba považovat každou osobu, která se cítí být obětí, nevyjde-li najevo opak. Tato presumpce neplatí pro přiznání statusu oběti obecně, ale vztahuje se i na přiznání statusu zvlášť zranitelné oběti. V takovém případě by měly být služby poskytnuty zvlášť zranitelné oběti bezplatně v souladu s § 5 odst. 1 ZOTČ, i v případě pochybností. Pokud se v budoucnu prokáže opak, mohou být náklady za poskytnuté služby po oběti vymáhány zpět.²⁷ S principem presumpce se pojí zásada zákazu zneužití postavení oběti, která de facto vychází z obecného právního principu, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého, nebo nezákonného jednání. Jde tak dle důvodové zprávy zejména o oběti trestných činů, které pro ně měly nepatrné důsledky, ale tyto oběti se domáhají pomoci, kterou nepotřebují, a činí tak například opakovaně.²⁸ Na druhou stranu je nutné upozornit, že nepřiznání statusu oběti osobě, která se tak cítí, akreditovaným subjektem, může vést až k odebrání akreditace na základě stížnosti dotčené oběti. Pomoc oběti má také pamatovat na tzv. viktimologický princip reálného času, dle něhož má být pomoc poskytována v oběti v reálném čase, tak jak ji oběť nejvíce potřebuje. S tím se pojí i dovětek § 3 odst. 1 zákona o obětech, který říká, že *na postavení oběti nemá vliv, pokud pachatel nebyl zjištěn nebo odsouzen.*²⁹

Další velmi důležitou zásadou je prevence sekundární viktimizace oběti dle § 3 odst. 2 ZOTČ. Jde o zásadu zakotvující individuální a diferencovaný přístup k oběti taxativně vyjmenovanými subjekty. Jde o přistupování k oběti s respektem, zdvořilostí, šetrností a vstřícností. Zároveň je třeba svůj přístup hodnotit z hlediska individuálnosti každé oběti s ohledem na její věk, zdravotní,

²⁶ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 27

²⁷ GRÍVNA, Tomáš, VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, str. 195-201

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

²⁹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 34

či psychický stav a rozumový vývoj, a to vždy s cílem předcházet prohlubování sekundární újmy. Je velmi důležité vyvarovat se při kontaktu s obětí stereotypizace a podléhání mýtů přisouzených jednotlivým druhům trestných činů. Jen tak bude možné zabránit prohloubení druhotné újmy vzniklé u oběti.

Zákaz diskriminace přináší § 3 odst. 3 ZOTČ. Mimo tradiční faktory diskriminace, jako jsou pohlaví, rasa, věk, náboženské vyznání, nebo sexuální orientace vnáší v kontextu pomoci oběti do zákazu diskriminace i faktor státního občanství, na který se nebere ohled v kontextu práv oběti dle zákona o obětech, to však s podmínkou, že zákon o obětech nestanoví jinak. Tak se děje zejména v případě peněžité pomoci, které je věnována kapitola 2.6.

Posledními zásadami zmíněnými v § 3 ZOTČ jsou zásada informovanosti oběti, na kterou je navázáno právo oběti na informace dle dílu 2 zákona o obětech. V pořadí další je zásada spolupráce Policie ČR a orgánů činných v trestním řízení se subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů. Subjekty poskytující pomoc nejsou zákonem blíže konkretizovány, a tak zaznívají názory, že nejde jen o subjekty akreditované dle zákona o obětech, ale kupříkladu i o různé neziskové organizace specializující se na pomoc obětem.³⁰

1.2 Definice poškozeného

Legální definici poškozeného nalezneme v § 43 odst. 1 tr. řádu. Je to „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil*“.

Již na první pohled jsou zřejmé některé odlišnosti od oběti. Poškozeným je jakákoliv osoba – ať už fyzická, či právnická. Jde totiž o ryze procesní pojem, to je zřejmé z § 12 odst. 6 tr. řádu, který poškozeného určuje za stranu trestního řízení. Poškozený, jakožto procesní subjekt, nepocítuje žádné duševní útrapy. Proto může být za poškozeného, na rozdíl od oběti, označena i právnická osoba, která žádné psychické obtíže způsobené trestným činem ze své povahy nezažívá. V trestním řízení tak přisouzením statusu poškozeného chceme osobě primárně přiznat určitá práva jakožto straně trestního řízení. Naproti tomu přiznáním statusu oběti dopřejeme osobě, která se setkala s trestným činem, pomoc psychosociálního typu. Důležité je si uvědomit, že smyslem statusu poškozeného v trestním řízení tak není primárně předcházení vzniku sekundární

³⁰ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 40 - 41

viktimizaci, nýbrž náhrada škody, či nemajetkové újmy, která byla poškozenému trestným činem způsobena, a to v souladu s § 43 odst. 3 tr. řádu.

Další rozdílností je absence potenciálního vzniku újmy poškozenému trestným činem. To opět naráží na fakt, že smysl statusu poškozeného je náhrady škody, či nemajetkové újmy, která trestným činem fakticky vznikla. Proto je poškozeným pouze ten, komu bylo ublíženo na zdraví, komu byla způsobena škoda, nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Nenalezneme zde tedy, na rozdíl od zákona o obětech trestných činů, možnost přiznat status poškozeného osobě, jíž měla být trestným činem způsobena jakákoliv újma.

Na jednu stranu tak lze konstatovat, že pojem poškozený je výrazně užší, než pojem oběť, protože ke škodě musí skutečně dojít. Na druhou stranu se status poškozeného přiznává i osobám právnickým, a to jak soukromého, tak veřejného práva a jejich právním nástupcům, což výrazně rozšiřuje okruh osob, které pod definici poškozeného spadnou.

Provázanost zákona o obětech a trestního řádu je do značné míry dána pozdějším přijetím zákona o obětech. S přijetím zákona o obětech v roce 2013 se totiž práva poškozeného v trestním řádu posílila. Prvně byla zavedena do trestního řádu zásada zajištění práv poškozeného,³¹ uvedená v § 2 odst. 15 tr. řádu, čímž je naznačena snaha vyrovnat postavení poškozeného a jeho práv vůči obviněnému a zejména jeho právu na obhajobu.³² Dále bylo novelizováno právo poškozeného na náhradu škody a nemajetkové újmy, která poškozenému vznikla trestným činem dle § 43 odst. 3 tr. řádu. Zejména byla přidána povinnost poškozeného o jeho právech a povinnostech poučit. Snaha vyrovnat některá práva obětí s právy poškozených je patrná i z přidání odstavce 4 do § 43 tr. řádu, který byl přijetím zákona o obětech do trestního řádu vložen k 1. srpnu 2013 a který dává poškozenému, který je zároveň obětí trestného činu, právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení prohlásit, jaké dopady měl trestný čin na jeho dosavadní život.

Souhlas poškozeného s trestním stíháním uvedený v § 163 tr. řádu v případě taxativně vymezených trestných činů je dalším důležitým právem, které poškozený dle trestního řádu má. Jde tak o výjimku ze zásady ofiциality, kde trestní stíhání může být zahájeno a pokud již bylo zahájeno, lze v něm pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Výjimku představují případy, nastíněné v § 163a odst. 1 tr. řádu, kdy souhlasu poškozeného není třeba (i) pokud byla trestným činem způsobena smrt, (ii) pokud poškozený není pro duševní chorobu souhlas udělit, (iii) pokud

³¹ JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018., ISBN 978-80-7502-278-3, str. 181

³² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. §1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013., ISBN 978-80-7400-465-0 str. 57.

je poškozený osobou mladší 15 let, nebo (iv) pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí, nebo podřízeností.³³ Jde tedy o případy, kdy je zřejmé, že odepření souhlasu nezáviselo čistě na svobodné vůli poškozeného. Jsou tak chráněny například případy trestných činů páchaných při domácím násilí, kdy poškozený, či poškozená zásadně neudělí svůj souhlas s trestním stíháním pod nátlakem agresivního partnera.³⁴ Souhlas poškozeného s trestním stíháním je tak další ryze procesním právem, které nemá v zákoně o obětech příbuzný ekvivalent.

³³ § 163a odst. 1 TŘ

³⁴ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 147

2 Práva obětí dle zákona o obětech trestných činů

Přijetím samostatného zákona o obětech v roce 2013 byla téměř všechna práva obětí koncentrována do jednoho zákona. Zákon ve své hlavě druhé obsahuje šest dílů, které vždy odpovídají určitému typu práv. Stejným způsobem, tedy na 6 částí, je rozčleněna i následující kapitola, která je zaměřena na analýzu zákona o obětech.

2.1 Právo na poskytnutí odborné pomoci

Právo na poskytnutí odborné pomoci je prvním z řady práv, která jsou obětem garantována dle zákona o obětech. Do odborné pomoci se ve smyslu § 4 ZOTČ řadí (i) psychologické poradenství; (ii) sociální poradenství; (iii) právní pomoc; (iv) poskytování právních informací; a (v) restorativní programy, přičemž každý druh pomoci je upraven odlišně a poskytován zpravidla jiným subjektem zapsaným v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Tyto subjekty lze ve smyslu § 48 odst. 1 ZOTČ rozřadit do 4 kategorií: a) subjekty poskytující služby psychologického a sociálního poradenství (nazývané rovněž „registrované subjekty“); b) akreditované subjekty; c) advokáti; a d) Probační a mediační služba. Pojmem akreditovaný subjekt je myšlena právnická osoba, založená za jiným účelem než je podnikání (typicky spolek), která zažádala u Ministerstva spravedlnosti o udělení akreditace k poskytování právních informací, či restorativních programů. Za tímto účelem mohou akreditované subjekty získat dotace ze státního rozpočtu, které přiděluje Ministerstvo spravedlnosti.³⁵

Pomoc ve formě psychologického poradenství a sociálního poradenství je vymezena v § 37 zákona o sociálních službách a §§ 3 - 4 prováděcí vyhlášky č. 505/2006 Sb., přičemž taková pomoc je poskytována subjekty, které byly registrovány podle zákona o sociálních službách u Ministerstva práce a sociálních věcí. Pro činnost takových subjektů jsou vyčleněny dotace ze státního rozpočtu, jejichž přidělování je rovněž upraveno zákonem o sociálních službách.³⁶

Problémem nauky i praxe bývá rozlišení pojmů právní pomoc a poskytování právních informací. Jedním z možných vodítek pro odlišení výše zmíněných pojmů, může být vyjádření v důvodové zprávě k zákonu o obětech, která úpravu právní pomoci přisuzuje zákonu o advokacii, což podporuje i § 6 odst. 2 ZOTČ, který stanoví, že právní pomoc za úplatu může poskytovat

³⁵ § 2 odst. 6 ve spojení s § 38 - 40 ZOTČ

³⁶ § 39 odst. 2 ZOTČ

pouze advokát. Důvodová zpráva následně poskytování právních informací definuje jakožto „podání informací o právní úpravě“.³⁷ Tento vágní termín však nepodává bližší vysvětlení toho, co je stále poskytováním právních informací a co už je právní pomocí. Dalším vodítkem tak může být například znění § 1 odst. 2 zákona o advokacii, který stanoví, že „*poskytováním právních služeb se rozumí zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, obhajoba v trestních věcech, udělování právních porad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů a další formy právní pomoci, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu.[...]*“.³⁸ Rozdíl je tedy zejména v rozsahu poskytovaných služeb a v subjektu, který je poskytuje. Tedy zatímco zastupování oběti v řízení před soudem bude zpravidla zajištěno osobou advokáta, vysvětlení jednotlivých práv oběti bude patřit do rozsahu úkolů akreditovaného subjektu, případně Probační a mediační služby.³⁹ Je však bez pochyby, že důraznější vymezení pojmů právní pomoc a poskytování právních informací v zákoně o obětech je jedním z podnětů k zamyšlení.

Poslední službou, která je obětem v rámci odborné pomoci poskytována, jsou restorativní programy. Restorativní programy je možno definovat jako programy, které se snaží obnovit, napravit, či narovnat vztahy, které byly narušeny mezi obětí a pachatelem v souvislosti se spácháním trestného činu. Jde o prvek tzv. restorativní justice, která přináší do trestního práva sociologický rozměr a klade důraz na resocializaci pachatele. Restorativní programy je možno rozdělit do 3 typů: i) mediace; ii) tzv. rodinná konference; a iii) tzv. sentencing circles, nebo-li do češtiny překládané „kruhy“.⁴⁰ V současné době je poskytování restorativních programů zaštitěno ze strany Probační a mediační služby, která v souladu se zákonem o probační a mediační službě zajišťuje mediace v trestních věcech.⁴¹ Nadto však zákon o obětech dává zainteresovaným subjektům možnost si zažádat o akreditaci pro poskytování restorativních programů a v rámci této akreditace dostávat pro tuto činnost dotace od Ministerstva spravedlnosti. Tato možnost však není v současné době akreditovanými subjekty hojně využívána. Z 27 akreditovaných subjektů, zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, pouze 5 poskytuje restorativní programy.⁴² To může být způsobeno i tím, že zákon o obětech nedostatečně definuje, co je

³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

³⁸ § 1 odst. 2 zákona o advokacii

³⁹ § 6 odst. 3 ZOTČ

⁴⁰ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 2019. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9., str. 133 - 136

⁴¹ § 2 odst. 2 zákona o PMS

⁴² Informace je aktuální ke dni 26. července 2020

restorativními programy myšleno. Garantuje sice tento typ odborné pomoci obětem, nijak blíže jej však nespecifikuje.⁴³ Zde proto lze spatřovat další z podnětů pro vylepšení na straně zákonodárce.

Zákon o obětech přiznává zvlášť zranitelným obětem možnost využití odborné pomoci bezplatně. Zvlášť zranitelná oběť tak musí podat žádost o poskytnutí bezplatné odborné pomoci a toto poskytnutí musí být odůvodněno skutečnou potřebou. To nicméně neznamená, že by zvlášť zranitelná oběť musela dosvědčovat nedostatek finančních prostředků, jako je tomu například u přiznání práva na bezplatné zastoupení zmocněncem ve smyslu § 51a tr. řádu. Žádost může být podána i neformálně, například ústně a taktéž může být zamítnuta. V případě zamítnutí žádosti má zvlášť zranitelná oběť právo podat proti takovému zamítnutí stížnost v souladu s § 45 odst. 4 ZOTČ.

Jedinou výjimkou, kdy zvlášť zranitelná oběť právo na bezplatné poskytnutí odborné pomoci mít právo nebude, je situace, kdy se stala obětí trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ. Důvodová zpráva k zákonu o obětech odůvodňuje tento krok tím, že trestný čin zanedbání povinné výživy je jedním z nejčastějších deliktů, se kterými se české trestní právo setkává. Z toho důvodu by mohlo dojít k neúměrnému zatížení jak subjektů zapsaných v registru, tak státu, který poskytuje subjektům dotace.⁴⁴

Závěrem pojednání o bezplatné odborné pomoci je nutno podotknout, že takto poskytnutá pomoc není bezbřehá. Její rozsah si určí každý z poskytovatelů sám, a to před svým zápisem do registru. Novelou č. 56/2017 Sb. došlo ke změně, která zakotvila, že každý subjekt musí rozsah bezplatné pomoci definovat dostatečně jasně tak, aby každá oběť dopředu věděla, kolik času jí bude věnováno bezplatně.⁴⁵ Jaký je v praxi rozsah takto poskytované odborné pomoci zkoumá kapitola 3.2.4.

Druhem odborné pomoci, která je poskytována bezplatně, je i právní pomoc. Ta je v režimu § 5 odst. 1 ZOTČ poskytována bezplatně pouze zvlášť zranitelným obětem. Oběti, které tento status nemají, však mohou taktéž těžit z bezplatné právní pomoci, avšak v režimu dle § 6 odst. 1 ZOTČ, který odkazuje na jiné právní předpisy. Jedním z nich je ustanovení § 51a tr. řádu, které přiznává možnost bezplatného zastoupení poškozeného zmocněncem. Bezplatnost takového

⁴³ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Právo oběti na kvalitní restorativní služby ve světle směrnice č. 2012/29/EU*. Trestní právo č. 2/2019. ISSN 1211-2860, str. 17 - 23

⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

⁴⁵ § 47 odst. 2 písm. b) ZOTČ

zastoupení je však podmíněna několika požadavky. Předně musí jít o poškozeného ve smyslu trestního řádu. Je však častým jevem, že oběť v režimu zákona o obětech je zároveň poškozeným ve smyslu trestního řádu. Dále je třeba, aby se jednalo o poškozeného, kterému byla úmyslným trestným činem způsobena těžká újma na zdraví, nebo který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt. Mimo to se také může jednat o poškozeného, který uplatňuje nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem v souladu s § 43 odst. 3 tr. řádu. Všechny tyto osoby musí zároveň soudci, který o nároku na poskytování právní pomoci zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu rozhoduje, dosvědčit, že nemají dostatek finančních prostředků, aby si mohly náklady, které jim vzniknou příbráním zmocněnce, hradit samy.⁴⁶

2.2 Právo na informace

Právo oběti na informace, upravené v §§ 7 – 13 ZOTČ, je jedním z nejdůležitějších práv, které obětem zákon o obětech přiznává. Jen správně informovaná oběť totiž může aktivně svá práva uplatňovat. V rámci přístupu k informacím disponuje oběť právem být informována ve vztahu k věci, v níž se stala obětí trestného činu, a to v zákonem stanoveném rozsahu.⁴⁷ To tedy znamená, že oběti mají být informace poskytovány zejména v souladu s pravidly stanovenými zákonem o obětech a trestním řádem a dále ohledně věci, která se jí týká. To je důležité dodržovat kupříkladu ve společném řízení, které může být vedeno jednak v objektivní souvislosti, kdy jeden trestný čin spáchá více spolupachatelů, či v subjektivní souvislosti, kdy jeden pachatel spáchá více trestných činů. Oběť jednoho z trestných činů, které spáchal tentýž pachatel, tak bude mít právo na přístup k informacím, pouze co do rozsahu trestného činu, jehož se stala obětí.⁴⁸

V souvislosti se zněním dílu 2 zákona o obětech, který právo na informace upravuje, je možno poskytování informací obětem rozdělit podle tří kritérií: i) podle subjektu, který informace oběti poskytuje; ii) zda je daná informace poskytována písemně, ústně, či v obou formách; a iii) zda je daná informace poskytována na žádost, či bez žádosti.⁴⁹

Mezi subjekty, které mají poučovací povinnost řadíme zejména Policii ČR a policejní orgán, státní zástupce, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, jiné

⁴⁶ 51a odst. 1 TŘ

⁴⁷ § 7 ZOTČ

⁴⁸ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 55

⁴⁹ tamtéž

orgány veřejné moci (typicky obecní policii, Vojenskou policii, Vězeňskou službu České republiky, celní úřad) a zdravotnická zařízení. Rozlišení Policie České republiky a policejního orgánu je důležité zejména z toho důvodu, že poučovací povinnost má Policii ČR plynout i před zahájením trestního řízení.⁵⁰ Ze stejného důvodu jsou samostatně zmíněny celní úřady, či Vojenská policie, ačkoliv oba subjekty spadají pod pojem policejní orgán, tak jak jej definuje § 12 odst. 2 tr. řádu.⁵¹

Dělení na poskytování informací ústně, či písemně je důležité s ohledem na daný psychický stav oběti. Komentářová literatura se shoduje na tom, že pokud dochází k prvnímu kontaktu s obětí ihned po spáchání trestného činu, oběť může být ve značném stresu a mít sníženou možnost vnímání a přijímání informací. Pokud by tedy byly všechny informace podány oběti v tomto stavu ústně, došlo by k jejímu přehlcení a bylo by to zcela kontraproduktivní.⁵² Z toho důvodu jsou oběti ústně podány pro ni v tu chvíli nejdůležitější informace, které vymezuje § 8 odst. 1 ZOTČ pod písmeny a) – d). Zbylé informace, na které se poučovací povinnost váže, jsou předány oběti písemně. Jak takové poučení vypadá a jak efektivní je v praxi, zkoumá kapitola 3.2.1.

Jelínek a kolektiv se ve svém komentáři domnívá, že ač je výše uvedený přístup správný, není plně zohledněno znění směrnice o minimálních právech oběti. Vzhledem k poměrně tvrdé formulaci § 8 odst. 1 ZOTČ, kdy se mají informace oběti poskytnout, „*jakmile se Policie České republiky nebo policejní orgán dostane do prvního kontaktu s obětí*“, tak dochází k situaci, kdy nejsou naplno zohledněny individuální potřeby konkrétní oběti. Všem obětem jsou tak informace poskytovány v totožném rozsahu, bez ohledu na daný stav oběti k okamžiku poučení. Řešením, které výše zmíněný kolektiv nabízí, je *de lege ferenda* nahrazení spojení „při prvním kontaktu“ eurokonformním spojením „od prvního kontaktu“ tak, jak stanoví výše zmíněná směrnice. Přidáním ustanovení, které by poučovací povinnost doplnilo o povinnost klást důraz na současný stav oběti a tomu plně přizpůsobit rozsah předávaných informací, by mohlo vést ke zdokonalení osobního přístupu k oběti. Stejného názoru je i Durdík a spol., který klade důraz na přistupování k oběti s individuálním přístupem a splnění informační povinnosti v momentě, kdy oběť bude

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 62 - 63

⁵¹ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 66 -67

⁵² GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 65; JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 60

schopna podané informace vnímat a jejich obsah pochopit.⁵³ Srozumitelný způsob informování oběti je ostatně jednou za základních zásad zákona o obětech uvedenou v § 3 odst. 4, podpořenou pravidlem zohledňování individuálních charakteristik oběti dle § 13 ZOTČ. Uplatňování této zásady a přístup zejména Policie ČR k oběti v praxi zkoumá kapitola 3.2.3.

Poskytování informací obětem bez jejich žádosti vymezuje zejména § 8 ZOTČ. Ten pod písmeny a) – l) vymezuje celkem 12 okruhů informací, které jsou oběti poskytovány při prvním kontaktu písemně, přičemž první čtyři okruhy jsou poskytovány oběti současně i ústně.⁵⁴ Pokud o to oběť nicméně požádá, budou jí ústně Policií ČR nebo policejním orgánem vysvětleny i zbylé informace, uvedené pod písm. e) až l).⁵⁵ Informace se obětem poskytují převážně v českém jazyce, pouze pokud oběť prohlásí, že český jazyk neovládá, jsou jí informace v souladu s pravidly uvedenými v § 12 ZOTČ poskytnuty v úředním jazyce státu, jehož je občanem.

Při prvním kontaktu bude nutno oběť ústně poučit zejména o tom, kde může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.⁵⁶ Zákon o obětech klade na policejní orgán požadavek předání konkrétního kontaktu na tento orgán, kterým bude zpravidla státní zástupce a policejní orgán.⁵⁷ Nelze tak odkázat oběť obecně na jakoukoliv policejní služebnu, či budovu státního zastupitelství, nýbrž by policejní orgán měl vzít v potaz konkrétní specifika oběti, jako je její bydliště, místní dostupnost a životní situace.⁵⁸

Dále bude třeba ústně sdělit oběti, na které konkrétní subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů se může obrátit s žádostí o odbornou pomoc, a také ji poučit o podmínkách, za kterých bude mít oběť právo na poskytnutí odborné pomoci bezplatně.⁵⁹ I zde je komentářovou literaturou kladen důraz na konkrétnost takového poučení.⁶⁰ Nelze se tedy spokojit s předáním jediného kontaktu na neziskovou organizaci a už vůbec ne s odkázáním oběti

⁵³ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 62 - 63

⁵⁴ § 8 odst. 2 ZOTČ

⁵⁵ § 8 odst. 4 ZOTČ

⁵⁶ § 8 odst. 1 písm. a) ZOTČ

⁵⁷ § 158 odst. 2 TR

⁵⁸ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 68

⁵⁹ § 8 odst. 1 písm. b) ZOTČ

⁶⁰ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 68 - 69; DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 65; JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 63 - 64

na registr poskytovatelů pomoci. Subjekty, jejichž kontakt (typicky adresa, webové stránky, nebo telefonní číslo) je oběti v rámci poučení předán, by měly odpovídat konkrétním individuálním potřebám oběti v daném okamžiku. Oběť by měla obdržet vícero kontaktů, aby byla zachována možnost volby, na který z nabízených subjektů se posléze obrátí. Ostatně individuální přístup, zohledňující momentální potřeby oběti je jedním z požadavků směrnice o minimálních právech oběti, konkrétně zakotveným v čl. 4 odst. 2.⁶¹

Poslední dva okruhy informací, které bez žádosti poskytne při prvním kontaktu policejní orgán oběti ústně, zahrnují sdělení, jaká opatření k zajištění bezpečí oběti mohou být přijata a za jakých podmínek⁶² a dále informaci, kde se může oběť nadále informovat o stavu věci, ve které se stala obětí trestného činu.⁶³ To je důležitá informace zejména v počátečním stádiu trestního řízení, kdy oběť, nemající odborné znalosti o průběhu trestního řízení, bývá často zmatená a z nadcházejícího řízení vystresovaná. Je tedy třeba jí předat vodítko, u kterého konkrétního orgánu se bude moci v horizontu následujících týdnů, či měsíců dotazovat na stav věci.⁶⁴

Následující informace jsou zpravidla oběti poskytovány písemně, nicméně mohou jí být na základě její žádosti dovysvětleny i ústně. Důležitou informací je popis etap trestního řízení a vysvětlení jakou úlohu v jednotlivých etapách může osoba oběti trestného činu zastávat. Tím je oběti dán prostor a čas, aby se oběť zorientovala a mohla plně uplatnit svá práva.⁶⁵ Kupříkladu není možné efektivně uplatnit právo na ochranu osobních údajů ve smyslu § 16 ZOTČ,⁶⁶ pokud oběť nezná alespoň zevrubně etapy trestního řízení a neví, že při skončení fáze vyšetřování se dává obviněnému nahlédnout do spisu.⁶⁷ To je však třeba oběti zdůraznit zejména při poučení o samotné existenci takového práva. Zároveň se oběti vysvětlí i její úloha v rámci trestního řízení. Zpravidla bude osoba oběti zastávat pochopitelně roli oběti, dále roli osoby podávající vysvětlení a následně

⁶¹ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8., str. 69

⁶² § 8 odst. 1 písm. c) ZOTČ

⁶³ § 8 odst. 1 písm. d) ZOTČ

⁶⁴ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 70

⁶⁵ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 66 - 67

⁶⁶ *Pokud o to oběť, její zmocněnec, zákonný zástupce, opatrovník nebo důvěrník požádá, vedou se údaje o bydlišti a doručovací adrese oběti, zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka nebo důvěrníka, údaje o jejich místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání, a o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci. Je-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede, zpřístupní potřebné údaje příslušný policista nebo orgán činný v trestním řízení; o zpřístupnění a jeho důvodech učiní záznam do spisu.*

⁶⁷ § 166 odst. 1 TR

svědka a v některých případech i roli poškozeného. Vzhledem k tomu, že s každou touto rolí je spojeno určité množství práv, je důležité, aby oběť věděla, že v rámci jednoho trestního řízení, může zastávat více úloh.

Policejní orgán také oběti poskytne informaci, u kterého konkrétního orgánu (orgánu činného v trestním řízení, nebo věznice) a jakým způsobem (písemně, či telefonicky) může požádat o informace dle § 11 odst. 1 a odst. 3 ZOTČ,⁶⁸ tedy například jaký je stav trestního řízení, či zda byl odsouzený propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.⁶⁹ Dále odkáže oběť s konkrétním kontaktem na nejbližší azylové domy, které mohou oběti poskytnout v případě nouze ubytování a stravu, či intervenční centra, která nabízejí pomoc nejčastěji v situaci vykázaní osoby ze společného bydlení z důvodu trvajících domácího násilí.⁷⁰ Stejně tak policejní orgán učiní v případě poskytovatelů zdravotních služeb.⁷¹

V rámci prvního kontaktu má být oběti předána informace, za jakých podmínek a v jakém rozsahu má právo na peněžitou pomoc.⁷² Zde se jedná o velmi důležitou informaci, neboť nevládní organizace často uvádějí, že oběti o možnosti žádat peněžitou pomoc od státu nevědí.⁷³ Vzhledem k tomu, že poskytování peněžité pomoci je procesem pro oběť novým a poměrně často složitým, je třeba s ohledem na zásadu uvedenou v § 3 odst. 4 ZOTČ informovat oběť o peněžité pomoci srozumitelným způsobem a dostatečně konkrétně tak, aby mohla následně své právo efektivně uplatnit. Zákon vyžaduje poučit oběť o podmínkách žádosti o peněžitou pomoc⁷⁴ a taktéž ji upozornit na lhůty, neboť u peněžité pomoci běží současně jak subjektivní lhůta, činící 2 roky ode dne, kdy se oběť o újmě způsobené trestným činem dozvěděla, tak objektivní lhůta, která činí 5 let ode dne, kdy byl trestný čin spáchán.⁷⁵

V případě, že je oběti některé z jí garantovaných práv odepřeno, je třeba, aby věděla, na koho se může obrátit s žádostí o odčinění. Z toho důvodu je zahrnuta do poučovací povinnosti taktéž informace o tom, u kterého orgánu a jakým způsobem se může oběť domáhat nápravy v případě, že orgán veřejné moci její práva poruší, či jí znemožní je uplatnit.⁷⁶ Jednak je oběť oprávněna

⁶⁸ § 8 odst. 1 písm. f) ZOTČ

⁶⁹ § 11 odst. 1 písm. b) a § 11 odst. 3 písm. b) ZOTČ

⁷⁰ § 8 odst. 1) písm. h) ZOTČ ve spojení s § 57 a § 60a zákona o sociálních službách

⁷¹ § 8 odst. 1) písm. i) ZOTČ

⁷² § 8. odst. 1) písm. g) ZOTČ

⁷³ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 71

⁷⁴ Podmínky jsou uvedeny v části Dílu 6 zákona o obětech, zejména v §§ 23 – 32.

⁷⁵ § 30 odst. 2 ZOTČ

⁷⁶ § 8 odst. 1 písm. j) ZOTČ

podat u Ministerstva spravedlnosti žádost o náhradu škody nebo poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Dále je oběť v případě, že zastává taktéž status poškozeného, oprávněna podat kdykoliv v průběhu řízení žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce, či odstranění průtahů v řízení. V neposlední řadě přichází do úvahy i možnost podání obecné správní stížnosti v souladu s § 175 správního řádu.⁷⁷ O všech těchto možnostech musí být oběť poučena. Zároveň je nutno zmínit, že tato poučovací povinnost není bezbřehá a vztahuje se pouze na nápravu vad způsobených orgány veřejné moci, nikoliv tedy soukromým subjektem.⁷⁸

Předposlední z okruhu informací, které má policejní orgán sdělit oběti bez žádosti při prvním kontaktu, se váže na situaci, kdy obětí je osoba mající bydliště v jiném členském státě Evropské unie. Policejnímu orgánu je v souladu se zásadou zákazu diskriminace uvedenou v § 3 odst. 3 ZOTČ uložena povinnost oběť informovat o opatřeních k ochraně jejích zájmů, o která může oběť žádat.⁷⁹

Posledním a zároveň velmi širokým okruhem informací, je sdělení, jaká další práva podle zákona o obětech oběti náleží. Tato práva by se dala rozdělit do dvou podkategorií na práva obětí a práva zvláště zranitelných obětí a v podstatě vyčerpávají celou Hlavu II zákona o obětech.

Z výše uvedeného je zřejmé, že obsah informací, které Policie ČR musí oběti ihned při prvním kontaktu poskytnout, je nadměrně široký. Ač je ústně oběti sděleno jen minimum informací, i tak může dojít k jejímu přehlčení, nepochopení a celý proces poučení tak může být zcela kontraproduktivní. Z toho důvodu musí policejní orgán svou poučovací povinnost plnit s co největší opatrností a s přihlédnutím k různým faktorům oběti, jako jsou její věk, gramotnost, či její psychický a fyzický stav.⁸⁰

⁷⁷ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 72

⁷⁸ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 74

⁷⁹ § 8. odst. 1 písm. k) ZOTČ

⁸⁰ § 13 ZOTČ

Poučovací povinnost však neleží pouze na policejním orgánu. V souladu s § 9 ZOTČ ji musí splnit taktéž subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestný činů. Rozsah je v jejich případě podstatně menší a zahrnuje zejména informace o službách, které subjekt poskytuje, rozsahu a případné bezplatnosti takové služby, dále právech obětí dle zákona o obětech, právech oběti jakožto poškozeného dle trestního řádu a etap trestního řízení a úlohy oběti jakožto poškozeného a svědka v trestním řízení.⁸¹

Stejně tak vážne poučovací povinnost na jiných orgánech veřejné moci – obecní policii, Vojenské policii, Vězeňské službě a celním úřadu. Ti musí i bez žádosti oběti poskytnout informace o místě, kde může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a na které subjekty zapsané v registru se může obrátit s žádostí o poskytnutí odborné pomoci. Posledně zmíněnou informaci je bez žádosti povinno podat oběti i zdravotnické zařízení.⁸²

Okruh informací, které je příslušný orgán činný v trestním řízení povinen oběti poskytnout na její žádost, je vymezen v § 11 odst. 1 ZOTČ a v obecné rovině sem řadíme informace o stavu řízení, tedy zda bylo řízení zahájeno, jaký je jeho stav, jaká je právní kvalifikace skutku, nebo kdy a kde bude věc veřejně projednána v řízení před soudem. Nadto poskytne orgán činný v trestním řízení oběti na její žádost pravomocné rozhodnutí, jímž je trestní řízení končí. Při podávání žádosti o poskytnutí těchto informací není oběť vázána ani časovou lhůtou, ani formou žádosti.⁸³

Zvláštním okruhem informací, jejichž sdělení je oběť oprávněna žádat, jsou informace týkající se pobytu obviněného, či odsouzeného ve vazbě, výkonu trestu odnětí svobody, ústavního ochranného léčení a zabezpečovací detence. Tyto informace je oběti povinna podat věznice, dále poskytovatel zdravotních služeb, v jehož zdravotnickém zařízení odsouzený vykonává ústavní ochranné léčení, nebo ústav zabezpečovací detence. Oběť se tak v případě svého zájmu a předem podané žádosti⁸⁴ může od výše zmíněných subjektů dozvědět, zda byl pachatel trestného činu, jehož se stala obětí propuštěn z vazby, nebo výkonu trestu, či zabezpečovací detence, či z takového zařízení uprchl.⁸⁵ Informace vzhledem ke své povaze a vztahu pachatele trestného činu a oběti, má být oběti poskytnuta bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od doby, kdy nastala oznamovaná

⁸¹ § 9 písm. a) – d) ZOTČ

⁸² § 10 ZOTČ

⁸³ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, 2014, str. 93.

⁸⁴ V souladu s pravidly uvedenými v § 11 odst. 5 ZOTČ.

⁸⁵ § 11 odst. 3 ZOTČ

skutečnost.⁸⁶ V případě, že oběť žádost o poskytnutí informací dle § 11 odst. 3 ZOTČ nepodala, může být i tak informována v případě, že je propuštění obviněného nebo odsouzeného vyhodnoceno jako nebezpečné pro oběť. Současně s informováním oběti o pobytu obviněného, či odsouzeného na svobodě, vyrozumí policejní orgán oběť o přijatých opatření k zajištění jejího bezpečí.⁸⁷

2.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Díl 3 zákona o obětech, upravující v jednom paragrafu právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, nepřichází ve svých osmi odstavcích s žádnými novými instituty ochrany obětí, pouze shrnuje již dosaženou úroveň ochrany obětí, kterou nalezneme roztříštěnou v několika právních předpisech. Jelínek a kolektiv ve svém komentáři vidí toto jako problém, neboť jednotlivé instituty ochrany jsou sice v § 14 ZOTČ nastíněny, nicméně v podrobnostech je oběť odkázána na speciální zákony, a to na jejich celek a nikoliv konkrétní ustanovení.⁸⁸ Naproti tomu však důvodová zpráva k zákonu o obětech a zbytek komentářové literatury toto vysvětluje tím, že předmětné speciální právní předpisy obsahují úpravu ochrany před hrozícím nebezpečím v tak širokém rozsahu, že se vztahují i na jiné osoby, než jen oběť, kupříkladu rodinné příslušníky oběti. Proto nebyla při koncipování zákona o obětech zvolena cesta samostatné úpravy, ale pouhého odkazu na již existující právní předpis.⁸⁹ Autorka této práce se přiklání k názoru Jelínka a kolektivu, a to zejména s ohledem na srozumitelnost a uživatelskou přívětivost zákona o obětech pro samotné oběti. Pokud chceme dát oběti co největší prostor pro uplatnění jejích práv, měli bychom jí taktéž její práva představit konkrétněji, než pouhým odkazem na zákon o Polici České republiky, který čítá více než sto paragrafů.

Jednotlivé instituty ochrany před hrozícím nebezpečím jsou seřazeny systematicky od těch nejméně formálních, počínaje faktickými úkony a opatřeními, až po ty nejformálnější (institut evropského ochranného příkazu, který je vydáván v souladu s pravidla zákona o mezinárodní

⁸⁶ § 11 odst. 4 ZOTČ

⁸⁷ § 11 odst. 6 ZOTČ

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 97

⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

justiční spolupráci ve věcech trestních justičním orgánem, kterým rozumíme mimo jiné soud a státní zastupitelství.⁹⁰

Prvním z institutů ochrany oběti před hrozícím nebezpečím jsou faktické úkony a jiná opatření, upravené zákonem o policii. Jedná se kupříkladu o připoutání,⁹¹ zajištění osoby,⁹² vydání a odebrání zbraně a prohlídku osoby,⁹³ nebo použití donucovacích prostředků.⁹⁴ Stejnou povinnost provádět úkony a jiná opatření mají i celníci, příslušníci Vězeňské služby, vojenští policisté a strážníci obecních policií.⁹⁵ Rozsah opatření, která mohou být jednotlivými příslušníky použita, se liší v závislosti na úpravě zachycené ve speciálních zákonech. Jedním ze společných oprávnění, které přísluší všem příslušníkům, je možnost odebrání zbraně.⁹⁶

Dalším z institutů je krátkodobá ochrana poskytovaná Policií ČR. Jde o mezistupeň mezi ochranou všeobecnou, poskytovanou příslušníky Policie ČR v rámci jejich působnosti dle zákona o policii a zvláštní ochranou svědka, poskytovanou osobě v postavení svědka dle zvláštní právního předpisu.⁹⁷ Krátkodobou ochranu upravuje § 50 zákona o policii a zahrnuje pod ni institut i) fyzické ochrany; ii) dočasné změny pobytu osoby; iii) použití zabezpečovací techniky; a iv) poradensko-preventivní činnost.⁹⁸ Krátkodobá ochrana je poskytována osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, avšak zatím nesplňuje požadavky pro poskytnutí jiného typu ochrany – například zvláštní ochrany svědka a osoby jí blízké.⁹⁹ Fyzickou ochranou, která je poskytována jakožto ochrana doplňková, je myšlena fyzická přítomnost policejního specialisty v místech, kde osobě ohrožené hrozí zvýšené riziko újmy na zdraví. Dočasnou změnou pobytu je myšleno přemístění ohrožené osoby na místo, které je pod kontrolou Policie ČR. Použití zabezpečovací techniky představuje kupříkladu alarm. Poradensko-preventivní činnost je

⁹⁰ § 2 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci

⁹¹ § 25 zákona o policii

⁹² §§ 26 – 27 zákona o policii

⁹³ § 35 zákona o policii

⁹⁴ Hlava IX zákona o policii

⁹⁵ § 14 odst. 1 věta druhá ZOTČ

⁹⁶ § 33 zákona o Celní správě, § 13 zákona o Vězeňské službě, § 31 zákona o Vojenské policii, § 14 zákona o obecní policii

⁹⁷ VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-543-5., str. 200.

⁹⁸ § 50 odst. 1 písm. a) – d) zákona o policii

⁹⁹ § 50 odst. 2 zákona o policii

zajišťována pomocí různých poučení o bezpečném chování ohrožené osoby.¹⁰⁰ Institut krátkodobé ochrany, může být osobě ohrožené přisouzen pouze s jejím souhlasem a pouze na dobu 2 měsíců, přičemž tato doba může být prodloužena.¹⁰¹

Vykázání, které je faktickým úkonem preventivní povahy, je účinným prostředkem v boji proti soužití osoby postižené domácím násilím s osobou násilníka. Za jeho pomoci může příslušník Policie ČR vypovědět násilnický jednající osobu na dobu 10 dnů od provedení ze společného obydlí a zakázat jí, aby se zdržovala v bezprostředním okolí. Vykázání přichází v úvahu v momentě, kdy je zde důvodná obava, že se osoba násilníka dopustí útoku proti životu, zdraví, svobodě, nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti ohrožené osoby.¹⁰² Osoba vykázaná vydá na výzvu policisty všechny držené klíče od společného období a je povinna zdržet se vstupu do společného obydlí a styku s ohroženou osobou.¹⁰³ Porušením vykázání se dotyčná osoba dopustí trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 tr. zákoníku. Na rozdíl od krátkodobé ochrany není vykázání vázáno na souhlas osoby ohrožené. Vykázání je institutem v praxi hojně využívaným, o čemž svědčí závěry statistiky vydané na webových stránkách Bílého kruhu bezpečí, kdy jen za rok 2019 bylo k vykázání osoby přistoupeno v 1256 případech.¹⁰⁴

Institutem civilního práva, který často na vykázání navazuje, je předběžné opatření, a to zejména ve věcech ochrany proti domácímu násilí, upravené v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Smyslem institutu je dát ohrožené osobě prostor pro rozhodnutí, jaké další právní, či neprávní kroky podnikne, kupříkladu zda podá trestní oznámení, opustí společné obydlí, nebo podá návrh na zahájení řízení o rozvod manželství.¹⁰⁵ Řízení o vydání předběžného opatření lze zahájit pouze na návrh, nikoliv z moci úřední.¹⁰⁶ Návrh na vydání předběžného opatření může podat též státní zástupce. Tento typ předběžného opatření je tak jedním z projevů působnosti, která

¹⁰⁰ ŠTEINBACH, Miroslav. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-193-6, str. 101

¹⁰¹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 137 - 138

¹⁰² § 44 zákona o policii

¹⁰³ § 45 zákona o policii

¹⁰⁴ *Přehled o vykázání v ČR za rok 2019* [online]. Bílý kruh bezpečí. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n691-prehled-o-vykazani-v-cr-za-rok-2019/> dne 27. července 2020

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 99

¹⁰⁶ § 401 ZŘS

je svěřena státnímu zastupitelství v civilních věcech.¹⁰⁷ O návrhu bude rozhodovat okresní soud navrhovatele, tedy soud, v jehož obvodu má osoba ohrožená domácím násilím bydliště.¹⁰⁸ O významnosti tohoto typu opatření svědčí i fakt, že o návrhu musí soud rozhodnout do 48 hodin,¹⁰⁹ a návrh na vydání může podat i osoba nezletilá, je-li starší 16 let.¹¹⁰ Nejvyšší možnou dobou trvání předběžného opatření je jeden měsíc s možností prodloužení na maximálně 6 měsíců celkem.¹¹¹

Vzhledem k tomu, že oběť je velmi často i svědkem, je jedním z institutů ochrany oběti před hrozícím nebezpečím i zvláštní ochrana svědka ve smyslu zákona o zvláštní ochraně svědka. Opatření zvláštní ochrany svědka zahrnují i) osobní ochranu; ii) přestěhování a sociální pomoc; iii) zastírání skutečné totožnosti svědka; a iv) prověřování dodržování podmínek zvláštní ochrany a pomoci. Ochrana je poskytována svědkovi, znalci, či tlumočnickovi a osobám jim blízkým, a to příslušníky Policie ČR a Vězeňské služby.¹¹² Ochrana je osobě ohrožené poskytována pouze s jejím souhlasem a zároveň je návrh na zvláštní ochranu osoby ohrožené schválen ministrem vnitra.¹¹³

Jedním z institutů ochrany oběti před hrozícím nebezpečím, který se v některých případech může dostat do rozporu s právem obviněného na obhajobu, je utajení totožnosti ve smyslu § 55 odst. 2 tr. řádu.¹¹⁴ Jedná se výjimečný institut, v rámci kterého se údaje prozrazující totožnost či podobu svědka uchovávají v režimu utajení na stupni „vyhrazené“ mimo spis tak, aby se s údaji mohly seznámit jen orgány činné v trestním řízení a to pouze ty, které jsou činné v dané věci. Z povahy věci tak vyplývá, že institut utajení totožnosti svědka je protichůdný v případě, že obviněný osobu svědka zná. Vzhledem k tomu, že utajení totožnosti svědka je značným omezením práva obviněného na obhajobu a tento rozpor byl několikrát v průběhu let zkoumán soudy jak obecnými, tak Ústavním soudem a Evropským soudem pro lidská práva, je dle výsledků judikatury třeba nevýhodné postavení obhajoby kompenzovat a zároveň rozhodnutí nezakládat pouze a

¹⁰⁷ § 8 odst. 2 ve spojení s § 8 odst. 1 písm. c) ZŘS

¹⁰⁸ § 400 ZŘS

¹⁰⁹ § 404 ZŘS

¹¹⁰ § 403 odst. 3 ZŘS

¹¹¹ § 408 odst. 1 ZŘS ve spojení s § 413 ZŘS

¹¹² § 2 a § 3 zákona o zvláštní ochraně svědka

¹¹³ § 4 odst. 1 zákona o zvláštní ochraně svědka

¹¹⁴ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 120 - 122.

výlučně na anonymních výpovědích.¹¹⁵ Zejména pak by mělo utajení totožnosti být krajním prostředkem, který přichází do úvahy pouze v případě, že je zde důvodná obava, že bude svědkovi způsobena újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jeho základních práv.¹¹⁶

Předposledním institutem ochrany oběti před hrozícím nebezpečím je předběžné opatření vydané v rámci trestního řízení v souladu s trestním řádem. Předběžná opatření v trestním právu procesním byla do trestního řádu zavedena právě s přijetím zákona o obětech. Stejně jako u předběžných opatření ve smyslu práva civilního, i trestněprávní předběžná opatření míří na prozatímní úpravu poměrů mezi dvěma osobami, zde osobou obviněného a osobou oběti, či poškozeného.¹¹⁷ Z povahy do zákonné úpravy zavedených předběžných opatření je zřejmé, že jejich využití bude vítáno zejména v případech domácího násilí a stalkingu. Zákaz styku s určitými osobami, zákaz vstupu do obydlí a zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě¹¹⁸ představují účinný prostředek, jak zabránit kontaktu obviněného. Na rozdíl od zajišťovacích institutů v trestním právu, nejsou předběžná opatření vázána ani na hranice trestních sazeb trestných činů, ani na povahové rysy trestných činů, a proto mohou být využita pro jakýkoliv trestný čin. O předběžném opatření rozhoduje v závislosti na jeho typu státní zástupce, či soudce¹¹⁹ a jeho uložení musí být odůvodněno obavou, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval a zároveň vše nasvědčuje tomu, že skutek je trestným činem a byl spáchán obviněným.¹²⁰ Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel¹²¹ a pokud není předběžné opatření plněno řádně ze strany obviněného, může mu být uložena pořádková pokuta, jiný druh předběžného opatření, či dokonce může být obviněný vzat do vazby.¹²²

Posledním a relativně novým institutem, který byl do zákona o obětech promítnut novelou č. 77/2015 Sb., je evropský ochranný příkaz. Ten byl do českého právního řádu zaveden spolu

¹¹⁵ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 122

¹¹⁶ § 55 odst. 2 TR

¹¹⁷ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0., str. 335

¹¹⁸ § 88d, §88e a § 88g TR

¹¹⁹ § 88m odst. 2 a odst. 3 TR

¹²⁰ § 88b odst. 2 TR

¹²¹ § 88n odst. 1 TR

¹²² § 88o TR

s novelou zákona o mezinárodní justiční spolupráci, kterou byla transponována ustanovení Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu. Smyslem tohoto institutu je zaručit, aby byla oběti trestného činu zajištěna ochrana a pomoc nejen v jejím členském státě, ale i v případě, že se přemístí, či přestěhuje do jiného členského státu Evropské unie, s výjimkou Dánska a Irska, která mají z tohoto pravidla výjimku.¹²³ Aby mohl být evropský ochranný příkaz vydán, vyžaduje se, aby byl pachateli v členském státě udělen jeden ze zákazů, mezi které je řazen i) zákaz vstupu do určitých lokalit, kde chráněná osoba pobývá; ii) zákaz nebo omezení kontaktů s chráněnou osobou; nebo iii) zákaz nebo omezení týkající se přiblížení se k chráněné osobě na určitou vzdálenost.¹²⁴

2.4 Právo na ochranu soukromí

V pořadí čtvrtý díl Hlavy II zákona o obětech upravuje právo oběti na ochranu soukromí. Jde o ustanovení §§ 15 a 16 ZOTČ, která jsou zaměřena na úpravu zveřejňování informací o totožnosti oběti a poskytování osobních údajů oběti.

Zveřejňování informací, které umožňují zjištění totožnosti oběti, respektive jeho zákaz, je dle § 15 zákona o obětech upraveno trestním řádem, konkrétně v § 8a až § 8d tr. řádu. Vzhledem k tomu, že tato část trestního řádu upravuje poskytování informací o trestním řízení obecně a nevztahuje se pouze na poškozeného, který může mít zároveň postavení oběti, ale i na ostatní osoby zúčastněné na řízení, rozhodl se zákonodárce, že úpravu této problematiky ponechá komplexně v trestním řádu a v zákoně o obětech na ni jen odkáže.¹²⁵ Důvodem pro úpravu poskytování informací, které mohou vést ke ztotožnění oběti je mimo jiné prevence proti sekundární viktimizaci oběti. Zatímco primární újmu oběti, způsobenou trestným činem, již nelze modifikovat, sekundární viktimizaci lze správným postupem předejít, což je velice vhodné vzhledem k tomu, že v určitých případech může mít druhotná újma mnohem větší negativní dopad na oběť.¹²⁶ Velkou roli při způsobení druhotné újmy pak hrají kromě blízkého okolí oběti též

¹²³ ALBRECHTOVÁ, Lucie. *Evropský ochranný příkaz*. Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020, svazek 2. ISSN 1213-8282., str. 16 - 17

¹²⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 151

¹²⁵ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 126

¹²⁶ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 128

sdělovací prostředky. Z toho důvodu je v zákonné úpravě kladen důraz na to, aby minimálně ze strany orgánů činných v trestním řízení a osob, jimž orgány činné v trestním řízení dané informace v průběhu řízení poskytly, nedošlo ke zveřejnění informací, které umožňují zjistit totožnost oběti.¹²⁷

Trestní řád postupně upravuje poskytování informací o trestním řízení orgány činnými v trestním řízení (§ 8a), zákaz zveřejnění informací jinými subjekty (§ 8b), zveřejnění informací o nařízení odposlechu, nebo informací z něj vyplývajících (§ 8c) a případné výjimky z výše uvedených pravidel a zákazů (§ 8d).

V přípravném řízení nesmějí orgány činné v trestním řízení zveřejnit informace, které umožní zjištění totožnosti mimo jiné poškozeného a svědka.¹²⁸ Zveřejněním informace je pak myšleno zpřístupnění informace předem neurčenému okruhu osob a to způsobem, který nevylučuje, že taková informace nebude šířena dál. Typicky se může tedy jednat o zveřejnění pomocí tiskové konference, na webových stránkách, nebo prostřednictvím rozhovoru do médií.¹²⁹ Informací, která umožňuje zjistit totožnost dané osoby jsou potom nejen osobní údaje jako jméno, příjmení, datum narození a bydliště, ale veškeré informace, které samostatně, nebo společně s jinými vedou k identifikaci dané osoby.¹³⁰ Může se tak jednat o informaci o profesním zázemí (poškozený je předsedou představenstva konkrétní akciové společnosti), jeho výjimečných charakteristikách (jedná se o několikanásobného šampiona v určitém sportu), nebo jakoukoliv jinou informaci, která je snadno dohledatelná prostřednictvím krátké rešerše na internetu. Zároveň není rozhodné, zda zjistit totožnost může každý, nebo pouze určitá část osob, která poškozeného pozná kupříkladu z fotografie.¹³¹

Porušení zákazu zveřejňování osobních údajů je dle § 61 zákona o zpracování osobních údajů, posuzováno jako přestupek, za který může být uložena pokuta až do výše 5 milionů korun českých. Je nutno poznamenat, že nadměrnost výše pokuty má mít zejména odstrašující efekt.¹³²

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1, str. 602 - 603

¹²⁸ § 8a odst. 1 TŘ

¹²⁹ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. Komentáře. ISBN 978-80-7552-600-7, str. 68

¹³⁰ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 154

¹³¹ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. Komentáře. ISBN 978-80-7552-600-7, str. 68 - 69

¹³² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 103

Nejen na orgány činné v trestním řízení se vztahuje zákaz zveřejňování informací podle § 8a TŘ. Stejná povinnost dopadá i na subjekty, kterým byly tyto informace orgány činnými v trestním řízení poskytnuty pro účely trestního řízení.¹³³ Takovými osobami jsou kupříkladu znalec, tlumočník nebo obhájce obviněného.¹³⁴ Dále je důrazně zakázáno zveřejnit informace vedoucí ke zjištění totožnosti poškozeného, který je osobou mladší 18 let, nebo který se stal poškozeným některého z taxativně vyjmenovaných trestných činů.¹³⁵

Z výše uvedených pravidel existují výjimky, upravené § 8d tr. řádu. Je stanoveno, že zákaz zveřejnění informací podle § 8a až 8c neplatí, pokud je to nezbytné pro účely pátrání po osobách, pro dosažení účelu trestního řízení, nebo to umožňuje trestní řád.¹³⁶ Zároveň je možno zveřejnit informace umožňující zjistit totožnost dané osoby, pokud taková osoba se zveřejněním vyslovila souhlas.¹³⁷

Nehledě na výše zmíněná práva oběti, která cílí na ochranu její identity, má oběť právo žádat, a to v jakékoliv formě, aby se s určitým okruhem osobních údajů mohli seznámit pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a probační úředníci činní v dané věci. Okruh osob, na jejichž ochranu ustanovení § 16 ZOTČ míří, čítá nejen oběť, ale i jejího zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka a důvěrníka, tedy všechny osoby vystupující na straně a ve prospěch oběti. Chráněny jsou pak údaje o bydlišti, doručovací adrese, o místu výkonu zaměstnání, povolání, či podnikání a jejich osobních, majetkových nebo rodinných poměrech.¹³⁸ Je tedy zřejmé, že základní osobní údaje, jako je jméno, příjmení, bydliště a datum narození, které danou oběť ztotožňují nejsou předmětem tohoto práva. Smyslem tohoto ustanovení je tedy zmírnění či dokonce minimalizace sekundární viktimizace a opakování trestné činnosti směřující vůči oběti ze strany pachatele.¹³⁹

Toto právo náleží oběti na její žádost a představuje preventivní povinnost orgánů činných v trestním řízení vést výše zmíněné údaje o oběti, či jiné oprávněné osobě tak, aby se s nimi mohl seznámit pouze zákonem vymezený okruh subjektů, většinou tedy mimo spis.¹⁴⁰ Orgány činné

¹³³ § 8b odst. 1 TŘ

¹³⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. Komentáře. ISBN 978-80-7552-600-7, str. 72 - 73

¹³⁵ § 8b odst. 2 TŘ

¹³⁶ § 8d odst. 1 TŘ

¹³⁷ § 8d odst. 2 TŘ

¹³⁸ § 16 ZOTČ

¹³⁹ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 130

¹⁴⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 104

v trestním řízení jsou tak žádosti oběti povinny vyhovět, i když ji momentálně nehrozí žádné konkrétní nebezpečí. Toto pravidlo však obsahuje dvě výjimky, kdy potřebné údaje mají být zpřístupněny. Tou první je nezbytnost pro dosažení účelu trestního řízení a tou druhou je řádné uplatnění práva na obhajobu.¹⁴¹ Prakticky mohou být tyto podmínky uplatněny naráz, například v situaci, kdy osobní údaj oběti, typicky její osobní a majetkové poměry, bude předmětem dokazování – to je pravděpodobné například u trestného činu zanedbání povinné výživy, kdy pro naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu podle § 196 odst. 3 tr. zákoníku se vyžaduje vydat činem oprávněnou osobu v nebezpečí nouze.¹⁴² Pro posouzení, zda oběť trestného činu byla vystavena nebezpečí nouze, či ne, bude nutno zkoumat její osobní a majetkové poměry a tento údaj bude tedy důležitý pro naplnění účelu trestního řízení. V případě, že bude jedna z výše zmíněných výjimek uplatněna, nebudou zpřístupněny všechny osobní údaje, ovšem jen ty, které jsou pro ten který účel nezbytné.¹⁴³

2.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou

Nedostatečná ochrana obětí před druhotnou újmou byla jedním z důvodů přijetí samostatného zákona o obětech.¹⁴⁴ Na rozdíl od předchozích dvou dílů zákona o obětech, které jen odkazují na již platnou právní úpravu, díl 5 zákona o obětech ve svých 6 paragrafech přináší obětem práva nová.

Prvním z nich je právo oběti požadovat zabránění kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele. Toto právo náleží též osobě oběti blízké a neformální žádostí se jej mohou domáhat v kterémkoliv stádiu trestního řízení, případně i před jeho zahájením.¹⁴⁵ V případě zvláště zranitelné oběti jsou dotčené orgány povinny této žádosti vyhovět, pokud to nevyklučuje povaha prováděného úkonu.¹⁴⁶ Tím je například konfrontace, která je zvláštním způsobem dokazování a při které se postaví svědek a obviněný tváří v tvář¹⁴⁷ a je tedy zřejmé, že nelze zabránit kontaktu mezi svědkem – obětí a obviněným. I v případě, kdy to povaha úkonu vylučuje, je však nutno, aby

¹⁴¹ § 16 ZOTČ

¹⁴² § 196 odst. 3 TZ

¹⁴³ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 159 - 160

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

¹⁴⁵ § 17 odst. 1 ZOTČ

¹⁴⁶ § 17 odst. 2 ZOTČ

¹⁴⁷ § 104a odst. 1 TR

se dotyčné osoby setkaly pouze při provádění daného úkonu a před jeho zahájením a po jeho skončení bylo dále zabráněno jejich kontaktu.

Kontaktem se v případě tohoto ustanovení rozumí pouze přímý fyzický kontakt a nikoliv kontakt prostřednictvím telefonu či videokonference.¹⁴⁸ Prostředků, jak takovému přímému kontaktu mezi obětí a osobou za pachatele označenou zabránit, je několik, nejběžnější z nich jsou oddělené čekárny, které jsou současně směrnici o minimálních právech obětí i předpokládány pro nové justiční prostory.¹⁴⁹ Dalšími prostředky jsou provádění výslechu pomocí videokonferenčních zařízení, stanovení data výslechu oběti na odlišný den od data výslechu obviněného, nebo oddělený vchod a východ do budovy, určený k použití obětí.¹⁵⁰

Problémem, který je v souvislosti se zavedením tohoto práva spatřován, je možné omezení práva na obhajobu. Osoba mladší 18 let, které je automaticky přisouzen status zvlášť zranitelné oběti, může kdykoliv požádat o zabránění kontaktu s pachatelem, například i během hlavního líčení. Může se tedy stát, že i v případě méně závažných trestných činů bude omezeno střetnutí oběti a pachatele a tedy i jejich možná konfrontace, která může napomoci ke správnému uplatnění práva na obhajobu a zásady materiální pravdy.¹⁵¹ Na druhou stranu je nutno podotknout, že povinnost žádosti zvlášť zranitelné oběti vyhovět je v tomto případě naprosto na místě, neboť je účinným prostředkem, jak předejít vzniku druhotné újmy, což vyplývá z průzkumů, které jsou analyzovány v kapitole 3.2.5.

Následně jsou v díle 5 zákona o obětech upravena pravidla pro podání vysvětlení a výslech oběti.

Ustanovení § 18 ZOTČ upravuje typ otázek, které mohou, respektive nemohou být oběti pokládány v průběhu výslechu a zároveň upravuje i způsob kladení otázek. Otázky týkající se intimních záležitostí oběti mohou být kladeny pouze v omezeném režimu, a to za situace, kdy je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.¹⁵² Co zákonodárce mínil pojmem „intimní oblast“, není v zákoně definováno, nicméně důvodová zpráva vysvětluje, že se

¹⁴⁸ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 161

¹⁴⁹ čl. 19 odst. 2 směrnice o minimálních právech obětí

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 107

¹⁵¹ JELÍNEK, J., PELC, V. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. Praha, 2015, č. 11, str. 19-23. ISSN 1210-6348

¹⁵² § 18 odst. 1 ZOTČ

nejedná pouze o oblast sexuální, ale obecně o osobní sféru jedince.¹⁵³ Vzhledem k tomu, že proti zaměření otázky může oběť kdykoliv podat námitky, je zcela na jejím uvážení, jaký druh otázky již považuje za otázku intimního charakteru.¹⁵⁴

Současně s tím je po vyslychajícím subjektu požadováno, aby byl výslech proveden zvlášť šetrně, formulace otázek byla přizpůsobena věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti a aby byl veden po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem, který docílí toho, že nebude třeba výslech opakovat.¹⁵⁵ Zde je důležité zdůraznit, že toto pravidlo se nevztahuje pouze na orgány činné v trestním řízení, ale na všechny subjekty, které mohou v průběhu výslechu klást oběti dotazy, tedy i na znalce, osobu, proti níž se řízení vede a samozřejmě i jejího obhájce.¹⁵⁶

Jedním z problémů, který je komentářovou literaturou v souvislosti se zněním tohoto ustanovení shledán, je absence výslovného vztáhnutí tohoto pravidla i na podání vysvětlení, jakožto úkon prováděný podle jiných právních předpisů.¹⁵⁷ Systematickým a logickým výkladem je však zřejmé, že pravidla stanovená § 18 ZOTČ se nevztahují pouze na výslech oběti, ale i na podání vysvětlení. V jiném případě by totiž nebyla zachována základní zásada péče o oběť, stanovená v § 3 odst. 2 ZOTČ, vyžadující zvláštní přístup k oběti, který není nijak časově omezen.¹⁵⁸

Snaha o zajištění výslechu, který podá co nejobektivnější a nejúplnější svědectví a prevence proti sekundární viktimizaci jsou spojeny v právu oběti zvolit si pohlaví vyslychající oběti. Toto právo se vztahuje pouze na přípravné řízení. V opačném případě by totiž zcela odporovalo ústavně zakotvenému právu obviněného na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.¹⁵⁹

V porovnání se zněním směrnice o minimálních právech oběti je toto právo upraveno v zákoně o obětech poněkud šířeji. Zatímco čl. 23 odst. 2 písm. d) směrnice přiznává toto právo pouze

¹⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

¹⁵⁴ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 136

¹⁵⁵ § 18 odst. 1 ZOTČ

¹⁵⁶ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 166

¹⁵⁷ Příkladem lze uvést podání vysvětlení v souladu s § 61 zákona o policii, nebo § 15 zákona o státním zastupitelství.

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 109; GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 138 - 139

¹⁵⁹ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 138

obětem sexuálního násilí a neponechává jim možnost volby, §19 odst. 1 ZOTČ vztahuje právo výběru na všechny trestné činy.

Jak je zvykem v případě zvláště zranitelné oběti nedává zákon vyslýchajícímu orgánu mnoho prostoru pro odmítnutí této žádosti. Nadto je v § 19 odst. 2 ZOTČ přiznáno zvláště zranitelné oběti (a pouze jí) právo stejným způsobem si zvolit pohlaví tlumočnicka. Výše uvedená pravidla se použijí i pro podání vysvětlení.¹⁶⁰

Zatímco Jelínek a kolektiv se domnívá, že právo oběti si na základě žádosti zvolit, kým chce být de facto vyslýchána, se vztahuje pouze na výslech policejním orgánem a nikoliv státním zástupcem,¹⁶¹ Gřivna tento názor nezastává. Jelínek argumentuje zněním směrnice, která toto právo výběru vylučuje pro případy výslechu státním zástupcem a soudcem. Gřivna naopak podotýká, že zákon o obětech toto znění nepřejal a tímto výkladem by tak došlo ke snížení standardu práv, která jsou oběti přiznána¹⁶². Vzhledem k tomu, že zákon o obětech v § 19 nijak nevyklučuje použití tohoto pravidla na výsledky prováděné státním zástupcem, nýbrž jej pouze limituje na použití v přípravném řízení, nelze se než přiklonit k druhému názoru.

I v případě vedení výslechu, je kladen důraz na ochranu zvláště zranitelné oběti. Má se za to, že zvláště zranitelná oběť, jak už z jejího pojmenování vyplývá, je náchylná k větší zranitelnosti, která vede k vyšší míře sekundární viktimizace, a proto je na místě zvýšená úroveň její ochrany.¹⁶³ Z toho důvodu jsou do zákona o obětech zavedena pravidla pro její výslech, která kladou důraz na zvláštní citlivost směrem k oběti a zohlednění okolností, které ji činí zranitelnou.¹⁶⁴ Tyto okolnosti nejsou v zákoně přímo specifikovány, nicméně pro účely výkladu lze použít znění čl. 22 odst. 2 směrnice o minimálních právech oběti, které za individuální okolnosti považuje osobní charakteristiku oběti a povahu, druh a specifika trestného činu.¹⁶⁵

Nadto je požadováno, aby osoby, které výslech vedou, byly k této činnosti speciálně proškoleny. To ostatně předpokládá i sama směrnice o minimálních právech oběti v čl. 25, když zmiňuje státům požadavek zajistit, aby osoby, které přijdou do kontaktu s obětí, byly na to řádně

¹⁶⁰ § 19 odst. 3 ZOTČ

¹⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 111

¹⁶² GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 139

¹⁶³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 112 - 113

¹⁶⁴ § 20 odst. 1 ZOTČ

¹⁶⁵ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 173 - 174

proškoleni.¹⁶⁶ V případě výslechu dítěte provádí výslech vždy vyškolená osoba, pokud se nejedná o neodkladný úkon a vyškolenou osobu nelze zajistit.¹⁶⁷ Novelou č. 56/2017 Sb. byl dále přidán požadavek na provádění výslechu v prostorách, které jsou pro takový účel speciálně upraveny, čímž bylo dosaženo naplnění požadavku čl. 23 odst. 2 písm. a) směrnice o minimálních právech oběti.¹⁶⁸

Výslech zvláště zranitelné oběti by měl být proveden tak, aby nebylo nutné jej opakovat a pokud již opakovaný výslech nastane, měla by jej provést stejná osoba.¹⁶⁹ Je zřejmé, že ne vždy bude možné toto pravidlo dodržet, například při odchodu vyslyšající osoby na mateřskou dovolenou, či změně zaměstnání,¹⁷⁰ nicméně tyto situace by měly být spíše výjimkou.

Zvláště zranitelná oběť má právo vyslovit přání, aby bylo zabráněno bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu s osobou, proti níž se řízení vede.¹⁷¹ Toto přání, na rozdíl od žádosti oběti na zabránění kontaktu s pachatelem, nemusí být projevem explicitním, nýbrž může vyplývat z pouhého chování oběti. Vyslyšající orgán by se tak v případě všech pochybností měl oběti dotázat, zda si bezprostřední vizuální kontakt s pachatelem přeje, či nikoliv.¹⁷² Možností, jak takovému přání oběti vyhovět, je několik, samotný zákon předpokládá využití audiovizuální techniky, nicméně za předpokladu, že nebude porušeno právo na obhajobu.¹⁷³ Sřet práva na zabránění kontaktu s obviněným a právem na obhajobu je ostatně problémem i zde. Vždy je třeba posuzovat, zda v případě, že oběť nepřijde do kontaktu s obviněným právě v průběhu výslechu při hlavním líčení, které tvoří těžiště dokazování, nedojde tak k odepření práva obviněného na obhajobu, pokud nebude moci klást oběti dotazy a zpochybnit tak její věrohodnost. V minulosti Ústavní soud již vyslovil názor, že pokud bylo odsouzení podloženo pouze svědeckou výpovědí, která obviněného přímo usvědčila, nicméně obviněný neměl možnost svědka vyslyšet v žádné z fází trestního procesu, pak takový rozsudek odporoval nejen základním zásadám trestního procesu, ale i právu na spravedlivý proces.¹⁷⁴

¹⁶⁶ čl. 25 odst. 1 směrnice o minimálních právech oběti

¹⁶⁷ § 20 odst. 2 ZOTČ

¹⁶⁸ GRIVNA, Tomáš, VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, str. 195-201

¹⁶⁹ § 20 odst. 3 ZOTČ

¹⁷⁰ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 176

¹⁷¹ § 20 odst. 4 ZOTČ

¹⁷² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 114 - 115

¹⁷³ § 20 odst. 4 ZOTČ

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. II. ÚS 29/06

Právo na doprovod důvěrníka je právem pro oběti zcela novým, trestní právo procesní jej však znalo již dříve, a to v podobě dvou důvěrníků, které si mohl obžalovaný zvolit v případě, že byla z projednání věci před soudem vyloučena veřejnost.¹⁷⁵ Smysl institutu důvěrníka oběti je však odlišný. Jde zejména o morální a psychickou pomoc oběti v průběhu úkonů trestního řízení, které pro oběť představují podstatnou duševní zátěž. Praxe ukázala, že přítomnost důvěrníka obětí zklidňuje, dává jí pocit bezpečí a pocit, že na vše není sama.¹⁷⁶

Důvěrníkem se může stát jakákoliv fyzická osoba, která je plně svéprávná a zároveň není obviněným, obhájcem, svědkem, znalcem ani tlumočnickem v dané věci. Status zmocněnce však zákon o obětech výslovně dovoluje.¹⁷⁷ Na rozdíl od zmocněnce však důvěrník nesmí do průběhu úkonů trestního řízení nijak zasahovat.¹⁷⁸ Plní tak funkci pouhého doprovodu po boku oběti, tzv. druhých očí a uší. Vzhledem k tomu, že může být přítomen u každého úkonu, je pro oběť důležité, aby si zvolila někoho, komu může důvěřovat a kdo může slyšet vše. V praxi však mohou nastat situace, kdy důvěrník oběti není vhodně zvolen, oběť se před důvěrníkem vypovídat stydí a dochází tak k ohrožení dosažení účelu řízení.¹⁷⁹ To je proto jedna ze situací, kdy lze přítomnost důvěrníka vyloučit. Tou druhou je situace, kdy důvěrník narušuje průběh úkonu, například svým nevhodným chováním.¹⁸⁰

V pořadí posledním, nikoliv však nejméně důležitým prostředkem ochrany oběti před vznikem druhotné újmy, je možnost učinit tzv. Victim Impact Statement, nebo-li prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život. Jedná se o neformalizovaný úkon, který může být obětí učiněn v jakémkoliv stádiu trestního řízení, tedy ihned na začátku přípravného řízení, v průběhu hlavního líčení, či až v řízení opravném, a to i opakovaně. Tím se liší od prohlášení, kterým se poškozený přihlásí do řízení s nárokem na náhradu škody vzniklé v souvislosti se spáchaným trestným činem, které lze učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování.¹⁸¹ Prohlášením je oběti dána možnost sdělit, jaký dopad, ať už fyzický, psychický, sociální, či finanční, měl spáchaný

¹⁷⁵ § 201 odst. 2 TŘ

¹⁷⁶ DURDÍK Tomáš, VITOUŠOVÁ Petra. *Právo na doprovod důvěrníka*. Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2018. svazek 1, str. 7 - 9

¹⁷⁷ §21 odst. 2 ZOTČ

¹⁷⁸ §21 odst. 3 ZOTČ

¹⁷⁹ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 147

¹⁸⁰ § 20 odst. 4 ZOTČ

¹⁸¹ § 43 odst. 3 TŘ

trestný čin. Oběť se tak může psychicky smířit s danou událostí, pachateli je dána možnost pochopit, co svým skutkem provedl a soud může vzít závěry prohlášení v potaz při úvaze o závažnosti daného činu.¹⁸²

Jak již bylo výše sděleno, prohlášení nemá vyžadovanou formu a může být učiněno písemně, či ústně. Striktní forma není vyžadována ani co do obsahu. Oběti je tak dán prostor, aby autentickým způsobem popsala své pocity. Některými autory komentářové literatury¹⁸³ je absence oficiálního vzoru vydaného státní autoritou (typicky Ministerstvem spravedlnosti) spatřována negativně. Někteří¹⁸⁴ jsou naopak toho názoru, že vzorový formulář ubírá na věrohodnosti a pro oběti nepředstavuje prostor, jak se stát aktivní součástí celého procesu a mít pocit, že jejich verze příběhu někoho zajímá. Osobně se autorka práce přiklání k druhému názoru, a to z toho důvodu, že prohlášení oběti má zejména pomoci obětem předejít vzniku druhotné újmy. Nadto je nutno zmínit, že neoficiální vzor prohlášení je nyní přístupný na stránkách Policie ČR a ačkoliv je dobrým návodem pro zpracování prohlášení, mnoho prostoru pro ryze osobní vyjádření pocitů oběti neposkytuje.¹⁸⁵

Co se týče obsahových požadavků, jediným korektivem je nutnost směřovat k věci. Vzhledem k tomu, že jde o prohlášení o dopadech, měla by oběť vždy směřovat k popisu vlivu trestného činu na její život a vyvarovat se tak subjektivního popisu průběhu řízení směrem k orgánům činným v trestním řízení, či hodnocení osoby a osobnosti pachatele.¹⁸⁶ Prohlášení je též záležitostí osobní povahy, z toho důvodu jej musí učinit sama oběť. Dle judikatury nelze pomoc zmocněnce – advokáta při sepsání prohlášení považovat za právní služby a zmocněnci tak za takovou pomoc nebude příslušet odměna.¹⁸⁷

Závěrem je ještě nutno dodat, že ať už je prohlášení činěno v písemné, nebo ústní formě, je bráno jakožto důkaz. Z toho plyne, že následně po přednesu mohou být oběti kladeny doplňující dotazy nejen ze strany orgánů činných v trestním řízení, ale taktéž ze strany obviněného a jeho

¹⁸² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1, str. 667

¹⁸³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 119; GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 149

¹⁸⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 185 - 186

¹⁸⁵ Vzor prohlášení je dostupný na webových stránkách Policie České republiky: <https://www.policie.cz/clanek/dokumenty-a-odkazy-pro-obeti-trestnych-cinu.aspx> (ke dni 27. července 2020)

¹⁸⁶ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 188

¹⁸⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2017, sp. zn. 13 To 22/2017

obhájce. Je evidentní, že v některých případech, kdy jsou vztahy mezi obětí a obviněným vypjaté, bude tato konfrontace jedním z důvodů, proč oběť raději žádné prohlášení neučiní.¹⁸⁸

2.6 Právo na peněžitou pomoc

Posledním z práv, která jsou obětem trestných činů přiznána novým zákonem, je právo na peněžitou pomoc od státu. Toto právo však není novinkou, je naopak prvním z práv, která byla oběti v rámci pomoci přiznána, a to již zákonem o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který vešel v účinnost 1. ledna 1998. Tento zákon, jak již bylo zmíněno v kapitole 1 jako první zavedl pojem oběť trestného činu. Ač je tedy právo na poskytnutí peněžité pomoci součástí právního řádu od roku 1998, jeho současná podoba je odlišná, a to zejména v souvislosti s přijetím samostatného zákona o obětech.

Důvodů pro obecné zavedení práva na peněžitou pomoc do právních řádů států a tomu odpovídající povinnost těchto států tuto pomoc obětem poskytnout nalezneme v teorii několik. Některé teorie vnímají právo dané osoby na pomoc od státu v situaci, kdy se stala obětí trestného činu, jako povinnost státu zajistit bezpečnost ve státě a tedy jeho odpovědnost za případné selhání. Další teorie naopak vnímají peněžitou pomoc jako určitý projev sociální solidarity, či dokonce druhu sociálního pojištění.¹⁸⁹

Účelem peněžité pomoci je jednorázové poskytnutí peněžité sumy k překonání zhoršené sociální situace, která oběti vznikla v souvislosti s trestným činem,¹⁹⁰ přičemž zhoršenou sociální situací se jednak míní dopad finanční, ale taktéž narušení sociálních vazeb oběti.¹⁹¹ V judikatuře byl dosud vysloven názor, že peněžitá pomoc plní i tzv. reparační funkci,¹⁹² tedy náhradu újmy, která byla oběti trestným činem způsobena. Ač je peněžitá pomoc poskytována jako dávka jednorázová, při změně okolností a následnému zvýšení škody, je možno žádat o poskytnutí peněžité pomoci i opakovaně. Nesmí však dojít k překročení celkového zákonem stanoveného limitu.¹⁹³

¹⁸⁸ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 185

¹⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 122 -123

¹⁹⁰ § 25 odst. 1 ZOTČ

¹⁹¹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 209 - 210

¹⁹² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. ledna 2019, č.j. 9 As 423/2018 - 29

¹⁹³ § 28 odst. 3 ZOTČ

Ne všechny oběti podle zákona o obětech mohou využít práva na peněžitou pomoc. Oprávněný okruh žadatelů tak zahrnuje pouze i) oběti, kterým bylo ublíženo na zdraví; ii) oběti, kterým vznikla těžká újma na zdraví; iii) osoby pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela a která v době smrti s ní sdílela společnou domácnost, nebo vůči níž měla zemřelá oběť vyživovací povinnost; a posledně iv) oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby.¹⁹⁴ Zákon o obětech v § 24 odst. 2 přináší vlastní definici ublížení na zdraví, tedy ne tu, která je v trestněprávní nauce využívána prostřednictvím § 122 odst. 1 TZ. Rozdílem mezi těmito dvěma definicemi je délka znesnadnění obvyklého způsobu života. Zatímco trestní zákoník ve spojení s výkladem judikatury¹⁹⁵ vyžaduje dobu 7 dnů, zákon o obětech poukazuje na 3 týdny.¹⁹⁶ Těžká újma na zdraví je vypočtena stejným způsobem, jaký podává trestní zákoník. V akademické veřejnosti se jeví znění čtvrté kategorie žadatelů jako problematické. Dle Jelínka s Pelcem není zřejmé, zda se trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti myslí pouze trestné činy podle hlavy III trestního zákoníku, či všechny trestné činy, které mohou pod danou definici spadat, kupříkladu svádění k pohlavnímu styku, či za určitých podmínek i obchodování s lidmi.¹⁹⁷ Jelínek a kolektiv se domnívá, že výklad definice by měl být co nejširší, nicméně pro vyjasnění všech pochybností doporučuje ustanovení upřesnit novelou.¹⁹⁸

Mimo výše uvedené požadavky na žadatele je třeba, aby oběť splňovala další podmínky. Jednou z nich je podmínka státního občanství. Pokud je oběť státním občanem České republiky, peněžita pomoc se jí poskytne, pokud má na území České republiky trvale pobyt, nebo se zde obvykle zdržuje, nebo se stala obětí trestného činu v České republice. Z toho vyplývá, že právo na peněžitou pomoc má oběť českého občanství i v případě, kdy se trestný čin odehrál v cizině, ale oběť má trvalý pobyt v České republice. Peněžita pomoc se poskytuje taktéž cizincům, ale pouze těm, kteří se stali obětí trestného činu na území České republiky a zároveň pobývají oprávněně v České republice nebo v jiném členském státě Evropské unie, nebo požádali o mezinárodní ochranu.¹⁹⁹ Současně jsou na žadatele kladeny i negativní požadavky. Nesmí být ve stejné věci stíhán jako spoluobviněný, či účastník trestného činu. Nesmí jít o poškozeného, který ač měl udělit

¹⁹⁴ § 24 odst. 1 ZOTČ

¹⁹⁵ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85

¹⁹⁶ § 24 odst. 2 ZOTČ

¹⁹⁷ JELÍNEK, J., PELC, V. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. Bulletin advokacie. Praha, 2015, č. 11, 19-23. ISSN 1210-6348

¹⁹⁸ JELÍNEK, Jiří. Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 132

¹⁹⁹ § 23 odst. 2 ZOTČ

souhlas k trestnímu stíhání podle § 163 a násl. tr. řádu, takto neučinil a zároveň nesmí jít o žadatele, který neposkytl orgánům činným v trestním řízení potřebnou součinnost. Tím je míněno zejména nepodání trestního oznámení bez zbytečného odkladu či odepření vypovídat s odkazem na svůj poměr k pachateli.²⁰⁰ Dalším případem z praxe pak může být situace, kdy se oběť vyhýbá úkonům trestního řízení, při kterých se její účast vyžaduje. Tento korektiv tedy podmiňuje poskytnutí peněžité pomoci oběti tím, že nebude z její strany narušován účel a smysl trestního řízení.²⁰¹

Co se týče samotné výše pomoci, ta odpovídá jejímu účelu – tedy pomoci překlenout onu strastiplnou fázi, která oběť zastihne bezprostředně po trestném činu. Proto oběť ublížení na zdraví může žádat paušální částku pomoci ve výši 10.000,- Kč, nebo prokázat vynaložené náklady a ztrátu na výdělku až do výše 200.000,- Kč, oběť těžkého ublížení na zdraví má nárok na 50.000,- Kč paušálně, či prokázané náklady až do výše 200.000,- Kč. Osoba pozůstalá může získat v paušální částce 200.000,- Kč (sourozenec zemřelého pouze 175.000,- Kč), je-li takových osob více, maximální částka nesmí přesáhnout 600.000,- Kč. Obětem spadajícím pod definici § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ, které utrpěly nemajetkovou újmu se nahradí náklady vynaložené na psychoterapii, a to až do celkové výše 50.000,- Kč.²⁰² V souvislosti se zavedením zákona o obětech došlo ke změnám ve výši poskytovaných částek (převážně ke zvýšení) a k rozšíření okruhu žadatelů. S tím souvisel i původní předpoklad, že se náklady státu v této oblasti zvýší.²⁰³ Po 7 letech od přijetí této úpravy je zřejmé, že trend žádání o peněžitou pomoc a následné poskytnutí takové pomoci roste. Zatímco v roce 2016 byla přiznána obětem pomoc v celkové výši 10,7 milionů korun českých,²⁰⁴ v roce 2018 to činilo o třetinu více – zhruba 15 milion korun českých.²⁰⁵ Výše peněžité pomoci může být v některých případech snížena, někdy dokonce i nepřiznána, a to z důvodů výjimečně dobré sociální situace, nebo s přihlédnutím k tomu, jaká byla míra spoluzavinění újmy obětí a zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody.²⁰⁶

²⁰⁰ § 27 ZOTČ

²⁰¹ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8, str. 187 - 188

²⁰² § 28 odst. 1 ZOTČ

²⁰³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 124 - 125

²⁰⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 191

²⁰⁵ *Probační a mediální služba loni pomohla více než 9000 obětí trestného činu* [online]. Probační a mediální služba. 2019. [cit. dne 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/novinky/>

²⁰⁶ § 29 ZOTČ

Peněžitou pomoc obětem poskytuje stát prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti.²⁰⁷ Tomu je tedy oběť povinna adresovat svou žádost. Ta musí splňovat obsahové požadavky, stanovené v zákoně, ale jinak nemá striktně předepsanou formu. Některé oběti mohou tedy podat žádost psanou volnou formou, jiné mohou využít dotazník, který na svých stránkách vede Ministerstvo spravedlnosti.²⁰⁸ Podání žádosti je svázáno lhůtami, které činí 2 roky ode dne, kdy se oběť o způsobené újmě dozvěděla a 5 let ode dne, kdy došlo ke spáchání trestného činu.²⁰⁹ Vzhledem k tomu, že jde o lhůty prekluzivní a hmotněprávní,²¹⁰ potvrdí ministerstvo žadateli písemně, že jeho žádost přijalo. Od toho dne plyne lhůta 3 měsíců pro vydání rozhodnutí, přičemž tato lhůta může být prodloužena, kupříkladu pokud je třeba nařídit ústní jednání, či zpracovat znalecký posudek.²¹¹ Stanovená lhůta má přispět k rychlosti celého procesu, neboť jak už z účelu peněžité pomoci vyplývá, je třeba ji poskytnout zavčasu. Praxe však mnohdy ukazuje na opak, z toho důvodu jsou v rámci obecných pravidel správního řízení, kterým žádost o peněžitou pomoc je, dány oběti účinné prostředky ochrany. První v procesu ochrany před nečinností, je žádost účastníka správního řízení o uplatnění opatření proti nečinnosti podle § 80 odst. 3 spr. řádu. Ta putuje k nadřízenému orgánu, kterým je v tom případě sám ministr spravedlnosti.²¹² Ten může přikázat ministerstvu, aby vydalo rozhodnutí, může věc převzít a rozhodnout namísto ministerstva, dále může pověřit rozhodnutím jiný správní orgán, či přiměřeně prodloužit zákonnou lhůtu.²¹³ Pokud ani nadále není činěno, může žadatel podat správní žalobu proti nečinnosti podle § 79 a násl. SŘS. Nutno podotknout, že je třeba se nejprve domáhat ochrany proti nečinnosti ve správním řízení a až poté se odebrat k cestě soudní.²¹⁴ I tak je zřejmé, že pokud ministerstvo nerozhodne v zákonné lhůtě, všechna ostatní řízení poskytnutí pomoci ještě oddálí a v mnoha případech to oběť radši vzdá.

K urychlení postupu ministerstva by mělo pomoci i pravidlo, které přikazuje každému sdělit ministerstvu na jeho žádost informace, které mohou být významné z hlediska splnění podmínek

²⁰⁷ § 30 odst. 1 ZOTČ

²⁰⁸ Ke dni 27. července 2020 však odkaz na dotazník nebyl funkční, k dispozici byl formulář, který nešel nijak uživatelsky přívětivě vyplnit.

²⁰⁹ § 30 odst. 2 ZOTČ

²¹⁰ JELÍNEK, Jiří. Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 156 - 157

²¹¹ § 30 odst. 3 ZOTČ

²¹² § 178 odst. 2 SŘ

²¹³ § 80 odst. 4 SŘ

²¹⁴ § 79 odst. 1 SŘS

pro poskytnutí peněžité pomoci. V rámci této povinnosti je úřední osoba ministerstva oprávněna nahlížet do trestních spisů.²¹⁵

Pokud není žadatel s výsledkem správního řízení spokojen, jedinou možností obrany na jeho straně, výslovně zmíněnou zákonem o obětech, je žaloba proti rozhodnutí správního orgánu dle § 65 a násl. SŘ. Zákon o obětech totiž v § 30 odst. 5 výslovně vylučuje podání řádného opravného prostředku i možnost přezkumu rozhodnutí v přezkumném řízení. V úvahu připadají i obnova řízení a vydání nového rozhodnutí, to však nejsou opravné prostředky na straně žadatele, nýbrž dozorčí prostředky na straně správního orgánu.²¹⁶ Novelou č. 56/2017 Sb. bylo do zákona o obětech doplněno právo ministerstva vydat nové rozhodnutí, pokud vyjde najevo, že podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci nebyly splněny.²¹⁷ Ministerstvo tak má možnost vydat rozhodnutí s negativním závěrem, kterým se původní rozhodnutí ruší například v situaci, kdy se trestní řízení uzavře s tím, že daný skutek není trestným činem.²¹⁸

Co se týče samotných náležitostí žádosti, žadatel musí uvést pouze své identifikační údaje (jméno a příjmení, datum narození a bydliště) a dále přiložit k žádosti doklady, které prokazují nárok a jeho výši. Jedná se o poslední rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení (není-li, pak alespoň označení orgánu, který o takovém činu naposledy vedl řízení), dále pak údaje o škodě, či nemajetkové újmě, které prokazují její výši a konečně i údaje o svých majetkových a výdělkových poměrech (ty mohou být nahrazeny čestným prohlášením).²¹⁹ I přesto, že se s přijetím zákona o obětech upustilo od bodového hodnocení při posuzování ublížení na zdraví,²²⁰ je oběť, již bylo ublíženo na zdraví, povinna přiložit k žádosti též lékařské zprávy.²²¹ Osoba pozůstalá je povinna označit důkazy, které prokazují její vztah k osobě zemřelé a dále uvést, zda je jedinou nepřímou obětí, případně kolik dalších nepřímých obětí je jí známých.²²² Žadatel má nadto informační povinnost vůči ministerstvu v případě, že se změní okolnosti podstatné pro posouzení žádosti.²²³

²¹⁵ § 32 ZOTČ

²¹⁶ KOPECKÝ, Martin. Správní právo: obecná část. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-727-9. str. 386

²¹⁷ § 30 odst. 6 ZOTČ

²¹⁸ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 232 - 234

²¹⁹ § 31 odst. 1, odst. 2 ZOTČ

²²⁰ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou. 2., dopl. a rozš. vyd.* Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1, str. 129 - 130

²²¹ § 31 odst. 3 ZOTČ

²²² § 31 odst. 4 ZOTČ

²²³ § 30 odst. 5 ZOTČ

Poslední z novinek, které přijetí samostatného zákona o obětech přineslo, je princip přechodu nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Z oběti tak poskytnutím peněžité pomoci přechází nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli na stát, ovšem jen do výše poskytnuté peněžité pomoci. Tím se dosavadní úprava liší od té předchozí, která zakládala oběti povinnost převést na účet Ministerstva spravedlnosti částky, které obdržela z titulu náhrady škody až do výše poskytnuté peněžité pomoci, a to do 5 let od poskytnutí pomoci.²²⁴

²²⁴ § 12 odst. 1 zákona o poskytnutí peněžité pomoci ve znění účinném do 31. 7. 2013

3 Uplatňování práv obětí v praxi

V předchozích dvou kapitolách byla práva obětí popsána z pohledu zákonné úpravy, která byla podrobena analýze z hlediska legislativních nedostatků. V právním světě je však běžné, že ne vše, co nositelům práv garantuje zákon či jiný právní předpis, je následně stejným způsobem aplikováno v praxi. Z toho důvodu je následující kapitola zaměřena na posouzení, zda a do jaké míry případně jak kvalitně se práva, která obětem přinesl relativně nový zákon o obětech, uplatňují v praxi.

3.1 Výchozí analýzy

Pro posouzení aplikace zákona o obětech v praxi budou využity poznatky ze dvou nedávných studií, které vznikly zcela nezávisle na sobě pod vedením odborníků.

První studií je dokument s názvem „Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie“, který vznikl na půdě Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, byl realizován v roce 2017 a jeho výsledky byly publikovány v roce 2019 (dále jen „Studie IKSP“). Jak již název napovídá, jedná se o viktimizační studii, tedy studii zabývající se zejména výzkumem latentní kriminality a s ní související kriminality z pohledu obětí.²²⁵ Jde o výzkum kvalitativní, tedy o výzkum založený na větším množství vzorků, jehož limitem je povrchnost. Výhodou tohoto výzkumu je naopak jeho průkaznost s ohledem na velký počet reprezentativních vzorků, kterých bylo v tomto konkrétním případě vyhodnoceno 3328.²²⁶ Přestože primárním cílem Studie IKSP bylo získání co nejlepší představy o tzv. skryté (latentní) kriminalitě, její součástí byla i analýza zkušeností jak obětí, tak osob neviktimizovaných, s prací Policie ČR a jejich povědomí o právech obětí.

Před zahájením výzkumu byly použity výsledky fokusní skupiny, která byla tvořena 8 osobami z praxe, tedy zástupci Probační a mediační služby, Policie ČR a neziskového sektoru.²²⁷ Fokusní

²²⁵ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 24

²²⁶ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 64

²²⁷ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 51 - 52

skupina v rámci diskuze označila několik problémů, které aplikace práv obětí v praxi dosud činí a na jejichž základě byly upraveny dotazníky, které byly vyplňovány respondenty v rámci hlavní části předemtné viktimizační studie.

Druhou studií, ze které jsou čerpány poznatky pro účely hodnocení aplikace zákonné úpravy v praxi, je souhrnná výzkumná zpráva soukromé společnosti SocioFactor s.r.o., která vznikla v rámci Programu bezpečnostního výzkumu pro potřeby státu 2016 – 2021 a jejímž objednatelem bylo Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti (dále jen „**Studie SocioFactor**“). Tato studie nebyla, na rozdíl od Studie IKSP, zaměřena na kriminalitu a vztah obětí ke kriminalitě jako takové, ale ptala se, jak se zlepšilo postavení oběti v souvislosti s přijetím zákona o obětech. V rámci dotazníkového šetření a polo-strukturovaných rozhovorů tak byly využity poznatky (i) poskytovatelů pomoci obětem, tedy zejména probačních úředníků, zástupců akreditovaných subjektů, zástupců poskytovatelů sociálních služeb a advokátů; (ii) tzv. širších aktérů, mezi které řadíme příslušníky Policie ČR, zástupce Ministerstva spravedlnosti ČR, Ministerstva vnitra ČR a soudce; a (iii) přibližně 50 obětí trestných činů. Na rozdíl od Studie IKSP se této studii tedy neúčastnili tzv. neviktimizované osoby.

Pro analýzu nedostatků v aplikační praxi dávají obě studie ideální vzorek respondentů, neboť zde máme jednak vysokým počtem zastoupeny v rámci Studie IKSP jak oběti, tak osoby, které trestným činem zasaženy nebyly a jednak obsahuje Studie SocioFactor názory odborníků z řad poskytovatelů pomoci obětem i orgánů činných v trestním řízení.

3.2 Zjištěné poznatky

Z obou studií vyplynulo, že přijetím zákona o obětech došlo k výraznému zlepšení postavení obětí.²²⁸ Jednak lze vnímat pozitivně fakt, že jsou práva obětí vtělena do jednoho kodexu a nejsou rozprostřena do několika předpisů, které by orientaci obětí v jejich právech ještě více znepřehlednily. Dále lze uvítat jasnost a stručnost zákona a přiznání poměrně rozsáhlého spektra práv obětem trestných činů. Studie SocioFactor dokládá u všech práv, která jsou obětem dána v rámci ustanovení § 4 - § 36 ZOTČ, výrazné zlepšení dostupnosti a prosaditelnosti jednotlivých práv. Nejvíce se dle Studie SocioFactor zlepšil přístup obětí k informacím o svých právech a

²²⁸ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php> , str. 140

prosaditelnost zvláštních práv zvláště zranitelné oběti – práva na výslech osobou stejného pohlaví a práva na zabránění kontaktu s pachatelem.²²⁹

Dalším velmi pozitivním poznatkem, který z obou studií vyplynul, byl fakt, že když už byla pomoc obětem v souladu se zákonem o obětech poskytována, byla hodnocena velmi kladně. Oběti byly ve většině případů spokojeny s poskytnutou odbornou pomocí, v rámci které jim byly nabídnuty psychologické i právní služby. Ocenily možnost nechat se zastoupit zmocněncem a právo na doprovod důvěrníka. Deklarovaly, že možnost učinit prohlášení o dopadu trestného činu na jejich život jim velice pomohla se s utrpěnou újmou vyrovnat a srovnat si své myšlenky v hlavě.

Navzdory výše uvedeným pozitivním zjištěním, vyplývají z obou studií naprosto zásadní nedostatky, které s sebou nese aplikace zákona o obětech v praxi. Jedná se zejména o (i) neinformovanost obyvatel o existenci zákona o obětech a jejich právech; (ii) nedostatečnou vzájemnou spolupráci mezi jednotlivými subjekty, které pomoc obětem poskytují; (iii) nedostatečné proškolení a úroveň tzv. „soft-skills“ osob, které s obětí přichází do prvního kontaktu (zejména příslušníků Policie ČR, či lékařského personálu); (iv) nevyslyšení přání obětí; (v) nedostupnost služeb v menších regionech; a (vi) nepřipravenost systému na aplikaci zákona o obětech. V rámci této diplomové práce budou dále rozebrány zejména problémy uvedené pod body (i) – (v).

3.2.1 Neinformovanost

Naprosto zásadním problémem aplikační praxe se ukázala být nedostatečná informovanost obyvatel o existenci zákona o obětech a právech, která jsou každé oběti přiznána. O existenci zákona o obětech má povědomí přibližně 19% respondentů Studie IKSP²³⁰ a nedostatečná znalost zákona o obětech vyplývá i z odpovědí obětí v rámci Studie SocioFactor.²³¹

²²⁹ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 103

²³⁰ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 139

²³¹ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 68

Ze vzorku respondentů byly nejméně informováni lidé ve věku od 15 do 20 let. Šokujícím je však zjištění, že ani oběti, které byly o existenci zákona o obětech informovány příslušníky Policie ČR v rámci jejich prvního kontaktu, si na zákon o obětech nevzpomněly. Ty, které zákon o obětech znaly, uvedly, že se o jeho existenci dozvěděly zejména z médií, pouze 1 % respondentů uvedlo, že se o zákoně o obětech dozvěděly od Policie ČR.²³²

V tomto ohledu lze tedy spatřovat naprosto zásadní problém praxe, neboť jen oběť, která je informovaná a zná svých práv, je může následně efektivně uplatňovat. Není tedy možné zvyšovat úroveň jednotlivých práv, která oběti zákon přiznává, pokud i nadále většina populace nebude vědět o existenci právní úpravy a co víc, občané nebudou schopni rozlišit, zda se stali obětí trestného činu, či ne. Vysoký počet lidí, kteří se stali obětí trestného činu, si není jist svým statutem oběti. Pochybují o tom, zda daný skutek je trestným činem a zda jsou obětí. Čin se potom bojí ohlásit, aby nebyli vystaveni posměchu, či zlehčování jejich situace, nebo aby zbytečně nezatěžovali orgány činné v trestním řízení.²³³

Jedním z důvodů, proč se tak nízké procento obětí dozvědělo o zákonu o obětech od Policie ČR, nebo si zapamatovalo, že takový zákon existuje, může být způsob, jakým jsou oběti o existenci zákona o obětech informovány. Poučovací povinnost, jak již bylo uvedeno výše v kapitole 2.2, má dle § 8 ZOTČ policejní orgán, jakmile se dostane do prvního kontaktu s obětí. Je nutno opakovaně zmínit, že při takovém kontaktu bývá oběť velmi často rozrušená, vystrašená a ve stresu. Proto je pro ni velmi obtížné vstřebat značné množství informací, které jsou jí v rámci poučovací povinnosti policejním orgánem velmi formálním způsobem sdělovány.²³⁴ Pro možné vybavení si, o čem byla v rámci prvního kontaktu s policejním orgánem řeč, má oběti posloužit i dokument obsahující výčet jejích práv. Po obdržení tohoto dokumentu oběť podepíše prohlášení potvrzující, že jí dokument byl předán a o svých právech byla řádně poučena. Z analýz i odborných článků nicméně vyplývá, že tento způsob poučení o právech není efektivní, a to zejména z důvodu, že oběti svým právům nerozumí, obsah informací, který je jim předán je příliš široký a způsobuje obětem spíše zmatek, než pochopení a porozumění. Pokud se oběti chtějí ve svých právech

²³² ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 140

²³³ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 68 – 70

²³⁴ HRZÁNOVÁ, Veronika. *Právo obětí na informace*, In: Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2019. svazek 4. ISSN 1213-8282., str. 26 - 27

zorientovat s odstupem času, výše zmíněný informační dokument jim v tom zpravidla moc nepomůže. Jde o standardizovaný dokument, který nijak zajímavou formou nepřibližuje obětem jejich práva, ba spíše jen přepisuje zákon o obětech. Ač je zákon o obětech napsán velmi stručně a jasně, detailní pochopení v něm zmíněných práv může obětem činit problém. Zde je tedy velký prostor pro zlepšení poučovací povinnosti tak, aby obětem jejich práva byla předána efektivně a tak, aby jim co nejvíce porozuměly.

Dalším nedostatkem, který v oblasti neinformovanosti obětí z obou studií vyplynul, je nevědomost o možnosti nechat se zastoupit v řízení zmocněncem, či možnosti mít při úkonech důvěrníka. Přitom až 90 % dotázaných odborníků potvrdilo, že přítomnost jak důvěrníka, tak zmocněnce je v řízení pro oběti velkou pomocí.²³⁵ Oběti mají pocit, že je tam někdo, kdo jim nabízí psychickou podporu, nebo se o ně jinak stará. Stejně tak oběti i odborníci v rozhovorech přiznaly, že prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život, není činěno tak často, jak by si zasloužilo. Prohlášení bylo v rámci analýzy označeno za pro oběti velmi prospěšné, nicméně polovina poskytovatelů přiznala, že se s ním v praxi téměř neseťkává.²³⁶

Nejpravděpodobnějším důvodem neinformovanosti obětí však může být i fakt, že oběti, i lidé prozatím nevítkimizovaní, se o svá práva nezajímají. Je naprosto přirozenou vlastností člověka cílit svůj čas a energii do oblastí, které jsou pro něj určitým způsobem atraktivní. Proto není překvapením, že se lidé dopředu neseznamují s právy obětí a začnou se o ně zajímat až v momentě, kdy se oběti sami stanou. Nadto panují i názory, že v České republice neexistuje dostatečně vyspělá kultura žádat v případě nouze o pomoc.²³⁷

3.2.2 Nedostatečná spolupráce subjektů poskytujících pomoc

Důležitým prvkem efektivní pomoci obětem je i spolupráce jednotlivých poskytovatelů pomoci s ostatními subjekty, které s obětí přicházejí do styku. Každý ze subjektů má zpravidla jiný úkol. Policejní orgán je prvním místem, kde oběť přichází do styku s někým, kdo jí může

²³⁵ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 90

²³⁶ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 95 - 98

²³⁷ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 55

pomocť se s utrpenou ůjmou vyrovnat. Měla by zde tak nalézt dostatek informací, které jí pomohou se ve své složité situaci zorientovat a zároveň nabýt dojem, že se o ni stát zajímá. Není však možné po policejním orgánu chtít, aby poskytl oběti i dostatečnou psychickou a právní podporu, neboť s ohledem na jeho širokou působnost pro to nezbývá dostatek prostoru. K poskytnutí psychologického poradenství, sociálního poradenství a právní pomoci jsou určeny v rámci odborné pomoci subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem.

Z výše uvedeného vyplývá, že každý subjekt má v procesu pomoci obětem jinou roli, která by měla být v rámci rozdělení kompetencí oddělená, aby mohla být co nejobornější. Tento způsob rozdělení kompetencí však s sebou nese požadavek na spolupráci mezi jednotlivými složkami pomoci. Z obou studií však vyplývá pravý opak. Odborníci se shodují na tom, že subjekty pomoci o sobě navzájem nevědí a z toho pak pramení situace, kdy jsou oběti mezi jednotlivými subjekty přeposílány tam a zpět, což výrazně zvyšuje riziko výskytu sekundární viktimizace.²³⁸ Za nedostatek byla ve Studii IKSP označena absence platformy spolupráce, která by jednak vymezila každému subjektu působnost a jednak utvořila prostor pro sdílení podnětů a připomínek a snadnější komunikaci mezi jednotlivými složkami navzájem.²³⁹ Taková platforma vznikla v rámci připravované novely zákona o obětech, č. 56/2017, Sb., kde mohly své poznatky pro účely novely sdílet neziskové organizace. Rozvinutější platforma, která by zahrnovala všechny výše uvedené funkce, však prozatím zavedena nebyla.

Možností řešení je několik. Jako velmi efektivní se zatím osvědčila tzv. metoda „sítování“, nebo-li navazování kontaktů mezi subjekty navzájem, která však není prozatím tolik využívána.²⁴⁰

Je nesmírně žádoucí, aby o sobě všechny složky poskytování pomoci obětem věděly. Pro vyhledávání jednotlivých poskytovatelů pomoci obětem trestných činů může posloužit registr, který je veden Ministerstvem spravedlnosti a ve kterém je zapsáno momentálně 547 subjektů.²⁴¹ Problémem registru je však jednak jeho uživatelská nepřívětivost, kdy se jedná o holý rejstřík, obsahující základní údaje jednotlivých subjektů, nicméně chybí mu možnost se skrze něj dostat

²³⁸ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 55

²³⁹ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 54

²⁴⁰ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 63

²⁴¹ Údaj je zjištěn z oficiálních stránek registru, dostupných z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf> ke dni 27.7.2020

přímo k subjektu, který pomoc poskytuje (tedy například prostřednictvím telefonního čísla, nebo webových stránek). Z výzkumů dále vyplynulo, že ač je v registru momentálně zapsáno na 409 advokátů,²⁴² při telefonických kontaktech bylo několika obětem poskytnutí právních služeb odepřeno se slovy, že se daný advokát obětem nevěnuje.²⁴³ To je další faktor, který může obětem způsobit prohloubení sekundární újmy, neboť pokud se již rozhodnou vyhledat odbornou právní pomoc, projdou si nijak uživatelsky příjemným registrem poskytovatelů a vyberou z něj jednoho advokáta, kterému se rozhodnou svěřit, je pro ně dané odmítnutí zklamáním, které může zapříčinit, že oběti svůj aktivní přístup k řešení svého problému vzdají.

3.2.3 Nedostatečné proškolení a soft-skills příslušníků Policie ČR

Jak již bylo zmíněno výše, přístup příslušníků Policie ČR, kteří přijdou s obětí do prvního kontaktu, je velmi důležitý. Pokud je správný, zanechává totiž v obětech dojem, že se stát o ně stará, že jejich trápení někoho zajímá a že se mají o koho opřít. Je třeba k oběti přistupovat s empatií, pochopením a nedopouštět se chyb (typicky zlehčování, zpochybňování, nebo dokonce obviňování oběti), které mohou způsobit sekundární viktimizaci oběti.

Z rozhovorů s odborníky však vyplynuly závěry, že úroveň tzv. soft-skills policistů nebyla ihned na začátku účinnosti zákona o obětech dostatečná. To je nicméně pochopitelné, vzhledem na velmi krátkou (zhruba půlroční) legisvakanci lhůtu, v rámci které mělo dojít k proškolení více než 30 tisíc pracovníků Policie ČR.²⁴⁴ Nadto nebyla vypracována žádná jednotná metodika pro proškolení jednotlivých pracovníků, v důsledku čehož je úroveň soft-skills rozdílná na různých úrovních oddělení. Obecně platí, že na úrovni Služeb kriminální policie a vyšetřování je úroveň proškolení mnohem větší, než u místních oddělení v menších obcích. To je však taktéž pochopitelné vzhledem k tomu, že při oddělení Služeb kriminální policie a vyšetřování stojí zpravidla alespoň jeden odborník, který ví, jak s oběťmi pracovat, zatímco na místních odděleních zastávají veškerou komunikaci s oběťmi sami policisté, kteří při svém širokém záběru kompetencí, mezi které se řadí zejména ochrana bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku,²⁴⁵ nemohou

²⁴² Údaj ke dni 27. července 2020

²⁴³ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva*. [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 58 - 61

²⁴⁴ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 53

²⁴⁵ § 2 zákona o policii

z povahy věci dosahovat i takové úrovně komunikačních dovedností s ohledem na vstřícnost a citlivost směrem k oběti.²⁴⁶

Z rozhovorů v rámci fokusní skupiny Studie IKSP vyplynulo, že Policie ČR si je tohoto problému vědoma a snaží se najít cestu, jak dosáhnout co nejlepší možné úrovně soft-skills u svých pracovníků. Zároveň ale přiznává, že informovanost občanů o jejich právech je mizivá, proto je předání všech potřebných informací komplikované a Policie ČR se snaží najít cestu, jak oběti o jejich právech poučit lidským, nikoliv „policejním“ jazykem.²⁴⁷ Tento přístup nelze než uvítat.

Problémem školení pro komunikaci s obětí je zejména jeho formálnost a nepraktičnost. Největší efektivitu vykazují školení, v rámci kterých se dají tzv. soft-skills nacvičit prakticky. Je důležité umět zohlednit, že každá oběť je specifická a je třeba se v jejím případě zaměřit na to, co nejvíce potřebuje, ať už je to pochopení, porozumění, nebo ujistění, že vše dobře dopadne. Empatický přístup a šetrnost chování byla dokonce oběťmi v rámci Studie SocioFactor označena za jedno z nejdůležitějších kritérií.²⁴⁸ Z toho důvodu je oblast proškolení nejen policistů, ale prakticky všech osob, se kterými oběti uskuteční svůj první kontakt po činu (např. lékařského personálu) velmi důležitá a měl by na ni být kladen patřičný důraz.

3.2.4 Nedostupnost služeb

Dalším znepokojujícím poznatkem, který z obou studií vyplynul, byla nedostupnost některých služeb. Ač se obecně dosažitelnost odborné pomoci v souvislosti s přijetím zákona o obětech zlepšila,²⁴⁹ oběti stále vypovídají, že kupříkladu právní pomoc si nemohou dovolit z finančních důvodů. To opět svědčí o neinformovanosti části populace, která netuší, že v určitých případech má oběť nárok na bezplatnou právní pomoc, zejména jedná-li se o zvlášť zranitelnou oběť. Je však nutné poznamenat, že tato bezplatná právní pomoc není časově neomezená a bývá zpravidla limitována na první setkání oběti s advokátem, časově pak v průměru na hodinu času advokáta.

²⁴⁶ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 87 - 88

²⁴⁷ ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. *Oběti kriminality: poznatky z viktimitizační studie.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5., str. 54

²⁴⁸ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, 2018, str. 88

²⁴⁹ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 54 - 65

To je vnímáno negativně, neboť oběti zpravidla nezvládnou během takto omezeného času seznámit advokáta se svým problémem a advokát nedokáže oběti nabídnout efektivní pomoc. Za další poradenství jsou tedy oběti nuceny zaplatit, což velkou část z nich odradí.²⁵⁰ Zde je tedy opět prostor pro vylepšení, neboť většina obětí, které služeb advokáta využily, s nimi byla spokojena a ocenila, že jim kromě právního poradenství byla poskytnuta i určitá psychologická podpora.²⁵¹

Právní pomoc v praxi nečiní potíže jen v oblasti finanční, ale taktéž v podobě deficitu v menších regionech. Příslušníci Policie ČR, případně probační úředníci na malých městech často neznají advokáta, jehož kontakt by mohli oběti předat s vědomím, že bude o oběť dobře postaráno. Zde se znovu promítá problém nedostatečné spolupráce jednotlivých složek pomoci, který byl nastíněn v kapitole 3.2.2.

Nedostupnost však není problémem pouze u právní pomoci. Ač se s přijetím zákona o obětech zlepšila současně i dosažitelnost psychologického poradenství, problémem tohoto sektoru jsou dlouhé čekací lhůty. Oběti, které se nachází ve fázi těsně po dokonání činu a utrpení újmy, potřebují psychologickou pomoc ihned. Z toho důvodu se tříměsíční čekací lhůty zdají být jako naprosto kontraproduktivní. Na druhou stranu je nutno uznat, že tento fakt je způsoben zejména nízkým počtem psychologů a tento nedostatek tak nelze přičítat státu.²⁵²

3.2.5 Nevyslyšení přání obětí

Poslední z překážek na cestě pomoci obětem trestných činů, která bude rozebrána v této práci, je situace, kdy přání, na které má oběť právo, není vyslyšeno.

Jedním z příkladů výše zmíněného je právo oběti žádat, aby s jejími osobními údaji mohly být seznámeny pouze orgány činné v trestním řízení v souladu s § 16 ZOTČ. Tato žádost je v drtivé většině případů vyslyšena, nicméně objevují se v praxi i případy, kdy je taková žádost obětí vznesena pozdě, tedy v situaci, kdy si pachatel trestného činu již prostudoval spis. S tím souvisí nutnost obětí o takovém jejím právu důkladně poučit tak, aby v případě, že bude mít zájem

²⁵⁰ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 58 - 60

²⁵¹ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 60 - 61

²⁵² TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 54 - 56

o ochranu svých osobních údajů, požádala o ni již při prvním kontaktu. Nadto je třeba upozornit, že institut utajení totožnosti oběti se z povahy věci vylučuje s institutem náhrady škody, a to z důvodu, že v rámci náhrady škody, jsou osobní údaje oběti zveřejňovány v rozsudku. Oběť je tak postavena před rozhodnutí, zda uplatní nárok na náhradu škody, nebo raději požádá o své utajení, což je velká škoda, neboť až 75 % poskytovatelů pomoci je toho názoru, že ochrana osobních údajů oběti je oběti ku prospěchu.²⁵³

Dalším příkladem je pak činění rozdílů mezi zvláště zranitelnou obětí a obětí bez tohoto statusu. Zatímco zvláště zranitelná oběť má nárok, aby její žádosti o výslech osobou stejného, či opačného pohlaví ve smyslu § 19 ZOTČ bylo vyhověno, oběti bez statusu zvláště zranitelné oběti tento nárok přiznán není. Stejně tak se postupuje v případě žádosti o zamezení kontaktu oběti s pachatelem, kdy zvláště zranitelné oběti musí být vyhověno, oběti bez tohoto statusu nikoliv. V tom je spatřován určitý handicap obětí, které nesplňují definici zvláště zranitelné oběti. Rozhodnutí, zda se oběť s pachatelem potká, nebo ne, závisí čistě na úvaze orgánu činného v trestním řízení. V konkrétním případě se tak může stát, že ač si oběť o zamezení kontaktu požádá, je beztak nucena vypovědět v soudním řízení za přítomnosti pachatele. Soudci tento postup odůvodňují zejména tím, že je pro ně důležité učinit o vině, či nevině pachatele správné rozhodnutí. Přitom však zapominají, že tím mohou výrazným způsobem prohloubit druhotnou újmu oběti a potvrzují, že práva obětí a péče o ně ze strany státu, je v trestním řízení stále upozaděna. Současně však ze Studie SocioFactor vyplynulo, že právo nasetkat se s pachatelem považuje 81 % poskytovatelů pomoci za prostředek, který výrazně pomáhá předcházet sekundární viktimizaci.²⁵⁴ Z toho důvodu by měla být žádost oběti o zamezení kontaktu ze strany soudu zamítnuta jen v krajních případech.

²⁵³ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 78 - 80

²⁵⁴ TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva.* [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>, str. 80 - 85

4 Inspirace v zahraničí – Kanada

Pro účely srovnání zákonné úpravy a její aplikace v praxi byla zvolena Kanada, neboť jde o zemi mimoevropskou, nepodléhající harmonizaci ze strany Evropské unie, a zároveň jde o zemi, která je v mnohém příkladem pro pomoc obětem trestných činů. Kupříkladu právo oběti na peněžitou pomoc státu bylo v Kanadě zakotveno v roce 1967,²⁵⁵ tedy o 30 let dříve, než v České republice. Pro přehlednost je kapitola členěna na sekci zákonné úpravy a sekci inspirace aplikační praxe.

4.1 Zákonná úprava

Vzhledem k tomu, že je Kanada federací, je daná podkapitola rozdělena na federální a dále na provinční/teritoriální úroveň. Úprava pomoci obětem na federálním stupni je roztržena do vícero předpisů. Hlavním předpisem je „Canadian Victims Bill of Rights (S.C. 2015, c. 13, s. 2)“ (dále jen „Listina práv obětí“), přijatá dne 23. dubna 2015. Ta však obsahuje zejména jednoduché deklarace práv, která posléze blíže rozvádí „Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46)“ (dále jen „kanadský trestní zákoník“), dále je úprava zahrnuta i v „Corrections and Conditional Release Act (S.C. 1992, c. 20)“ (dále jen „zákon o nápravě a podmíněném propuštění,“).

Smyslem pomoci obětem je, aby na ně byl brán ohled v každé fázi trestního řízení, ovšem i zde je kladen důraz na to, aby nebyl ohrožen smysl a účel trestního řízení.²⁵⁶ Už samotný začátek Listiny se liší od našeho zákona o obětech a to tím, že Listina obsahuje preambuli, ve které uznává, že trestný čin má na oběť škodlivý vliv, že si oběť a její nejbližší zaslouží náležitou péči a že práva obětí mají být v rámci trestního procesu vždy brána v potaz.²⁵⁷ Na rozdíl od našeho zákona o obětech, který svůj účel nikterak nedeklaruje, je tak obětem Listinou dána ihned na samotném začátku textu určitá útěcha a porozumění, přičemž text preambule slouží zároveň jako výkladové vodítko pro vysvětlení, jak k obětem v souladu s Listinou přistupovat. Tato Listina dává obětem 4 okruhy práv: i) právo na informace; ii) právo na ochranu; iii) právo na účast; a iv) právo na odškodnění.

²⁵⁵ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 143

²⁵⁶ *Who is a victim of crime* [online]. Department of Justice. Canada, 2016. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/victims-victimes/rights-droits/who-qui.html>

²⁵⁷ *Canadian Victims Bill of Rights (S.C. 2015, c. 13, s. 2)* [online]. Department of Justice. Canada, 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-23.7/page-1.html#docCont>

První z práv zahrnuje právo oběti na informace o jejím postavení a roli v trestním řízení, programech a službách, které jsou jí nabízeny a právu podat stížnost v případě porušení jejích práv z Listiny vyplývajících. Dále může oběť žádat informace o stavu a výsledku vyšetřování, stejně jako místě a čase úkonů, která s řízením souvisí. Následně lze získat na žádost informace související s podmíněným propuštěním odsouzeného.²⁵⁸

V souvislosti s právem obětí na informace je dobré zmínit i tzv. Victim's Portal, nebo-li Portál pro oběti. Ten představuje způsob online komunikace, skrze který mohou registrované oběti získávat údaje o pachateli, které se vztahují k jeho podmíněnému propuštění a které jsou poskytovány obětem v souladu se zákonem o nápravě a podmíněném propuštění. Jde například o základní údaje o pachateli (jako je jeho jméno, příjmení, jeho věk, kvalifikace skutku a délka jeho trestu) až po údaje specifitějšího charakteru, jako je umístění věznice, ve které si trest odpykává, či zda se po svém propuštění bude přemísťovat na místo, či přes místo, které je v blízkosti oběti.²⁵⁹ Obětem je tak dána možnost rychlejší komunikace, která navíc zajišťuje, že pachatel se o jejich iniciativě získat si informace nedozví.²⁶⁰

Právo na ochranu má zajistit, že bude jejich bezpečí a soukromí bráno do úvahy všemi orgány, které tvoří součást systému trestní justice. Dále je na straně obětí právo na přijetí všech nutných opatření k zamezení zastrašování a odvety ze strany pachatele. V případě, že oběť vypovídá jako svědek, má právo, aby byla chráněna její totožnost.²⁶¹ Nadto má jako svědek nárok na tzv. testimonial aid, nebo-li svědeckou pomoc,²⁶² která je upravena v kanadském trestním zákoníku a zahrnuje kupříkladu možnost vypovídat ze samostatné místnosti prostřednictvím uzavřeného televizního okruhu, či speciálního zrcadla, které zajistí, že nedojde k očnímu kontaktu s pachatelem.²⁶³ Zároveň je zajištěno právo na doprovod osoby, která v mnohém odpovídá

²⁵⁸ §§ 6 - 8 Listiny práv obětí

²⁵⁹ § 142 *Corrections and Conditional Release Act* (S.C. 1992, c. 20) [online]. Department of Justice. Canada, 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-44.6/page-28.html?txthl=victim's+victims+victim#s-142>

²⁶⁰ *Victims Portal* [online]. Department of Justice. Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/services/policing/victims/federalcorrectionssparole/victims-portal.html>

²⁶¹ §§ 9 – 12 Listiny práv obětí

²⁶² § 13 Listiny práv obětí

²⁶³ § 486.2 odst. 2 *Criminal Code* (R.S.C., 1985, c. C-46) [online]. Department of Justice. Canada. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-105.html#docCont>

institutu důvěrníka, jak jej známe z našeho právního prostředí.²⁶⁴ Zajímavým případem bylo připuštění doprovodu psa jakožto podpory na straně oběti.²⁶⁵

V rámci práva na účast může každá z obětí vyjádřit svůj úhel pohledu na dané rozhodnutí příslušných orgánů v rámci systému trestní justice, které se dotýká jejich práv dle Listiny a současně má právo na to, aby toto vyjádření bráno do úvahy. Nadto mají oběti právo učinit prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život, a to včetně práva, aby toto prohlášení bylo bráno v potaz.²⁶⁶ Prohlášení oběti o dopadu je upraveno v § 722 kanadského trestního zákoníku, včetně souvisejícího vzoru, který je přílohou²⁶⁷ ke kanadskému trestnímu zákoníku. Formou i obsahem se v mnohém podobá neoficiálnímu vzoru, který je uveden na stránkách Policie ČR s tím rozdílem, že působí mnohem méně jako striktní formulář. Obsahově má o jednu příslušnou sekci navíc, která zahrnuje pocit strachu o vlastní bezpečí. Celkově vyznívá formuláře přívětivě, vysvětlivky se snaží obětem napovědět, jak mají k prohlášení přistoupit, jakým tvrzením se vyvarovat, dokonce mohou oběti přiložit dopis, obrázek, či báseň, která vyjadřuje jejich pocity. V některých případech, pokud to soud dovolí, mohou oběti projevit svůj názor na povahu a délku trestu pachatele.²⁶⁸ Zajímavým faktem je, že prokázaný dopad trestného činu na oběť může být jak přitěžující, tak polehčující okolností při stanovení výše trestu. Na druhou stranu i v takovém případě musí být tyto přitěžující okolnosti prokázány nade vší pochybnost.²⁶⁹

Novinkou, která není českému právnímu řádu známá, je prohlášení komunity o dopadu trestného činu (tzv. Community Impact Statement).²⁷⁰ Toto prohlášení se v mnohém shoduje s prohlášením oběti, rozdílem však je, jak již název napovídá, subjekt, který prohlášení činí. Za komunitu je uznávána komunita místní (určitého sousedství, části města), komunita v zaměstnání (kolegové z práce, či nadřízení), komunita domorodých obyvatel, či komunita s určitým

²⁶⁴ § 486.1 odst. 2 kanadského trestního zákoníku

²⁶⁵ MANIKIS Marie. Recent Developments in Victim and Community Participation in Criminal Justice. In: Victims of Crime Research Digest 2019, Issue 12 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd12-rr12/rd12-rr12.pdf> ISSN: 1929-9990, str. 12

²⁶⁶ §§ 14 – 15 Listiny práv obětí

²⁶⁷ Vzor 34.2 dostupný z: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-286.html#h-134675> [cit. 2020-07-27]

²⁶⁸ MANIKIS Marie. Recent Developments in Victim and Community Participation in Criminal Justice. In: Victims of Crime Research Digest 2019, Issue 12 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd12-rr12/rd12-rr12.pdf> ISSN: 1929-9990, str. 8

²⁶⁹ § 718.2 písm. a) bod iii.1 kanadského trestního zákoníku

²⁷⁰ § 722.2 kanadského trestního zákoníku

identifikačním prvkem (např. LGBT, či náboženská komunita). V rámci prohlášení je komunita reprezentovaná jednotlivým zástupcem.²⁷¹

Pro účely prohlášení jak oběti, tak komunity, je povoleno jít nad rámec formy, která je typicky ústním přednesem, a to tím, že je zástupci, či oběti dána možnost dopad trestného činu demonstrovat i prostřednictvím videa. Tato forma je v mnohých případech odmítána soudy z důvodu, že zvyšuje emoční napětí, které může vyústit v nespravedlivý rozsudek.²⁷² V případech prohlášení dopadu na komunitu bylo video v některých případech naopak přijato s odůvodněním, že zachytí zmíněný dopad na komunitu mnohem lépe, než pouhá slova jednoho ze zástupců.²⁷³

Posledním z okruhu práv, které oběti dle Listiny náleží, je právo na odškodnění. Oběť má právo žádat, aby soud vydal příkaz k odškodnění ze strany pachatele. Byl-li takový příkaz oběti vydán, má oběť v případě, že pachatel dobrovolně neplní, právo zapsat tento příkaz u civilního soudu jakožto vykonatelný rozsudek.²⁷⁴ V rámci práva na náhradu škody je pro oběti připraven vzor 34.1, který tvoří přílohu kanadského trestního zákoníku.

Oběť může v průběhu trestního procesu žádat náhradu pouze materiální újmy, není tedy možné se domoci náhrady za psychickou, nemateriální újmu. Imateriální újma však může být příčinou újmy materiální (např. ztráty výdělků v zaměstnání z důvodu těžké psychické nemoci vzniklé následkem trestného činu), jejíž náhrada může být žádána. Nadto je nutné podotknout, že nic nebrání oběti v tom, aby se náhrady nemateriální újmy domohla v rámci civilního procesu.²⁷⁵

V praxi však náhrada škody nebývá obětí v Kanadě v mnoha případech přiznána. Jedním z důvodů je, že vydání příkazu k odškodnění je v diskreci soudu, který zvažuje, zda suma, kterou bude muset pachatel oběti zaplatit, není pro pachatele likvidační a zájem na zachování možnosti reintegrace pachatele do společnosti převažuje nad zájmem restituce oběti. Restituce tak není

²⁷¹ MANIKIS Marie. Recent Developments in Victim and Community Participation in Criminal Justice. In: Victims of Crime Research Digest 2019, Issue 12 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd12-rr12/rd12-rr12.pdf> ISSN: 1929-9990, str. 9

²⁷² MANIKIS Marie. Recent Developments in Victim and Community Participation in Criminal Justice. In: Victims of Crime Research Digest 2019, Issue 12 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd12-rr12/rd12-rr12.pdf> ISSN: 1929-9990, str. 6

²⁷³ MANIKIS Marie. Recent Developments in Victim and Community Participation in Criminal Justice. In: Victims of Crime Research Digest 2019, Issue 12 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd12-rr12/rd12-rr12.pdf> ISSN: 1929-9990, str. 9 - 10

²⁷⁴ §§ 16 – 17 Listiny práv obětí

²⁷⁵ WEMMERS Jo-Anne, Marie Manikis, et Diana Sitoianu. *Le dédommagement dans le contexte de la justice pénale*. [online]. Centre international de criminologie comparée. 2017. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2018/09/Dedommagement5-1.pdf>, str. 3

zaměřena toliko na napravení materiální újmy způsobené oběti trestným činem, jako na zapojení pachatele do procesu své rehabilitace a resocializace.²⁷⁶ Dalším z důvodů je pak nedostatečná informovanost obětí o možnosti žádat náhradu škody.²⁷⁷ Dle průzkumů je v případě odsuzujících rozsudků vyneseno současně restituční příkaz pouze v 2,3 % případů.²⁷⁸

V případě, že není oběť spokojena s tím, jak je s jejími právy nakládáno, může se proti postupu bránit, nejčastěji stížností k příslušnému odboru na úseku trestní justice, který dané porušení způsobil.²⁷⁹ V případě, že není oběť spokojena s vyřízením takové stížnosti a již vyčerpala všechny možné prostředky obrany, může se svou záležitostí obránit na Kancelář federálního ombudsmana pro oběti („The Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime“). Tento úřad vznikl v roce 2007 a jeho posláním je pomáhat obětem prostřednictvím zodpovídání dotazů ohledně jejich práv a posuzování stížností, dále zvyšování povědomí o existenci úřadu ombudsmana a Listiny práv obětí a v neposlední řadě také působení na legislativní proces tak, aby výsledná legislativa co nejlépe odpovídala potřebám obětí.²⁸⁰ Od října 2018 je v pořadí druhou ombudsmankou Heidi Illingworth.²⁸¹

Podle poslední výroční zprávy přijala kancelář ombudsmana za hospodářský rok 2017 – 2018 na 377 záležitostí. Největší podíl zastupovaly dotazy a o něco menší počet představovaly stížnosti. Dle zprávy se počet záležitostí k řešení kanceláří ombudsmana meziročně snížil, což může být způsobeno jednak tím, že každý úsek ve federálním systému trestní justice musel v souvislosti s Listinou práv obětí zavést svůj vnitřní systém posuzování a řešení stížností ze strany obětí, a také tím, že se v roce 2017 uvolnilo místo ombudsmanky, přičemž současná ombudsmanka byla do své

²⁷⁶ WEMMERS Jo-Anne, Marie Manikis, et Diana Sitoianu. *Le dédommagement dans le contexte de la justice pénale*. [online]. Centre international de criminologie comparée. 2017. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2018/09/Dedommagement5-1.pdf>, str. 4 - 5

²⁷⁷ WEMMERS Jo-Anne, Marie Manikis, et Diana Sitoianu. *Le dédommagement dans le contexte de la justice pénale*. [online]. Centre international de criminologie comparée. 2017. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2018/09/Dedommagement5-1.pdf>, str. 6 – 7

²⁷⁸ WEMMERS Jo-Anne, Marie Manikis, et Diana Sitoianu. *Le dédommagement dans le contexte de la justice pénale*. [online]. Centre international de criminologie comparée. 2017. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2018/09/Dedommagement5-1.pdf>, str. 5

²⁷⁹ Mezi tyto odbory a kanceláře se řadí: Department of Justice Canada, National Office for Victims, Correctional Services Canada, Parole Board of Canada, Public Prosecution Service of Canada, and the Royal Canadian Mounted Police (dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/victims-victimes/rights-droits/complaint-plainte.html> [cit. 2020-07-27])

²⁸⁰ *Empowering Victims and Survivors of Crime* [online] Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://www.victimfirst.gc.ca/res/pub/evsc-rpvs/pdf/Booklet_OFOVC_Eng.pdf

²⁸¹ *Minister of Justice Announces New Federal Ombudsman for Victims of Crime* [online]. Government of Canada. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/department-justice/news/2018/09/minister-of-justice-announces-new-federal-ombudsman-for-victims-of-crime.html>

pozice jmenována až v říjnu následujícího roku.²⁸² Co se týče samotných dotazů ohledně Listiny práv obětí, i v tomto případě došlo k meziročnímu poklesu. To zpráva přisuzuje opět obecnému poklesu záležitostí, ale zároveň je zde spatřován pozitivní faktor, který představuje zvýšení povědomí o Listině práv obětí u osob, které by se jinak na kancelář ombudsmana obrátily.²⁸³

Autorka této práce hodnotí samotnou existenci ombudsmana pro oběti, tedy jednotlivce, který ve světle médií zvyšuje povědomost o existenci svého úřadu a obecně zákonné úpravy, která může obětem pomoci, velmi kladně. Na druhou stranu je nutno podotknout, že v rámci státního rozpočtu se jedná o další úřad, jehož celkové náklady se v Kanadě vyšplhaly za rok 2017 – 2018 na necelých 1,3 milionů kanadských dolarů,²⁸⁴ což je v přepočtu přibližně 22 milionů korun českých. Pro srovnání s Českou republikou jde o zanedbatelné číslo, rozpočet veřejného ochránce práv činil pro rok 2019 zhruba 165 milionů korun českých.²⁸⁵ Je nutno však přiznat, že působnost českého ombudsmana je podstatně širší a že každý milion, který musí být v rámci státního rozpočtu vynaložen, se velice těžko hledá.

Každá z 10 kanadských provincií poskytuje, stejně jako každé ze 3 kanadských teritorií, na své úrovni pomoc obětem. Rozdílem, zda bude oběti poskytována pomoc na federální úrovni, či zda se k oběti bude přistupovat dle provinčních úprav, je délka trestu, který si daný pachatel odpykává dle kanadského trestního zákoníku. Zatímco federálním pachatelem je osoba, která byla odsouzena k trestu odnětí svobody nepodmíněně na dobu delší dvou let a která si takový trest odpykává ve federálních věznicích, pachatelem provinčním je osoba odsouzená k trestu odnětí svobody, který svou délkou nepřekračuje 2 roky.²⁸⁶

Určení, která z provinčních/teritoriálních úprav bude příslušná, závisí kupříkladu na místě, kde byl daný skutek spáchán. V Québecu je příslušným právním předpisem zákon o pomoci obětem trestných činů („*Loi sur l'aide aux victimes d'actes criminels*“), který deklaruje, na poskytnutí jakých informací má oběť dle tohoto předpisu právo, dále dává obětem právo na náhradu

²⁸² *Annual Report 2017 – 2018* [online]. Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.victimfirst.gc.ca/pdf/ar1718-ra1718.pdf>, str. 6. ISSN 1929-4557

²⁸³ *Annual Report 2017 – 2018* [online]. Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.victimfirst.gc.ca/pdf/ar1718-ra1718.pdf>, str. 10. ISSN 1929-4557

²⁸⁴ *Annual Report 2017 – 2018* [online]. Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.victimfirst.gc.ca/pdf/ar1718-ra1718.pdf>, str. 31. ISSN 1929-4557

²⁸⁵ *Výroční zpráva 2019* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, Brno. 2020. [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Vyrocní-zprava-2019.pdf, str. 109

²⁸⁶ § 743.1 kanadského trestního zákoníku

vynaložených nákladů na podání svědectví a náhradu utrpěné škody a v neposlední řadě přiznává obětem právo na lékařskou, nebo psychosociální pomoc. Zároveň upravuje i fungování fondů zřízených za účelem pomoci obětem.²⁸⁷ Z prostředků fondu je posléze financováno Centrum pomoci obětem trestných činů („Centre d'aide aux victimes d'actes criminels“, zkráceně CAVAC), které nabízí podporu obětem v 16 lokalitách v rámci provincie Québec.²⁸⁸ Pomoc je obětem poskytována formou psychické podpory (doprovod a speciální intervence), právní podpory (poskytování informací o právech) a technické podpory (pomoc s vyplněním formulářů).²⁸⁹ Důležitou součástí je i bezplatná linka pomoci. Pomoci v rámci quebeckého zákona na pomoc obětem mohou dosáhnout všechny oběti, nehlédě na své státní občanství, pobytový status, či doby, která uplynula od daného trestného činu.²⁹⁰ V ostatních provinciích je úprava pomoci velmi podobná.

4.2 Pomoc obětem v praxi

Kanada je inspirací nejen pro svůj rozsah práv, které obětem přiznává na papíře, ale zejména pro účinnou aplikaci těchto práv v praxi. Proto je součástí této kapitoly krátké pojednání o tom, v čem by se Česká republika mohla poučit při pomoci obětem v terénu.

Jedním z hlavních problémů, které byly označeny v kapitole 3 se ukázala být neinformovanost obyvatel a zejména nedostatek zdrojů, ze kterých by se průměrný občan, nikterak se preventivně zajímající o pomoc obětem, mohl o svých právech informovat. V rámci webových stránek kanadského federálního ministerstva spravedlnosti má každá oběť nepřeberné množství zdrojů a odkazů, pomocí kterých se může dozvědět o svých právech téměř cokoliv ji napadne. Na stránkách je prostřednictvím příslušných sekcí oběti nejprve vysvětleno, zda splňuje definici oběti, jaké zákony její situaci upravují a jaká základní práva jí náleží. Dále je oběť provedena celým procesem trestního řízení a je jí vysvětlena její role, kterou v tom kterém okamžiku trestního řízení plní. Z grafického hlediska jsou informace ve většině případů podpořeny i různými druhy informačních letáků, které celou věc obrazově znázorňují a pomáhají tak osobám si lépe zapamatovat, co se

²⁸⁷ *Loi sur l'aide aux victimes d'actes criminels* [online]. Gouvernement du Québec. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/ShowDoc/cs/A-13.2>

²⁸⁸ *Qui somme-nous?* [online]. Centre d'aide aux victimes d'actes criminels. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://cavac.qc.ca/qui-sommes-nous/>

²⁸⁹ *Nos services psychosociojudiciaires* [online]. Centre d'aide aux victimes d'actes criminels. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://cavac.qc.ca/services/>

²⁹⁰ *Questions fréquentes* [online]. Centre d'aide aux victimes d'actes criminels. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://cavac.qc.ca/faq/>

právě dozvěděly. Různé brožury a graficky znázorněné letáky jsou ostatně k nalezení na většině webových stránek dalších orgánů, ať už federální, či provinčních, které obětem pomáhají. Za velmi zdařilého průvodce oběti trestním řízením považuje autorka této práce brožuru od „Association québécoise Plaidoyer-Victimes“ s názvem „*Are you a victim of crime? You have rights*“, která je dostupná na webových stránkách kanadského střediska zdrojů pro pomoc obětem trestných činů („Canadian Resource Centre for Victims of Crime“).²⁹¹ Tento informační leták, rozčleněný do pěti částí souvisejících s pěti různými okruhy práv obětí podle Listiny práv obětí, velmi jednoduchou cestou přibližuje každý z okruhů práv obětem za pomoci otázek a odpovědí včetně názorné časové osy, na které jsou různá práva zachycena v bodech, kdy mají být nejlépe uplatněna. V některých případech je dále pro oběti připraveno jednoduché a stručné video, shrnující danou úpravu opět graficky.²⁹² Všechny tyto aspekty mohou obětem pomoci pochopit danou problematiku mnohem lépe a efektivněji a zároveň zaručí, že si daná osoba informace lépe zapamatuje a následně vybaví.

Jedním z dalších důvodů neinformovanosti obyvatel o právech obětí může být nedostatečná propagace daných předpisů a zákonných úprav. Z toho důvodu je další inspirací shledán tzv. Týden obětí („Victims and Survivors of Crimes Week“), který se každoročně od roku 2005 koná po celé zemi na různých místech na přelomu května a června. Jde o iniciativu centra, které se zabývá záležitostmi obětí („Policy Centre for Victim Issues“ dále jen „PCVI“) s cílem dát obětem prostor pro projevení názorů a zároveň pozvednout všeobecné povědomí mezi populací o tom, že existují určitá práva a subjekty, které mají za své poslání obětem pomáhat. V rámci této iniciativy PCVI se mohou různé organizace přihlásit a zažádat si o finanční podporu svých workshopů a projektů, které se uskuteční v rámci Týdne obětí a které mají být v souladu s jeho cíli. Výše příspěvku, který je na financování projektů organizacím poskytován, je až do CAD 20,000, tedy zhruba 340.00,- Kč.²⁹³

Pokud by měla být vyzdvižena jedna oblast praktického přístupu k obětem, ve které je Kanada opravdu vzorem, pak je to zapojení restorativní justice. Restorativní justici lze definovat jakožto

²⁹¹ *Canadian Victims Bill of Rights. Are you a victim of crime? You have rights* [online]. Association québécoise Plaidoyer-Victimes. 2018. [cit. 2020-07-27] Dostupné z: https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2019/01/ccdv_brochure_eng_2018.pdf, ISBN 978-2-922975-28-4

²⁹² Kupříkladu video zachycující, jak může oběti pomoci osoba, pokud má podezření, že se osoba jí blízká stala obětí trestného činu, uveřejněné na webových stránkách CAVAC. (dostupné z: <https://cavac.qc.ca/actualites>, [cit. 2020-07-27])

²⁹³ *Victims and Survivors of Crime Week 2020 Funding Guide* [online]. Department of Justice. Canada. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.victimswweek.gc.ca/fund-fond/apply-demande/instruc.html>

„proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“²⁹⁴ Jde o alternativní přístup k nápravě samotného pachatele a zároveň k napravení újmy způsobené oběti.

Oficiálně se datuje zrod restorativního přístupu do zhruba 70. let 20. století. Principy restorativního řešení konfliktů však sahají mnohem dál, vychází totiž z praktik domorodých kmenů, jejichž představitelé se v rámci zachování dobrého fungování své komunity snažili předcházet eskalaci konfliktů a násilí. U všech forem restorativních programů nalezneme kořeny také v Kanadě. První oficiální zmínky o mediaci mezi pachatelem a obětí pochází z roku 1974,²⁹⁵ program tzv. kruhů se zrodil právě z praktik domorodých kmenů v Kanadě a tzv. konference praktkovala Kanada taktéž jako jedna z prvních zemí.²⁹⁶ V České republice byly první myšlenky o principech restorativní justice zachyceny až v druhé polovině 90. let 20. století. Výsledkem těchto myšlenkových proudů bylo i zakotvení pojmu mediace do názvu Probační a mediační služby, jež byla upravena novým zákonem v roce 2000.²⁹⁷

Mediací mezi pachatelem a obětí je dobrovolné, osobní a přímé setkání, v rámci kterého se nezávislý prostředník snaží adresovat problémy obou stran a vyzvat je k předložení jejich pocitů, názorů a pohledů na celou záležitost. Pomineme-li výslednou dohodu, jakožto akt alternativního řešení sporů v rámci potrestání pachatele, výsledkem mediace by mělo být pochopení ze strany pachatele, co svým činem způsobil a určitá náprava jeho osoby ve vztahu do budoucna. Pro oběť by měla být mediace momentem pochopení, co pachatele k jeho činu vedlo a zároveň prostorem, kdy dá najevo své pocity a dostane se jí pocitu, že byla vyslyšena. K těmto cílům se snaží pachatele a oběť dovést zkušený odborník – mediátor, v případě České republiky probační úředník.²⁹⁸

Rodinná konference je praktikou velmi podobnou mediaci, nicméně za účasti širšího okolí. Kromě pachatele a oběti jsou přítomni taktéž zástupci komunity a zejména rodiny obou stran.

²⁹⁴ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4., str. 26

²⁹⁵ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2., str. 31 - 33

²⁹⁶ BRIGHT, Christopher. *Conferencing* [online]. The Centre for Justice & Reconciliation. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <http://restorativejustice.org/restorative-justice/about-restorative-justice/tutorial-intro-to-restorative-justice/lesson-3-programs/conferencing/#sthash.puKjhZ1T.dpbs>

²⁹⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2., str. 33

²⁹⁸ § 2 odst. 2 ve spojení s § 4 a §§ 6-9 zákona o PMS

V některých případech mohou být přítomni i zástupci justice. Na Novém Zélandu je rodinnou konferencí nahrazeno soudní jednání, přičemž platí, že i v rámci rodinné (skupinové) konference může být pachateli uložen trest.²⁹⁹

Kruhy jsou posledním z programů restorativní justice a právě ony mají svůj původ v Kanadě. Tam tuto metodu používali příslušníci jednotlivých domorodých komunit. Při procesu kruhu se, jak již název napovídá, usadí účastníci, mezi které kromě oběti a pachatele patří rodina, příslušníci komunity, ale také zástupci justice, do kruhu. Pomocí tzv. „talking piece“, předmětu, jehož držitel smí v danou chvíli mluvit, se předává jednotlivým účastníkům prostor pro vyjádření svých pocitů a myšlenek. Zástupcem nestranného pozorovatele jsou tzv. facilitátoři, kteří se snaží vedení kruhu usměrňovat. Ačkoliv kruhy vycházejí z praxe menších komunit, jsou v současnosti využívány i ve větších oblastech a i mimo trestní justici.³⁰⁰

A tak zatímco v České republice je mediace jakousi podpůrnou alternativou, která se však v trestní praxi příliš nevyužívá, v Kanadě již restorativní justici nechápou jakožto program, ale jako způsob jak na celý trestný čin nahlížet. Z tohoto pohledu je pak spáchání trestného činu vnímáno nejen jako narušení veřejného zájmu, které musí být ze strany státu trestáno a odplata, nýbrž jako narušení mezilidských vztahů, které pro účely lepších zítřků musí být opět sceleny. O tom, že je Kanada kolébkou a inspirací v této oblasti, svědčí i fakt, že již v roce 1996 byly do kanadského trestního zákoníku zavedena pravidla, která podporují ukládání trestů, které jsou výsledkem restorativních programů. V judikatuře pak zaznívaly od samých počátků názory, že trest uložený pachateli na základě principů restorativní justice není lehčího typu, než trest uložený v rámci tradičního trestního řízení.³⁰¹

O rozšíření restorativního přístupu v Kanadě svědčí i fakt, že celkem je k nalezení 448 míst, které programy nabízejí a každá provincie, či teritorium má alespoň jednoho poskytovatele.³⁰² To činí obrovský rozdíl oproti České republice, kde je k poskytování restorativních programů zaregistrováno celkem 5 akreditovaných subjektů. Co se poté týče samotné mediace, té se mezi lety 2015 a 2018 účastnilo zhruba 5,5 % obětí, které přišly do styku s Probační a mediační

²⁹⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4., str. 33 - 34

³⁰⁰ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4., str. 34 - 35

³⁰¹ *Restorative Justice in Canada: what victims should know* [online]. Canadian Resource Centre for Victims of Crime. 2011. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crcvc.ca/docs/restjust.pdf>

³⁰² *Search the Directory of Restorative Justice* [online]. Department of Justice. Canada. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/rj-jr/sch-rch.aspx>

službou.³⁰³ Lze to označit za problematické, na druhou stranu je na místě podotknout, že trestněprávní kultura a chápání trestného činu je velice odlišné v obou zemích. Zatímco Kanada je v tomto ohledu velice progresivní a pokroková, Česká republika se drží tradičního modelu retributivní justice. Pravdou je, že řešením není zavedení pouze jedné z variant – tedy buď retributivní, nebo restorativní justice, ale je to kombinace obou. Z toho důvodu by v ideálním případě měla Kanada posloužit jakožto předloha k tomu, co dobrého může restorativní justice přinést pro nápravu pachatele a vyléčení oběti, ale neměla by sloužit jakožto pouhá alternativa, ke které se často ani nepřistoupí, ale jakožto efektivní doplněk tradičního postupu.

³⁰³ *Přehled informací poskytnutých dle zák. č.106/1999 Sb; rok 2018* [online]. Probační a mediační služba. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/2018_Prehled_informaci_poskytnutych_dle_zak_106_bez_ID_04.pdf

5 Návrhy na vylepšení

Jak již bylo naznačeno v úvodu, tato práce se snaží upozornit na nedostatky pomoci obětem v České republice pomocí analýzy zákonné úpravy a aplikační praxe. Zároveň je však v této práci zahrnuta kapitola věnující se možným řešením těchto nedostatků a obecně vylepšení nabízené pomoci tak, aby byla co nejefektivnější. Následující kapitola proto pojednává o různých návrzích, které jsou z pohledu autorky této práce reálně uskutečnitelné.

5.1 Úprava de lege ferenda

Kapitola 2 byla zaměřena na analýzu samotného zákona o obětech trestných činů. Z výsledků kapitoly vyplývá, že i po 7 let od jeho přijetí, není zákon bez chyb. Tyto nedostatky by se daly rozdělit do skupin, které charakterizuje povaha jednotlivých nedostatků.

Legislativně gramatické nedostatky byly již v kapitole 2 na různých místech označeny. Jedná se zejména o špatně použitou terminologii, která při striktním jazykovém výkladu může vzbudit pochybnosti a při špatné interpretaci tak může dojít k situaci, kdy některá práva budou oběti odepřena. Proto by s ohledem na poznatky zmíněné ve výše uvedené kapitole bylo dobré, aby zákonodárce vyjasnil, co myslí oním „činem jinak trestným“ v § 2 odst. 1 ZOTČ a kdo je „obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“ v § 2 odst. 4 písm. d) a § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ. Dále by bylo dobré vyjasnit, zda odlišná definice ublížení na zdraví platí pro účely celého zákona, tak jak je to momentálně stanoveno, či zda je to myšleno jen pro účely peněžité pomoci, což ostatně dává podstatně větší smysl. Jinak by bylo postavení obětí odepřeno zcela nesmyslně velké většině osob. Bylo by dále dobré vysvětlit rozdíl mezi poskytováním právních služeb a právní pomocí a taktéž uvést odkazy na konkrétní ustanovení jiných právních předpisů, na které odkazuje u 14 ZOTČ upravující právo na ochranu před hrozícím nebezpečím. Tyto návrhy na úpravu de lege ferenda jsou svou povahou pouhým vyčištěním interpretačních pochybností a nejasností u jinak zcela efektivních pravidel.

Další skupinou jsou návrhy na změnu znění stávajících ustanovení. Jedním z návrhů, který je zcela klíčovým, je nevyžadovat po policejním orgánu, aby informoval o seznamu všech jejích práv uvedených v § 8 odst. 1 zákona o obětech, „jakmile se dostane s obětí do prvního kontaktu“. Jak již bylo zmíněno výše, je nutno oběti předávat informaci vždy s ohledem na její aktuální fyzický a především psychický stav. Formální naplňování výše zmíněného pravidla však nutí policejní

orgány k tomu, aby informace tzv. vysypaly na oběť hned v prvním momentě, kdy s ní přichází do styku. Splní tak svou informační povinnost striktně podle znění zákona a tím je celá věc uzavřena. Z toho důvodu by znění zákona mělo být změněno tak, aby policejní orgán poskytl informace oběti „od prvního kontaktu“. Policistům, kteří k oběti přistupují, tak bude dána větší možnost adekvátně přizpůsobit okruh informací momentálnímu rozpoložení oběti.

Dalším podnětem ke změně aktuálního znění zákona o obětech je povinnost zasílat pravomocné rozhodnutí, kterým se řízení končí, všem obětem. Právo na zaslání pravomocného rozsudku má oběť dle § 11 odst. 1 písm. e) ZOTČ nyní pouze na žádost. Problémem však je, že s ohledem na nedostatečnou informovanost obětí o svých právech velké procento obětí o takové možnosti vůbec netuší. Přitom podle odborníků představuje pro oběti pravomocné rozhodnutí pomyslnou tečku za celou kauzou a pro některé z nich i moment, kdy poprvé mohou v klidu vydechnout. Nelze než souhlasit s myšlenkou, že v dnešní době, kdy je většina rozsudků zasílána prostřednictvím datových schránek, či jinak elektronicky, nepředstavuje tento návrh nadměrné zvýšení pracovního zatížení pro administrativu soudů. V některých případech byla dokonce zaregistrována zamítnutí žádosti o zaslání pravomocného rozhodnutí z důvodu nepřipojení se s nárokem na náhradu škody.³⁰⁴ Takové zamítnutí nelze než považovat za zcela absurdní a také za jeden z dalších důvodů, proč by předmětné ustanovení užilo změny.

Jedním z nápadů ke zvážení, které přináší Bílý kruh bezpečí, je umožnit oběti, aby si mohla prostudovat spis při skončení vyšetřování, ač se nejedná zároveň o poškozeného, který se připojil s nárokem na náhradu škody ve smyslu § 43 odst. 3 tr. řádu.³⁰⁵ S výše zmíněným návrhem lze souhlasit, na druhou stranu je nutno podotknout, že by mohl přinést nadměrné zatížení trestního řízení, pokud by oběti hojně využívaly možnosti činit návrhy na doplnění vyšetřování. Pokud totiž toto právo má pouze poškozený, který se již se svým nárokem na náhradu škody připojil, jeho návrhy se budou vztahovat zejména k výši domnělé škody. Oproti tomu je možné si představit, že pokud by toto právo bylo přiznáno všem obětem bez rozdílu, některé z návrhů na doplňování vyšetřování by se zcela minuly svým účelem. Přesto je tento nápad vnímán jako krok vpřed.

³⁰⁴ *Podněty Bílého kruhu bezpečí*. In: Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020. svazek 1. ISSN 1213-8282., str. 20

³⁰⁵ *Podněty Bílého kruhu bezpečí*. In: Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020. svazek 1. ISSN 1213-8282., str. 20 - 21

Samostatnou skupinou návrhů de lege ferenda je zavedení nových ustanovení a institutů do zákona o obětech.

Ať už je zákon o obětech hodnocen pozitivně, či negativně ze strany odborníků, většina z nich se shodne, že chybějící ustanovení o účelu zákona, či případná preambule, ubírají zákonu na kráse. Samozřejmě je možné namítnout, že zákon v § 1 popisuje, jaký je předmět úpravy a za pomoci základních zásad, uvedených v § 3 ZOTČ ve spojení s důvodovou zprávou je zřejmé, že nepsaným účelem zákona je zlepšení postavení obětí. Určitá počáteční deklarace, co je účelem zákona a jak stát de facto vnímá oběti, včetně příslibu nabídnout jim efektivní a okamžitou pomoc, je dle názoru autorky této práce na místě. Obětem, které do ruky dostanou zákon o obětech, dodá taková úvodní deklarace pocitu, že stát se o jejich záležitosti zajímá a subjektům, které v procesu pomoci obětem vystupují, bude naopak dáno vodítko, v jakém duchu se celá pomoc dle zákona o obětech má odehrávat.

Jednou z kanadských inspirací, kterým byla věnována kapitola 4, byla osoba ombudsmana. Tento institut lze vnímat pozitivně, a to z vícero důvodů. Především jde o reprezentativního zástupce celé problematiky. Jak již byl mnohokrát zmíněno, problémem celé pomoci obětem je nedostatečná znalost práv obětí v rámci celé populace. Dokud se běžný občan nestane obětí trestného činu, o svá případná práva se nezajímá. To by se však mohlo změnit společně s mediálním obrazem důvěryhodné osoby, ombudsmana, či „zástupce“ pro oběti. Lze předpokládat, že pokud by byla upřena pozornost na jednoho zástupce obětí, osoba nijak v právech obětí zběhlá by si při případné viktimizaci vzpomněla, kde má případnou pomoc hledat. Ombudsman, či zástupce obětí, by dále mohl plnit jakousi roli centrální poradny, jeho webové stránky by mohly obětem předávat informace v celistvé podobě a s velkým důrazem na jejich pochopení. K dispozici by mohlo být i call-centrum. Protiargumentem pro zavedení této funkce je především její nákladnost a fakt, že jednoho veřejného ochránce práv v České republice máme. Jeho působnost je značně široká a případné stížnosti proti jednání kupříkladu policejních orgánů vůči oběti do této působnosti spadají. Vzhledem k tomu, že veřejný ochránce práv chrání osoby zejména proti tzv. špatné správě, je jisté, že jeho pomoc obětem je zanedbatelná. Je nutno však s politováním podotknout, že i samotný úřad veřejného ochránce práv považují někteří reprezentanti politické scény za nadbytečný a volají po jeho zrušení.³⁰⁶ V takto nastaveném

³⁰⁶ Srov. návrh zákona Václava Klause ml., kterým se ruší zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, sněmovní tisk 705/0. Je však nutno i zde podotknout, že stanovisko vlády k předmětnému návrhu je nesouhlasné a že se nedá předpokládat, že by zákon měl šanci uspět.

politickém poli by proto bylo nemyslitelné prosadit zřízení dalšího „ochranářského“ úřadu, který by byl nadto zaměřen úzce na pomoc obětem.

Co se tedy týče samotného zákona o obětech, tak jak je napsán na papíře, i přes určité nedostatky, je jeho přijetí vnímáno odbornou veřejností pozitivně. Mnozí se domnívají, že s přijetím zákona se minimálně papírová práva obětí výrazným způsobem zlepšila. Výše zmíněné návrhy na úpravu jsou tudíž pouhými nápady, jak postavení obětí z pohledu psané úpravy ještě vylepšit.

5.2 Vylepšení nedostatků pomoci v praxi

Z hlediska hodnocení pomoci obětem v České republice není problematickou toliko zákonná úprava, jako její aplikace v praxi. V kapitole 3 byly označeny hlavní problémy aplikační praxe. Tato podkapitola má proto za cíl označení možných řešení těchto aplikačních nedostatků.

Za naprosto zásadní problém byla označena neinformovanost obětí a ostatního obyvatelstva o právech obětí. Podle výše zmíněných analýz naprostá většina osob v České republice neví o existenci zákona o obětech. Z toho velkým překvapením je, že největší procento neinformovaných je zastoupeno mladými lidmi ve věku od 16 do 24 let.³⁰⁷ O problematice nedostatečné informovanosti hovoří i odborníci, ať už je to Bílý kruh bezpečí,³⁰⁸ či dokonce Agentura Evropské unie pro základní práva (tzv. FRA).³⁰⁹ S ohledem na výše uvedené tak lze návrhy na vylepšení rozdělit do dvou základních skupin dle jejich cíle: i) zvýšení procenta informovaného obyvatelstva preventivně; a ii) efektivnější předávání informací po činu.

Jedním z cílů, které by měly být ze strany státu nastaveny za účelem zlepšení postavení obětí, je jejich účinné preventivní informování. Jednak by měly být obyvatelům různých věkových a sociálních skupin předávány rady, jak se viktimmním situacím vyhnout, zároveň by ale měl být kladen důraz na to, aby každá osoba věděla, na koho se obrátit s prosbou o pomoc v momentě, kdy

³⁰⁷ GRIVNA, Tomáš, VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, str. 195-201

³⁰⁸ *Praxe v ČR je stále neuspokojivá*. Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020. svazek 1. ISSN 1213-8282. str. 34

³⁰⁹ *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims* [online]. Luxembourg,: European Union Agency for Fundamental Rights, 2014. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-victims-crime-eu-support_en_0.pdf , ISBN 978-92-9239-522-3, str. 5

se obětí sama stane. Je sice chvályhodné, že máme relativně dobře napsaný zákon o obětech, který jako takový zlepšuje postavení obětí, nicméně je zcela kontraproduktivní, pokud o něm většina populace neví. Zlepšení se dá dosáhnout například lepší propagací dané problematiky. K tomu mohou posloužit různá kratší edukativní videa, kde bude srozumitelně graficky znázorněno, jak má osoba postupovat, stane-li se obětí, a na koho se může obrátit. Tato videa by bylo vhodné umístit jakožto reklamní sdělení prostřednictvím různých platform. S ohledem na výrazný deficit zvláště u mladé generace by nebylo od věci zapojit dále tato videa do výuky na středních školách, případně vyvinout mobilní aplikaci, která by obsahovala nejdůležitější kontakty (např. bezplatnou Linku pomoci obětem 116 006, kterou má pod svým patronátem Bílý kruh bezpečí,³¹⁰ či Linku bezpečí 116 111, která je zaměřena přímo na pomoc dětem) a videonávody pohromadě na jednom místě.

Dalším podnětem, kterým se můžeme inspirovat v zahraničí, pak mohou být různé workshopy pořádané v rámci týdne obětí. Kanada tento týden obětí pořádá zpravidla na přelomu května a června a zajišťuje všem organizacím určité financování ze strany státu, pokud se do týdne obětí zapojí se svými workshopy. V českém prostředí je obětem věnován jeden den v roce, a to 22. února, což je evropsky uznávaný den, připomínající podpis Charty práv obětí ve Velké Británii dne 22. února 1990.³¹¹ Workshopy a různé akce by však měly probíhat celoročně, či se soustředit do určitého časového úseku, který je však delší, než pouhý den. Celorepublikově by tedy mohla osvěta této problematiky probíhat v rámci jednoho týdne, či měsíce, což by zvýšilo počet obyvatel, kteří mají alespoň základní povědomí o právech obětí.

S ohledem na všechny faktory, které způsobují, že je povědomí o právech obětí tak nízké, je třeba propagaci těchto práv rozložit do různých komunikačních platform, tedy skrze internet, televizi, billboardy, či informační brožury. Brožury by mohly být k dostání na různých místech, ať už v čekárnách lékařů, na úřadech, či dokonce v bankách a na poště. Zároveň je třeba zajistit, aby byly informace snadno dohledatelné pro případ, že někoho problematika pomoci obětí zaujme. Všechny organizace pomáhající obětem poskytují na svých webových stránkách základní informace zajímavým způsobem. Bohužel oficiální webové stránky státních institucí, především

³¹⁰ *Linka 116 006 pomáhá obětem kriminality a domácího násilí. Za dva roky existence přijala 8 tisíc hovorů* [online]. Bílý kruh bezpečí. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n537-linka-116-006-pomaha-obetem-kriminality-a-domaciho-nasilii/>

³¹¹ *Poradna pro oběti trestných činů připomíná evropský den obětí* [online]. Probační a mediační služba. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/poradna-pro-obeti-trestnych-cinu-pripomina-evropsky-den-obeti>

Policie České republiky či Ministerstva spravedlnosti, svým vzhledem nijak nezaujmu a obsahově jsou pouhým přepisem zákona o obětech.

V případě, že se osoba stane obětí, informační povinnost vůči ní plní zpravidla policejní orgán. Z výzkumů vyplývá, že velké procento obětí, které byly ze strany Policie ČR poučeny, nemá ponětí o existenci zákona o obětech, natož o svých právech. Vzhledem k tomu, že k plnění informační povinnosti dle § 8 odst. 1 ZOTČ je ze strany policejního orgánu přistupováno ryze formalisticky, jsou oběti často odkázány na písemné poučení, které v rámci kontaktu s Policií ČR obdrží. Toto poučení je k dispozici na webových stránkách Policie ČR a není divu, že ve svém důsledku vede k tomu, že oběti zůstávají i nadále neinformované. Nutno však přiznat, že v průběhu psaní této diplomové práce došlo k výraznému posunu v této oblasti, neboť na oficiálních stránkách Policie ČR se objevily nové materiály, které se svým zpracováním začínají podobat ideálnímu vzoru. Velice kladně je vnímáno zejména zpracování informačního letáku a informační kartičky a také názorné předvedení časové osy trestního řízení.³¹² Zpracování by mohlo být líbivější, doplněné o otázky a odpovědi a případné ikony, které obětem pomůžou se lépe zorientovat, ale jistě je toto krok vpřed, který nelze než hodnotit velice pozitivně. Zároveň to poukazuje na fakt, že i sama Policie ČR si je vědoma nedostatků, které v rámci poučení oběti vyvstanou. Doufejme proto, že tyto materiály, uveřejněné na webových stránkách, si svou cestu k obětem najdou v drtivé většině případů.

Dalším z problémů aplikační praxe je nevhodný přístup k obětem v rámci celého procesu, který opět v drtivé většině případů začíná u policejního orgánu. V analýzách bylo za problematické označeno nedostatečné proškolení osob, které přichází do kontaktu s oběťmi, ať už se jedná o policisty, či zdravotníky. Je proto klíčové, aby všichni zaměstnanci těchto subjektů byli dostatečně proškoleni tak, aby věděli, jak mají s obětí komunikovat. V případě policejního orgánu je i s ohledem na zefektivnění informační povinnosti důležité, aby policista s obětí jednajícím používal lidský a nikoliv úřední jazyk a nevystupoval ryze formálně, aby svůj postoj vůči oběti přizpůsobil jejímu momentálnímu zejména psychickému, ale i fyzickému stavu, dále jejímu věku a případně i sociálnímu pozadí. Vždy by měl přistupovat k oběti se značnou dávkou empatie, pochopení a šetrnosti. Tato pravidla platí o to víc, je-li oběť vyslýchána, ať už těsně po činu, či

³¹² *Dokumenty a odkazy pro oběti trestných činů* [online]. Policie České republiky. 2020. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/dokumenty-a-odkazy-pro-obeti-trestnych-cinu.aspx>

s časovým odstupem. Jak již bylo zmíněno výše, rozsah působnosti policejních orgánů je pestrý a samozřejmě je na prvním místě zejména ochrana veřejného pořádku a bezpečí obyvatel. Proto je zřejmé, že prostoru pro proškolení všech pracovníků Policie ČR není mnoho. Z toho důvodu se jakožto řešení nabízí přítomnost alespoň jednoho policisty, který proškolením již prošel a který je svou povahou pro komunikaci s oběťmi vhodný. Je zřejmé, že tohoto cíle nebude jednoduché dosáhnout, na druhou stranu se však musí eliminovat případy, kdy je oběť zesměšňována a její situace zlehčována z důvodu nedostatečných dovedností na straně policisty. To totiž může vést k tomu, že v případě další viktimní situace si oběť své oznámení do budoucna rozmyslí a důsledkem toho bude nárůst latentní kriminality.

Nevhodný přístup vůči oběti však není problémem pouze u policistů. Častým problémem, který vede ke zvýšení sekundární viktimizace, je například i nevyslyšení přání, na které má oběť právo. Jsou známy situace, kdy oběť odmítá kontakt s pachatelem a navzdory tomu se s ním při hlavním líčení setká. Pro tyto účely by proto v souladu s požadavky směrnice o minimálních právech oběti měly být připraveny oddělené místnosti, které mají vlastní přístup a vlastní sociální zařízení tak, aby oběť byla vedena skrz jinou část budovy než pachatel. Zároveň by pro účely podání trestního oznámení měly být připraveny separátní místnosti, respektive místnosti, kde se v době oznámení nebude nacházet nikdo jiný než oběť a jeden zástupce orgánu, u kterého daná osoba oznámení podává. V některých případech je totiž oběť usazena přímo do kanceláře vyslychajícího, kde jsou však přítomny i další osoby, což může být pro některé oběti nepříjemné.

Velký prostor pro zlepšení lze shledat i v případě registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Jeho dosavadní podoba nenahrává jednoduchému dohledání konkrétního poskytovatele, oběti naopak musí vynaložit další úsilí, aby se ke zvolenému subjektu dostaly. Novelou č. 56/2017 Sb. byla sice do § 48 odst. 3 zákona o obětech přidána možnost, aby na žádost poskytovatele bylo v registru uvedeno jeho telefonní číslo, či adresa jeho webových stránek,³¹³ nicméně při zevrubném přezkumu registru je zřejmé, že této možnosti nevyužila velká část poskytovatelů. Naopak je registr spíše mrtvým místem, které neposkytuje žádné další benefity jeho uživatelům. Návrhem na zlepšení je proto možnost provázání registru na webové stránky poskytovatelů a zavedení povinnosti uvádět svou e-mailovou adresu, či alespoň telefonní číslo. Obecně by si tedy registr poskytovatelů pomoci zasloužil renovaci, z dat analýz, které byly

³¹³ § 48 odst. 3 ZOTČ

předmětem zkoumání kapitoly 3.2.2 vyplývá, že o sobě nevědí ani sami poskytovatelé navzájem. To se ukazuje být jako klíčový problém v momentě, kdy má být oběť přesměrována na poskytovatele pomoci, která je pro ni v danou chvíli nejzásadnější. V mnoha případech se totiž stane, že při poučení oběti o jejích právech je místo na konkrétního poskytovatele oběť odkázána právě pouze na registr. Proto je důležité současně s přeměnou registru do funkční podoby klást důraz na efektivní síťování mezi jednotlivými poskytovateli pomoci, ať už se jedná o policejní orgány, státní zástupce, akreditované subjekty, či advokáty. Jedním z příkladů, jak by daná spolupráce měla vypadat je dohoda Policie České republiky s Bílým kruhem bezpečí o poskytování pomoci obětem trestných činů, která byla uzavřena v roce 2010 a předmětem které je dohoda, že ze strany Policie ČR budou oběti trestného činu nabídnuty služby Bílého kruhu bezpečí. Pokud s tím oběť bude souhlasit, předá Policie ČR její kontaktní údaje Bílému kruhu bezpečí, který poté sám oběť kontaktuje.³¹⁴ Výhoda je tedy spatřována zejména v tom, že oběť nemusí sama proaktivně vyhledávat pomoc, ale potřebná pomoc si najde ji. Takových dohod by s ohledem na provázanost jednotlivých poskytovatelů pomoci mělo být do budoucna co nejvíce. Tím by se mohl zlepšit i další nedostatek z praxe, kterým je nedostupnost některých služeb.

Posledním z návrhů na vylepšení, který však představuje běh na dlouhou trať, je větší využívání služeb restorativní justice. S ohledem na spokojenost účastníků restorativních programů v Kanadě³¹⁵ by jistě stálo za zvážení zvýšení propagace mediace a vyzkoušení ostatních druhů restorativní justice, kterými jsou kruhy a konference. Je zřejmé, že pro ty zatím není v českém prostředí dostatečný základ, a proto jejich rozvoj v blízké době nelze předpokládat. Na tomto místě však stojí za to zmínit projekt Building Bridges, který je pod záštitou Mezinárodního vězeňského společenství evropskou iniciativou, která se snaží od roku 2014 spojovat pachatele a oběti spolu nesouvisejících trestných činů. Oběti tak mají šanci pochopit motivaci pachatele, která ho vedla ke spáchání trestného činu a zároveň mohou pachateli vysvětlit, jaký zásah do jejich života pro ně zmíněný čin znamenal. Pachatelé tak snadněji dojdou k určité sebereflexi a oběti mají prostor

³¹⁴Dohoda mezi Policií ČR a Bílým kruhem bezpečí o poskytování pomoci obětem trestné činnosti [online]. Bílý kruh bezpečí. 2010. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n22-dohoda-mezii-policii-cr-a-bilym-kruhem-bezpeci-o-poskytovani-pomoci-obetem-trestne-cinnosti/>

³¹⁵EVANS Jane, McDONALD Susan and GILL Richard. *Restorative Justice: The Experiences of Victims and Survivors*. Victims of Crime Research Digest 2018, Issue 11. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd11-rr11/rd11-rr11.pdf>, str. 31, ISSN 1929-9990

vyjádření svých pocitů a pochopení, že vina neleží na jejich straně.³¹⁶ Přestože tento program probíhá jen v omezeném počtu jak mužských, tak ženských věznic, jeho prospěšnost je nezanedbatelná, proto nelze jen doufat, že věznic, které se do tohoto programu v budoucnu zapojí, bude co nejvíce.

³¹⁶ *Building Bridges* [online]. Mezinárodní vězeňské společenství. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <http://mvs.cz/building-bridges/>

Závěr

Pomoc obětem trestných činů je tématem ve společnosti stále aktuálním. Jedná se o oblast, která v sobě ideálním způsobem propojuje právo s psychologií a sociologií. Z toho důvodu se dá na toto téma nahlížet z několika rovin, přičemž tato práce byla věnována čistě rovině právní.

V úvodu byla vytyčena základní struktura této práce. Práce je v souladu s úvodem dělena na 5 stěžejních částí a závěr.

První kapitola se věnovala samotné osobě oběti. Byla zaměřena na poznání, kdo vlastně obětí je a jaké druhy obětí právní řád zná. Pomocí komentářové a jiné odborné literatury byly objeveny určité nedostatky v zákonné úpravě, na které bylo upozorněno. Dále obsahovala první kapitola jednotlivé zásady dle zákona o obětech a jejich možný význam při aplikaci a interpretaci zákona. Posledním tématem první kapitoly byla definice poškozeného a jeho odlišení od osoby oběti.

Druhá kapitola představovala jednu z klíčových částí práce. V rámci ní byla podrobena zkoumání práva, která obětem přiznává zákon o obětech. Kapitola byla dělena na 6 částí podobně jako je Hlava II zákona o obětech dělena na 6 dílů. Prvně bylo zkoumáno právo na poskytnutí odborné pomoci. V rámci tohoto dílu byly odhaleny některé nedostatky definiční (rozdíl mezi právní pomocí a poskytováním právních služeb) a obsahové (nedostatečná definice obsahu restorativních programů). Dále se kapitola věnovala právu na informace. Bylo zjištěno, že poučovací povinnost ze strany Policie ČR může činit problémy, pokud je plněna čistě formalisticky dle dikce zákona. V rámci práva na informace proto byl kladen důraz zejména na ponechání volnosti Policii ČR, aby ta zvolila nejvhodnější moment, kdy oběti předepsané informace podá. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím bylo shledáno téměř bezproblémovým, bylo však navrženo, aby §14 ZOTČ, který toto právo upravuje, v rámci větší přehlednosti pro oběti obsahoval přesnější odkazy na pravidla, jimiž se ochrana před hrozícím nebezpečím řídí, kupříkladu prostřednictvím odkazu na konkrétní ustanovení právních předpisů. Právo na ochranu soukromí nečinilo větší výkladové ani obsahové potíže. U práva na ochranu před druhotnou újmou byla navržena drobná vylepšení, např. prostřednictvím vyjasnění, zda se úprava kladení otázek mířících do intimní oblasti oběti vztahuje i na proces podání vysvětlení dle jiných právních předpisů. Posledním ze skupiny práv, které byly podrobeny analýze, je právo na peněžitou pomoc. Vzhledem k tomu, že toto právo je v českém právním řádu zakotveno již od roku 1998, nazvalo v průběhu let několik změn. Zásadní změnou pak pro tento institut bylo právě přijetí zákona o obětech. Právo na peněžitou pomoc taktéž obsahuje dílčí nedostatky. Z hlediska

nejasností bylo doporučeno vyjasnění, zda vlastní definice ublížení na zdraví v § 24 odst. 2 ZOTČ platí pro účely zákona o obětech, jak momentálně výše zmíněné ustanovení stanoví, či zda logickým výkladem přesněji odpovídá tato definice pouze pro účely peněžité pomoci. Dále byla shledána praxe při vyřizování žádostí o přiznání peněžité pomoci Ministerstvem spravedlnosti za velice zdlouhavou. Pokud k zákonem zakotvené tříměsíční lhůtě, kterou pro vyřízení žádosti Ministerstvo spravedlnosti má, budou připočteny další měsíce, které uplynou v důsledku správního řízení při ochraně proti nečinnosti, případně ve správním soudnictví při žalobě proti rozhodnutí správního orgánu, postrádá celá peněžítá pomoc, která má být z povahy věci rychlá, smysl. I zde byl proto patřen prostor pro vylepšení ze strany státu.

Třetí kapitola se podívala na aplikaci zákona o obětech v praxi. Pro tyto účely byly zpracovány dvě analýzy z let 2018 a 2019, které zhotovily, či nechaly zhotovit oficiální odborné instituce (IKSP a Ministerstvo vnitra). V rámci této kapitoly pak byla shledána určitá pozitiva pomoci obětem v terénu, bohužel však nad nimi převážila negativa. Za naprosto stěžejní nedostatek pak byla označena nedostatečná informovanost obyvatel o existenci zákona o obětech a práv z něj plynoucích. Šokujícím zjištěním však byla neinformovanost samotných obětí, které prošly poučovacím procesem ze strany policejních orgánů. Dále byly objeveny nedostatky v oblasti soft-skills policistů a dalších subjektů poskytujících pomoc, nedostupnosti služeb, nedostatečné spolupráce mezi subjekty navzájem a nevyslyšení určitých přání obětí, na která mají právo. Nedostatky byly označeny pro účely návrhů na vylepšení, kterým se věnovala pátá kapitola

Čtvrtá kapitola si vytyčila za cíl nechat se inspirovat v zahraničí. Za zemi s ideálním přístupem k obětem byla označena Kanada, kolébka pomoci obětem. Nejprve byla podrobena zkoumání její zákonná úprava. Cílem bylo z úpravy vypořádat určité instituty, které se v českém právním prostředí neobjevují. Takovými instituty pak jsou volnější forma prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život a možnost komunity takové prohlášení taktéž učinit. Dále se jednalo o různé typy svědecké pomoci, či například úřad ombudsmana pro oběti. V aplikační praxi pak bylo konstatováno, že Kanada je v mnohém opravdovým vzorem. Veškeré informace pro oběti byly k nalezení na několika webových stránkách, zpravidla doplněny o grafickou úpravu pro lepší pochopení a zapamatování. Dále byl pozitivně vyzdvižen tzv. Victims and Survivors of Crimes Week, který se v Kanadě každoročně koná na přelomu května a června a slouží zejména k propagaci problematiky pomoci obětem. Posledním, nicméně neméně důležitým bodem aplikační praxe, byla označena velice rozvinutá praxe restorativní justice. Ta na rozdíl od České republiky je v Kanadě hojně využívána nejen ve formě mediace, ale především ve formě tzv. kruhů.

Pátá kapitola pak byla syntézou kapitol předchozích. Označené nedostatky z kapitoly první, druhé i třetí byly shrnuty a byla doporučena určitá vylepšení. První část páté kapitoly byla zaměřena na návrhy de lege ferenda, tedy na návrhy možné novelizace ať už oněch legislativních nedostatků, či zavedení nových zákonem dosud neupravených institutů do českého právního řádu. Lze zmínit například úvahu o zavedení určitého zástupce obětí, který by danou oblast samostatně vedl a zvyšoval povědomí o dané problematice mezi obyvateli, zároveň však byl pomocí při vyřizování stížností. Přes všechny drobné legislativní a obsahové nedostatky a však byl zákon o obětech hodnocen kladně. Hrubé nedostatky byly v kapitole 3 shledány zejména v aplikační praxi. Proto byla druhá část páté kapitoly zaměřena zejména na možnosti, jak těmto nedostatkům v budoucnu předcházet. Bylo navrženo, aby byl podroben renovaci materiál písemného poučení obětí, které oběti při kontaktu s policejním orgánem obdrží a na který jsou v drtivé většině případů odkázány. Dále bylo doporučeno, aby stejným procesem revitalizace prošel i registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který nespĺňuje požadavky uživatelsky přívětivého registru, který může efektivně oběti propojit s poskytovateli pomoci. Závěrem kapitoly bylo doporučeno, aby byly do budoucna více využívány služby restorativní justice, ať už z důvodu pozitivního vlivu na pachatele, tak hlavně důležitého vlivu na oběti.

První výzkumnou otázkou, která byla v úvodu této práce vytyčena, bylo zhodnocení zákonné úpravy pomoci obětem. Očekáváním bylo, že zákon o obětech trestných činů je z důvodu své mladosti zákonem velice kvalitním. I přes určité nedostatky a možná vylepšení lze zákon o obětech doopravdy zhodnotit jakožto zákon dostatečných kvalit, který na papíře obětem poskytuje dostatečnou pomoc, ochranu a oporu.

Druhá výzkumná otázka byla dle úvodu zaměřena na aplikaci zákona o obětech v praxi. Opět bylo předpokládáno, že aplikace v praxi nečiní žádné problémy a tedy toho, co zákon o obětech ve své psané podobě obětem přiznává, se obětem doopravdy bez problému dostává. Zde však na základě kapitoly třetí došlo k odlišnému výsledku a předpoklad vytyčený v úvodu práce naplněn nebyl. Lze bohužel s lítostí konstatovat, že ač zákon o obětech je zákonem kvalitním, jeho aplikace v praxi činí z pomoci obětem v České republice pomoc neefektivní a kontraproduktivní.

Tato práce si kladla v úvodu za souhrnný výzkumný cíl celkové zhodnocení platné právní úpravy, její aplikace a navržení určitého vylepšení za pomocí inspirace ze zahraničí. Autorka této práce tak s ohledem na výše uvedené závěry i poznatky, které tato práce přináší v dílčích kapitolách, považuje splnění výzkumného cíle za úspěšné.

Seznam zkratk

IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
kanadský trestní zákoník	Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46)
Listina práv obětí, Listina	Canadian Victims Bill of Rights (S.C. 2015, c. 13, s. 2)
Listina základních práv a svobod	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
PCVI	Policy Centre for Victims Issues
Policie ČR, policie	Policie České republiky
směrnice o minimálních právech oběti	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu
soudní řád správní, SŘS	zákon č. 1502/2002 Sb., soudní řád správní
spr. řád, SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
TŘ, trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
tr. zákoník, trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon o advokacii	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
zákon o Celní správě	zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky
zákon o mezinárodní justiční spolupráci	zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
zákon o nápravě a podmíněném propuštění	Corrections and Conditional Release Act (S.C. 1992, c. 20)
zákon o obecní policii	zákon č. 533/1991 Sb., o obecní policii
zákon o policii	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
zákon o PMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
zákon o sociálních službách	zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
zákon o státním zastupitelství	zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

zákon o Vězeňské službě

zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky

zákon o Vojenské policii

zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů

zákon o zpracování osobních údajů

zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů

zákon o zvláštní ochraně svědka

zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZOTČ, zákon o obětech, zákon

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

ZŘS

zákon č. 293/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam použitých zdrojů

• Knihy a odborná literatura

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2
- DIBLÍKOVÁ, Simona, a kol.. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-179-0
- DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7
- DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5
- GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8
- JELÍNEK, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1
- JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-016-1
- FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
- KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-727-9
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9
- ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS, Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizace studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. §1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013., ISBN 978-80-7400-465-0

- ŠTEINBACH, Miroslav. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-193-6
- ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2
- VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-543-5
- ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4
- **Odborné články**
 - ALBRECHTOVÁ, Lucie. *Evropský ochranný příkaz*. Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020, svazek 2. ISSN 1213-8282
 - DURDÍK Tomáš, VITOUŠOVÁ Petra. *Právo na doprovod důvěrníka*. Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2018. svazek 1, str. 7 – 9, ISSN 1213-8282
 - EVANS Jane, McDONALD Susan and GILL Richard. *Restorative Justice: The Experiences of Victims and Survivors*. Victims of Crime Research Digest 2018, Issue 11 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd11-rr11/rd11-rr11.pdf>, ISSN 1929-9990
 - GŘIVNA, Tomáš, VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, str. 195-201, ISSN 1213-5313
 - HRZÁNOVÁ, Veronika. *Právo obětí na informace*, In: Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2019. svazek 4. ISSN 1213-8282
 - JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie. Praha, 2015, č. 11, str. 19-23. ISSN 1210-6348
 - MANIKIS Marie. *Recent Developments in Victim and Community Participation in Criminal Justice*. In: Victims of Crime Research Digest 2019, Issue 12 [online]. Minister of Justice and Attorney General of Canada. 2019. [cit. 2020-07-27].

Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rd12-rr12/rd12-rr12.pdf> ISSN: 1929-9990

- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Právo oběti na kvalitní restorativní služby ve světle směrnice č. 2012/29/EU*. Trestní právo č. 2/2019. ISSN 1211-2860
- *Podněty Bílého kruhu bezpečí*. In: Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020. svazek 1. ISSN 1213-8282
- *Praxe v ČR je stále neuspokojivá*. Zpravodaj BKB: Bílý kruh bezpečí, sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2020. svazek 1. ISSN 1213-8282
- VÁLKOVÁ, Helena, GŘIVNA, Tomáš. *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi*. Trestněprávní revue. 2013, č. 4, str. 83-87, ISSN 1213-5313

• **Elektronické zdroje**

- *Annual Report 2017 – 2018* [online]. Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.victimfirst.gc.ca/pdf/ar1718-ra1718.pdf>, ISSN 1929-4557
- BRIGHT, Christopher. *Conferencing* [online]. The Centre for Justice & Reconciliation. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <http://restorativejustice.org/restorative-justice/about-restorative-justice/tutorial-intro-to-restorative-justice/lesson-3-programs/conferencing/#sthash.puKjhZ1T.dpbs>
- *Building Bridges* [online]. Mezinárodní vězeňské společenství. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <http://mvs.cz/building-bridges/>
- *Canadian Victims Bill of Rights. Are you a victim of crime? You have rights* [online]. Association québécoise Plaidoyer-Victimes. 2018. [cit. 2020-07-27] Dostupné z: https://crevc.ca/wp-content/uploads/2019/01/ccdv_brochure_eng_2018.pdf, ISBN 978-2-922975-28-4
- *Dohoda mezi Policií ČR a Bílým kruhem bezpečí o poskytování pomoci obětem trestné činnosti* [online]. Bílý kruh bezpečí. 2010. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n22-dohoda-mezi-policii-cr-a-bilym-kruhem-bezpeci-o-poskytovani-pomoci-obetem-trestne-cinnosti/>

- *Dokumenty a odkazy pro oběti trestných činů* [online]. Policie České republiky. 2020. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/dokumenty-a-odkazy-pro-obeti-trestnych-cinu.aspx>
- *Empowering Victims and Survivors of Crime* [online] Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://www.victimfirst.gc.ca/res/pub/evsc-rpvs/pdf/Booklet_OFOVC_Eng.pdf
- *Linka 116 006 pomáhá obětem kriminality a domácího násilí. Za dva roky existence přijala 8 tisíc hovorů* [online]. Bílý kruh bezpečí. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n537-linka-116-006-pomaha-obetem-kriminality-a-domaciho-nasili/>
- *Minister of Justice Announces New Federal Ombudsman for Victims of Crime* [online]. Government of Canada. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/department-justice/news/2018/09/minister-of-justice-announces-new-federal-ombudsman-for-victims-of-crime.html>
- *Nos services psychosociojudiciaires* [online]. Centre d'aide aux victimes d'actes criminels. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://cavac.qc.ca/services/>
- *Poradna pro oběti trestných činů připomíná evropský den obětí* [online]. Probační a mediační služba. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/poradna-pro-obeti-trestnych-cinu-pripomina-evropsky-den-obeti>
- *Probační a mediační služba loni pomohla více než 9000 obětí trestného činu* [online]. Probační a mediační služba. 2019. [cit. dne 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/novinky/>
- *Přehled informací poskytnutých dle zák. č.106/1999 Sb; rok 2018* [online]. Probační a mediační služba. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/2018_Prehled_informaci_poskytnutych_dle_zak_106_bez_ID_04.pdf
- *Přehled o vykázáni v ČR za rok 2019* [online]. Bílý kruh bezpečí. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n691-prehled-o-vykazani-v-cr-za-rok-2019/>
- *Questions fréquentes* [online]. Centre d'aide aux victimes d'actes criminels. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://cavac.qc.ca/faq/>
- *Qui somme-nous?* [online]. Centre d'aide aux victimes d'actes criminels. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://cavac.qc.ca/qui-sommes-nous/>

- *Restorative Justice in Canada: what victims should know* [online]. Canadian Resource Centre for Victims of Crime. 2011. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crcvc.ca/docs/restjust.pdf>
- *Search the Directory of Restorative Justice* [online]. Department of Justice. Canada. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/rj-jr/sch-rch.aspx>
- *Statement by Vice-President Jourová and Commissioner Reynders ahead of the European Day for Victims of Crime* [online]. Evropská komise. Brusel. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_304
- *Statistické přehledy kriminality za rok 2019*. Policie České republiky. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>
- TOPINKA, D., et al. *Dopady zákona o obětech trestných činů na postavení obětí trestných činů a návrhy doporučení pro praxi. Souhrnná výzkumná zpráva*. [online] Ostrava- Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o. 2018. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/vyzkumne-zpravy.php>
- *Victims and Survivors of Crime Week 2020 Funding Guide* [online]. Department of Justice. Canada. 2020. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.victimsworld.gc.ca/fund-fond/apply-demande/instruc.html>
- *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims* [online]. Luxembourg,: European Union Agency for Fundamental Rights, 2014. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-victims-crime-eu-support_en_0.pdf, ISBN 978-92-9239-522-3
- *Victims Portal* [online]. Department of Justice. Canada. 2019. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.canada.ca/en/services/policing/victims/federalcorrectionsparole/victims-portal.html>
- *Výroční zpráva 2019* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, Brno. 2020. [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Vyrocnizprava-2019.pdf,
- WEMMERS Jo-Anne, Marie Manikis, et Diana Sitoianu. *Le dédommagement dans le contexte de la justice pénale*. [online]. Centre international de criminologie

comparée. 2017. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://crevc.ca/wp-content/uploads/2018/09/Dedommagement5-1.pdf>

- *Who is a victim of crime* [online]. Department of Justice. Canada, 2016. [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/victims-victimes/rights-droits/who-qui.html>

- **Právní předpisy a důvodové zprávy**

- Canadian Victims Bill of Rights (S.C. 2015, c. 13, s. 2)
- Corrections and Conditional Release Act (S.C. 1992, c. 20)
- Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46)
- Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony.
- Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č.j. OVA 533/20
- Loi sur l'aide aux victimes d'actes criminels, chapitre A – 13.2
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 293/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 533/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
- **Judikatura**
 - Nález Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. II. ÚS 29/06
 - Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. ledna 2019, č.j. 9 As 423/2018 - 29
 - Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2017, sp. zn. 13 To 22/2017
 - Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85

Název práce, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce

Pomoc obětem trestných činů

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na pomoc obětem trestných činů. Zkoumá uvedené téma zejména v rovině právní, a to z různých úhlů pohledu. Věnuje se pomoci obětem z pohledu zákonné úpravy, zejména tuzemské, ale rovněž zahraniční, dále zkoumá uplatnění zákonné úpravy v praxi a analyzuje zjištěné poznatky včetně uvedení návrhů na vylepšení.

Cílem této práce je zhodnocení zákona o obětech, ať už jeho psané podoby, či aplikace v praxi, a navržení možných změn vedoucích ke zlepšení postavení obětí, což je ostatně nepsaným účelem zákona o obětech.

Práce je rozdělena na úvod, pět samostatných kapitol a závěr. V první kapitole je práce soustředěna na osobu oběti, a to čistě z pohledu zákonné úpravy. Je tak definována oběť přímá, nepřímá a zvláště zranitelná. Konečně je odlišena osoba oběti od poškozeného.

Druhá kapitola představuje stěžejní část práce, když je zaměřena na samotný zákon o obětech a práva z něj pro oběti plynoucí. Postupně tak kapitola analyzuje právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc. U každého z práv je poukázáno na dílčí pochybení, která by ze strany zákonodárce měla být vyřešena.

Třetí kapitola analyzuje aplikaci zákona o obětech v praxi za použití poznatků ze dvou studií a poukazuje na nejdůležitější nedostatky, které při pomoci obětem v reálném životě mohou nastat. Za naprosto zásadní nedostatek označuje neinformovanost drtivé většiny obyvatel, dále pak nevyhovující proškolení subjektů, které pomoc obětem poskytují a nedostatečnou míru spolupráce mezi jednotlivými poskytovateli.

Čtvrtá kapitola se snaží přednést inspiraci ze zahraničí, která by mohla v případě změn pomoci najít směr, kterým se do budoucna vydat. Za inspirativní zemi byla vybrána Kanada, která dlouhodobě drží standard pomoci obětem na vysoké úrovni. Kapitola je rozdělena na 2 části – část zákonné úpravy a opět aplikační praxe.

Pátá kapitola je syntézou kapitol předešlých a důležitou částí práce. Poznatky, které z předchozích kapitol vplynuly jsou, v páté kapitole vzaty v potaz při snaze navrhnout možná vylepšení, jak de lege ferenda, tak při uplatňování zákona o obětech v praxi.

Klíčová slova: oběť, zákon o obětech, aplikace v praxi

Název práce, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce

Assistance to victims of Crimes

Abstract

This thesis is focused on the assistance to victims of crimes. It examines the topic especially on the legal level, from various points of view. It deals with the assistance to victims in terms of legislation, mainly domestic, but also foreign, then it examines the application of legislation in practice and further it analyzes the findings while including suggestions for possible improvement.

The goal of this thesis is to evaluate the Victims of Crime Act, whether its written form or its application in practice and to propose possible amendments in order to improve the role of the victim, which is after all an unwritten purpose of the Victims of Crime Act.

This thesis is divided to an introduction, five separate chapters and a conclusion. In its first chapter, the thesis is focused on the person of the victim, purely from the point of view of the legislation. It defines direct and indirect victim, as well as particularly vulnerable victim. Finally it describes differences between a victim and an injured party.

The second chapter represents a key part of the thesis since it is focused on the Victims of Crime Act itself and the rights arising out of it for victims. Step by step the chapter analyzes the right to professional assistance, right to information, right to protection from imminent danger, right to protection of privacy, right to prevention from the secondary harm and right to financial assistance. For each right, partial errors, which should be resolved by the legislator, are pointed out.

The third chapter analyzes the application of the Victims of Crime Act in practice while using the findings of two research studies and points out the major shortcomings that can occur while offering assistance to victims of crime in real life. The lack of information of the vast majority of population is seen as a fundamental error. Furthermore the chapter points out the unsatisfactory training of entities which provide the assistance and the insufficient level of cooperation between these providers.

The fourth chapter presents an inspiration from abroad. The inspiration may help find a direction of changes to take in the future. Canada was chosen as the inspiring country, since it has maintained a high standard of victim assistance for a very long time. The chapter is divided into 2 parts - part of the legal regulation and again application in practice.

The fifth chapter is a synthesis of the previous chapters and an important part of the thesis. The findings of the previous chapters are taken into account in the fifth chapter with an effort to suggest

possible improvements, both de lege ferenda and in the application of Victims of Crime Act in practice.

Key words: Victim, Victims of Crime Act, Application in Practice